

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΑΙΓΑΙΟΥ
ΣΧΟΛΗ ΑΝΘΡΩΠΙΣΤΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ
ΤΜΗΜΑ ΜΕΣΟΓΕΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ
ΚΑΤΕΥΘΥΝΣΗ ΔΙΕΘΝΩΝ ΣΧΕΣΕΩΝ ΚΑΙ ΟΡΓΑΝΙΣΜΩΝ

ΠΤΥΧΙΑΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ:

*Η Αντιπαλότητα Σαουδικής Αραβίας- Ιράν:
Αίτια και προοπτικές*

Επιβλέπουσα καθηγήτρια: Κεφαλά Παρασκευή, ΤΜΣ

Επιμέλεια: Καραμανλή Νίκη

Α.Μ. Φοιτητή: 431/2014061

**Σεπτέμβριος 2019,
ΡΟΔΟΣ**

Η αντιπαλότητα Σαουδικής Αραβίας – Ιράν : αίτια και προοπτικές

Περιεχόμενα

1. Εισαγωγή	3
2. Οι σχέσεις Σαουδικής Αραβίας – Ιράν : 1945 -1979.....	13
2.1. Η πολιτική και οι στόχοι της Σαουδικής Αραβίας.....	14
2.2. Η πολιτική και οι στόχοι του Ιράν.....	17
3. Η ανατροπή του σαχικού καθεστώτος και η επίδραση του στις σχέσεις Ριάντ – Τεχεράνης	20
3.1. Το ιδεολογικό υπόβαθρο του χομεϊνικού καθεστώτος.....	21
3.2. Η αντίδραση της Σαουδικής Αραβίας.....	24
4. Η επίδραση των τρομοκρατικών επιθέσεων της 11 ^{ης} Σεπτεμβρίου 2001 στις σχέσεις Ιράν – Σαουδικής Αραβίας.....	26
4.1. Ο «Άξονας του Κακού» και η απομόνωση του Ιράν.....	28
4.2. Η πολιτική της Σαουδικής Αραβίας στις νέες συνθήκες.....	32
5. Η επίδραση των αραβικών εξεγέρσεων στις σχέσεις Ιράν – Σαουδικής Αραβίας.....	36
5.1. Η καταστολή της εξέγερσης στο Μπαχρέϊν.....	37
5.2. Οι πόλεμοι στην Συρία και την Υεμένη.....	39
5.3. Το πρόβλημα του Κατάρ.....	45
6. Συμπεράσματα.....	49
7. Πίνακες.....	52
8. Βιβλιογραφία.....	54

*«Τα κράτη κατ'ελάχιστον επιδιώκουν την επιβίωση
και κατά μέγιστο επιδιώκουν την κυριαρχία»*

K. Waltz

1. Εισαγωγή

Η Μέση Ανατολή είναι ένα ευρύ υποσύστημα με ιδιαίτερα σημαντική γεωστρατηγική και γεωοικονομική σημασία, εξαιτίας των πλούσιων ενεργειακών κοιτασμάτων που διαθέτει και της γεωγραφικής της θέσης, η οποία διατρέχεται από στρατηγικά θεμελιώδεις οδούς μεταφορών και επικοινωνιών, όπως το Κανάλι του Σουέζ και τα Στενά του Βοσπόρου. Στον κλάδο των Διεθνών Σχέσεων, η περιοχή αυτή αποτελεί μείζονος σημασίας πεδίο έρευνας, λόγω των πολλαπλών και μακροχρόνιων συγκρούσεων που την χαρακτηρίζουν. Με το πέρας του Β΄ Παγκοσμίου Πολέμου και κατά τη διάρκεια του Ψυχρού Πολέμου, η Μέση Ανατολή γνώρισε εντάσεις στο εσωτερικό της και αποτέλεσε το «μήλο της Έριδος» για τις δύο υπερδυνάμεις, ΗΠΑ και ΕΣΣΔ, που ανταγωνίζονταν για την επιρροή στον Κόλπο και των οποίων η εμπλοκή διαδραμάτισε καθοριστικό ρόλο στην εξέλιξη των εσωτερικών της κρίσεων.

Ο στόχος για την ηγεμονία στη Μέση Ανατολή, αποτελεί -έως σήμερα -ανεκπλήρωτο κομμάτι της πολιτικής πολλών κρατών, τόσο του Κόλπου, όσο και της Δύσης. Την εν λόγω φιλοδοξία έχουν και τα δύο κράτη ενδιαφέροντος της παρούσας πτυχιακής εργασίας, το Ιράν και η Σαουδική Αραβία, η οποία φαίνεται να κατέχει δεσπίζουσα θέση στις διμερείς τους σχέσεις. Ως «αντιπαλότητα» των δύο χωρών, νοείται ο γεωπολιτικός ανταγωνισμός για την ηγεμονική κυριαρχία της περιοχής και οι θρησκευτικές τους διαφορές ως προς τη μετάφραση των διδαχών του Ισλάμ¹. Το δίπτυχο αυτό, έχει βρεθεί αρκετές φορές στο επίκεντρο ενδιαφέροντος των διεθνολόγων, εξαιτίας της αντιπροσωπευτικής φύσης της αντιπαλότητας, η οποία επηρεάζει και απειλεί ζωτικά τις ισορροπίες στην Ευρύτερη Μέση Ανατολή και αποτελεί καρδιά πολλών κρίσεων της, όπως ο εμφύλιος στην Υεμένη και τη Συρία, γεγονότα τα οποία θα αναλυθούν εκτενώς παρακάτω (*Ενότητα 5*).

Η εργασία αυτή, αποσκοπεί στην κατανόηση του ιστορικού υπόβαθρου και των πολιτικών και εξωτερικών παραγόντων που συνετέλεσαν στη ρήξη των σχέσεων των δύο κρατών, ιδιαίτερα μετά τον Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο και την Ισλαμική Επανάσταση στο Ιράν το 1979, ώστε να βοηθήσει τον αναγνώστη να αποσαφηνίσει τον ρόλο αυτής στις περιφερειακές εξελίξεις (όπως οι αραβικές εξεγέρσεις), και τέλος, να αντιληφθεί τον αντίκτυπο της εν λόγω εχθρότητας στον ευρύτερο χώρο. Ιδιαίτερα σημαντικό είναι να κτιστεί ένα πολιτικό προφίλ τόσο για το Ιράν, -ενός μη αραβικού θεοκρατικού κράτους σε μια αραβοκρατούμενη περιοχή που συνεχώς βρίσκεται στο περιθώριο και υπό οικονομικές κυρώσεις από το Συμβούλιο Συνεργασίας του Κόλπου (*Gulf Cooperation Council- GCC/ΣΣΚ*) και από τη Δύση (εξαιτίας του αντιαμερικανικού χαρακτήρα του και κυρίως λόγω του πυρηνικού προγράμματος που έχει αναπτύξει), -, όσο και για τη Σαουδική Αραβία, -ενός «κοσμικά απολυταρχικού καθεστώτος»-, ώστε να είναι κατανοητές οι διπλωματικές και στρατηγικές ενέργειες του κάθε κράτους, πριν και μετά τις τρομοκρατικές επιθέσεις της 11^{ης} Σεπτεμβρίου, οι οποίες άλλαξαν ριζικά τις σχέσεις της Ουάσινγκτον με την Τεχεράνη, και δημιούργησαν την έντονη αντιπαλότητα με το Ριάντ.

¹ Abdo, Amos, Aslan, Gregory Gause III, Hoffman, Husain, Nasr : “*The Sunni-Shia Divide*” Council of Foreign Relations, https://www.cfr.org/interactives/sunni-shia-divide#!/?cid=tcp-video-in-foguide-sunni_shia_divide-071514 (Accessed 1/8/2019)

Στην περίπτωση του Ιράν και της Σαουδικής Αραβίας, τα δύο κράτη φαίνεται να ακολουθούν μια –σύμφωνα με τη νεορεαλιστική θεώρηση των Διεθνών Σχέσεων- «ορθολογική» πολιτική. Με άλλα λόγια, λειτουργούν με βάση το συμφέρον τους και κάτι το οποίο πιθανώς να λειτουργεί υπέρ των συμφερόντων ενός κράτους, να είναι αρκετά επιζήμιο για ένα άλλο. Κάθε κράτος συνεργάζεται με άλλα, προκειμένου να εξασφαλίσει την ισορροπία στο εσωτερικό του και την ευρύτερη περιοχή, αλλά και να ορίσει την εξουσία στα πλαίσια του άναρχου διεθνούς συστήματος. Το κάθε ένα ξεχωριστά αισθάνεται φόβο απέναντι στις φιλοδοξίες των άλλων και για να επιβιώσει από ό,τι αυτό μεταφράζει ως απειλή, ενισχύει τις δικές του δυνάμεις, με αποτέλεσμα -σαν φαύλος κύκλος-, να υπογραμμίζει την ανασφάλεια των άλλων. «Ορθολογική», θεωρείται η πολιτική κατά την οποία οι δρώντες φέρουν σε πέρας τις επιδιώξεις τους με όσο το δυνατόν λιγότερες φθορές – ακόμη και με τη χρήση βίας²- και σε μικρότερο χρονικό διάστημα³. Στα πλαίσια της «ορθολογικής» πολιτικής, οι σκέψεις και οι ενέργειες των δρώντων δικαιολογούνται έως ένα σημείο. Αξίζει να σημειωθεί πως, η χρήση βίας και ο πόλεμος στις μέρες μας εμφανίζουν θεμελιώδεις διαφορές συγκριτικά με ό,τι γνώρισε η ανθρωπότητα τους προηγούμενους αιώνες. Ιδιαίτερα μετά τις τρομοκρατικές επιθέσεις τις 11^{ης} Σεπτεμβρίου και λαμβάνοντας υπόψιν τους πολέμους σε Συρία και Υεμένη, οι ασύμμετρες απειλές αποτελούν την κυριότερη πρόκληση για την διεθνή ασφάλεια. Τα περισσότερα κράτη και κατ'έπекταση οι χώρες ενδιαφέροντος της παρούσας εργασίας έχουν αποδείξει πως θεωρούν αποτελεσματικότερη την άσκηση των συμφερόντων τους μέσω του πολέμου δια αντιπροσώπων παρά την άμεση και ένοπλη σύγκρουσή τους (*proxy wars*).

Ιστορικά, οι σχέσεις Ριάντ-Τεχεράνης θα μπορούσαν να χαρακτηριστούν ως ιδιόμορφες, και παρά το γεγονός πως ήταν τεταμένες, οι δύο χώρες, σε θέματα που αφορούσαν την περιφερειακή ασφάλεια, έχουν συνεργαστεί και αλληλοϋποστηριχτεί κατά καιρούς. Ωστόσο, το χάσμα που υπάρχει εξαιτίας των βλέψεων αμφότερων για την ισλαμική κυριαρχία και η διαφορετική ιδεολογία τους όσον αφορά την πολιτική και την ασφάλεια, είναι ισχυρότερα από όσα θα μπορούσαν ποτέ να ενώσουν ή ήδη ενώνουν τα δύο κράτη (όπως η συμμετοχή τους στον διεθνή οργανισμό ΟΠΕΚ/ *Organization of the Petroleum Exporting Countries* και το όμοιο μοντέλο οικονομίας που έχουν, καθώς στηρίζουν την οικονομία τους στα κοιτάσματα πετρελαίου που διαθέτουν).

Ειδικότερα, όσον αφορά τη θρησκευτική πτυχή της αντιπαλότητας, όπως θα επισημανθεί και παρακάτω, το Ισλάμ διαδραματίζει πρωταρχικό ρόλο στο ψηφιδωτό της πολιτικής της Μέσης Ανατολής, ελέγχοντας θεμελιωδώς τις κοινωνίες των κρατών της. Οι θρησκευτικές διαφορές μεταξύ των δύο κρατών (που χρονολογούνται ήδη από το 632 μ.Χ. και αφορούν τη διαδοχή του προφήτη Μωάμεθ για το χρίσμα του Χαλίφη⁴), αποτελούν

² Η χρήση βίας αποτελεί συνειδητή ηθική επιλογή για κάθε κράτος. Το ήθος στις Διεθνείς Σχέσεις είναι άμεσα εξαρτώμενο με την ιστορία και τα βιώματα του κάθε κράτους και απόρροια των φορτίων ισχύος που διαθέτει.

³ Λίτσας Ν. Σπυρίδων, *Πόλεμος και Ορθολογισμός, Θεωρητικές Προσεγγίσεις και Στρατηγικές Εφαρμογές*, Εκδόσεις Ποιότητα, Αθήνα, Μάιος 2010, σ. 19

⁴ Κατά τους Σουνίτες, ο επόμενος Χαλίφης έπρεπε να προέρχεται από τη φυλή των Κουραϊσιτών, από την οποία καταγόταν ο Μωάμεθ, προτείνοντας τον Αμπού Μπακρ, πατέρα της δεύτερης συζύγου του προφήτη. Εν αντιθέσει, οι Σιίτες υποστήριζαν πως το θέμα δεν θα έπρεπε να τεθεί σε ψηφοφορία και να εξαρτηθεί από ανθρώπινο παράγοντα και το χρίσμα θα έπρεπε να λάβει κάποιος από το άμεσο οικογενειακό περιβάλλον του Μωάμεθ, όπως ο ξάδερφός του, Αλή. Τελικά, επικράτησε η άποψη των

μοιραία απόρροια όξυνσης των συγκρούσεών τους και έχουν οδηγήσει σε αρκετές συρράξεις θρησκευτικού χαρακτήρα ανά τους αιώνες στα εδάφη της Μέσης Ανατολής . Στην περίπτωση της Σαουδικής Αραβίας και του Ιράν, που έχουν χαρακτηριστεί «παραδοσιακοί αντίπαλοι», ο σουνιτικός χαρακτήρας της μίας και ο σιιτικός του άλλου, αποτελούν έναν από τους κυριότερους συντελεστές στη συγκρουσιακή τους εξίσωση.

Σε κοινωνικό επίπεδο, οι Σίτες κάτοικοι σουνιτικών κρατών απομονώνονται από την κοινωνία ως αιρετικοί, και δέχονται βίαιες ρατσιστικές συμπεριφορές, ενώ παράλληλα στερούνται και των βασικών οικονομικών, πολιτικών και κοινωνικών δικαιωμάτων τους⁵. Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελούν οι βίαιες καταδίωξεις σιιτών στο Πακιστάν από αναδυόμενες σουνιτικές ομάδες, χρηματοδοτούμενες από κληρικούς της Σαουδικής Αραβίας⁶. Η Σαουδική Αραβία, ούσα γενέτειρα του Προφήτη του Ισλάμ, που θεωρεί τον εαυτό της ως «μητέρα» του μουσουλμανικού κόσμου και θεματοφύλακα του σουνιτικού δόγματος, με την ιερή πόλη Μέκκα στα εδάφη της (πόλη-σύμβολο του Ισλάμ), έρχεται σε πλήρη σύγκρουση με την σιιτική φιλοδοξία μονοπωλίου του Σιισμού στο Ισλάμ, της οποίας υπέρμαχος είναι το Ιράν.

Από την Ισλαμική Επανάσταση του 1979 και έπειτα, επί κυβερνήσεως Αγιατολάχ Χομεϊνί, οι προσπάθειες του Ιράν να ανατρέψει την θρησκευτική ηγεμονία της Σαουδικής Αραβίας, ώστε να αναδειχθεί το ίδιο κέντρο του Ισλάμ, είναι συνεχείς, φέρνοντας ξανά στο προσκήνιο την αντιπαλότητα των δύο χωρών⁷, η οποία είχε «παγώσει» κατά τα χρόνια του δόγματος Αϊζενχάουερ. Ειδικότερα, στα πλαίσια της προσπάθειας εγκαθίδρυσής του ως ηγετική μορφή του μουσουλμανισμού, το Ιράν επικαλείται την μακράιωνη ιστορική του συνέχεια, προσπαθώντας να φέρει στη σφαίρα επιρροής του χώρες με σιιτική παρουσία, όπως το Μπαχρέιν, τη Συρία, το Κατάρ, το Αφγανιστάν, τα Ηνωμένα Αραβικά Εμιράτα, το Κουβέιτ, τον Λίβανο, τη Συρία, την Υεμένη, προσελκύοντας ακόμα και την σιιτική κοινότητα της Σαουδικής Αραβίας. Η απόπειρά του αυτή, έφερε τις αντιδράσεις των αντιπάλων του, που μετέφραζαν τη προβολή της θρησκείας ως μέσον επιδίωξης της Ισλαμικής

σουνιτών - καθώς αποτελούν το 85-90% του μουσουλμανικού κόσμου ενώ οι σίτες μόλις το 15-20% - και ο Αμπού Μπακρ έλαβε το χρίσμα. Οι επόμενες δεκαετίες χαρακτηρίζονται από τους Σουνίτες ως η «Χρυσή εποχή του Ισλάμ», με τους Ουμάρ, Ουθμάν, και Αλή να υποδέχονται τον Αμπού Μπακρ και το Χαλιφάτο να εξαπλώνεται ραγδαία έως και την Κεντρική Γαλλία. Ωστόσο, η σιιτική κοινότητα αρνείτο να αποδεχθεί τους Μπακρ, Ουμάρ και Ουθμάν ως νόμιμους διαδόχους, υποστηρίζοντας πως μόνο ο Αλή έχει το νόμιμο δικαίωμα του χρίσματος. Η συμπεριφορά των σιιτών και η συνεχής αμφισβήτηση της νομιμότητας των σουνιτών Χαλίφων , οδήγησε από το 661 μ.Χ. στην καταδίωξή τους από τους Σουνίτες και στην έκτοτε συνεχή αντιπαλότητά τους. Πηγές: Μομενί Άγγελος – Αρσάμ, *Ισλάμ: βία της πίστης ή πίστη της βίας*; Εκδόσεις ΚΑΔΜΟΣ, Αθήνα, Δεκέμβριος 2001 , σ.38

⁵ Haji-Yousefi Amir M., Whose agenda is served by the idea of a Shia Crescent?, *Alternatives, Turkish Journal of International Relations*, Vol.8, No.1, Spring 2009 , σ.116

⁶ Khalid Ahmed, The Roots of Sectarianism in Pakistan, *Criterion Quarterly Articles*, Vol.2, No.4., 4 Οκτ. 2013 <http://www.criterion-quarterly.com/the-roots-of-sectarianism-in-pakistan/> (Accessed 5/7/2019)

⁷ Wehrey Frederic, Karasik W. Theodore, Alizera Nader, Ghez Jeremy, Hansell Lydia, Guffey Robert A., *Saudi – Iranian Relations since the fall of Saddam, Rivalry, Cooperation and Implications for U.S. Policy* Εκδότης [RAND Corporation](http://www.rand.org) , Μάρτιος 2009

Δημοκρατίας για την ανάδειξή της σε περιφερειακό ηγεμόνα⁸. Αντιστοίχως, βεβαίως, μπορεί να εκτιμηθεί και η σαουδαραβική πολιτική.

Σε γεωστρατηγικό και διπλωματικό επίπεδο, οι σχέσεις των δύο κρατών φαίνεται να μην είναι τόσο ξεκάθαρες, αλλά παραμένουν έντονες και εύθραυστες και αποτελούν ένα αρκετά πολύπλοκο ζήτημα. Παρά το γεγονός πως η ένταση αυτή κατά καιρούς συρρικνώνεται και αποδυναμώνεται, τα ζητήματα που χωρίζουν τις δύο αυτές χώρες παραμένουν ζωντανά. Η θέση της, ως σημείο αναφοράς του σουνιτικού Ισλάμ, σε συνδυασμό με τον ενεργειακό της πλούτο και τα τεράστια κοιτάσματα πετρελαίου, προσδίδουν κύρος στη Σαουδική Αραβία έναντι των υπόλοιπων κρατών της Μέσης Ανατολής, χαρίζοντάς της την πρωτοκαθεδρία στην περιοχή και επομένως ένα σημαντικό εμπόδιο σε όποιον άλλο περιφερειακό δρώντα επιδιώκει την περιφερειακή ηγεμονία, όπως το Ιράν που κατέχει εξίσου σημαντικά κοιτάσματα «μαύρου χρυσού»⁹.

Η Σαουδική Αραβία θεωρεί πως το Ιράν αποτελεί την κυριότερη απειλή για την ισορροπία του Κόλπου, καθώς: α). εξοπλιζόταν συνεχώς (βλ. πυρηνικό πρόγραμμα), γεγονός το οποίο την έκανε να νιώθει ανασφάλεια, β). συνέβαλε στην καταστολή των εξεγέρσεων στην επαρχία Ντοφάρ του Ομάν και γ). κατέλαβε τα νησιά Αμπού Μούσα, Μικρή και Μεγάλη Τουμπς, που ήταν στρατηγικής σημασίας για τον Κόλπο (1971). Οι ενέργειες αυτές της Ισλαμικής Δημοκρατίας επιβεβαίωναν τον σαουδαραβικό φόβο σχετικά με τη θέληση και την ικανότητά της να ηγηθεί του Αραβο-Περσικού Κόλπου. Στον αντίποδα, το Ιράν εξαπόλυε σκληρή ρητορική κατά του Ριάντ, υποστηρίζοντας πως δεν προασπίζεται τα ισλαμικά συμφέροντα, αλλά αποτελεί φερέφωνο των αμερικανικών.¹⁰

Αναδρομικά, έως και την ανατροπή της κυβέρνησης Παλχεβί στο Ιράν το 1979, η αντιπαράθεση μεταξύ των δύο χωρών, οι οποίες είχαν φιλοδυτική πολιτική, βρισκόταν σε προσωρινή ανάπαυλα, διατηρώντας τις ισορροπίες υπό την επιρροή του κοινού τους συμμάχου, τις ΗΠΑ¹¹. Η περίοδος νηνεμίας ωστόσο, τερματίστηκε με την Ιρανική Επανάσταση το 1979 και την ανάδειξη του συντηρητικού Αγιατολάχ Χομεϊνί, μιας ηγετικής προσωπικότητας με έντονη αντι-αμερικανική διάθεση και πολιτική, μεταλλάσσοντας το Ιράν από έναν εν δυνάμει σύμμαχο των ΗΠΑ με φιλελεύθερες προοπτικές, σε ένα συντηρητικό μουσουλμανικό καθεστώς, το οποίο στόχευε στη διάδοση των φρονημάτων του πέρα από τα ιρανικά σύνορα (βλ. *Ενότητα 3.1.*). Η επιθετική πολιτική που ασκούσε ο Χομεϊνί απέναντι στη Σαουδική Αραβία, αμφισβητώντας τη νομιμότητά της στην ηγεσία του Ισλάμ σύμφωνα με τον νόμο του Προφήτη και η «στρατολόγηση» των καταπιεσμένων

⁸ Barzegar Kayhan, *Iran and the Shiite Crescent: Myths and Realities*, Harvard Kennedy School, Belfer Center for Science and International Affairs, *Brown Journal of World Affairs*, Fall/Winter 2008 <https://www.belfercenter.org/publication/iran-and-shiite-crescent-myths-and-realities> (Accessed: 12/9/2019)

⁹ Marcus Jonathan, *Why Saudi Arabia are bitter rival*, BBC News, 16 September 2019 <https://www.bbc.com/news/world-middle-east-42008809> (Accessed: 17/9/2019)

¹⁰ Κοφουδάκης Βαγγέλης, Σωτηρέλης Κωνσταντίνος και Τσαρδανίδης Χαράλαμπος, *Η πολιτική των υπερδυνάμεων στη Ανατολική Μεσόγειο και τον Περσικό Κόλπο: Πολιτικές και στρατηγικές επιπτώσεις για την Ελλάδα, την Τουρκία και τη Σαουδική Αραβία*, Αθήνα, Εκδόσεις Ίδρυμα Μεσογειακών Μελετών, 1989, σ.109

¹¹ Milani Mohsen M., *Iran and Saudi Arabia Square Off*, *Foreign Affairs*, October 11, 2011 <https://www.foreignaffairs.com/articles/middle-east/2011-10-11/iran-and-saudi-arabia-square> (Accessed: 12/9/2019)

σιιτικών κοινοτήτων, θορύβησε ιδιαίτερα το Ριάντ, καθώς διακυβευόταν η πρωτοκαθεδρία του σε περίπτωση συσπείρωσης των σιιτών, οι οποίοι ήδη από τα πρώτα χρόνια ακολουθούσαν ευλαβικά τα κηρύγματά του¹².

Έτσι, για να προστατευθεί από την ιρανική πολιτική, με πρωτοβουλία της, ιδρύθηκε το Συμβούλιο Συνεργασίας του Κόλπου (*Gulf Cooperation Council – GCC*), με μέλη την ίδια, το Κουβέιτ, το Μπαχρέιν, το Ομάν, το Κατάρ και τα Ηνωμένα Αραβικά Εμιράτα και έως και σήμερα αποτελεί αραβικό συνασπισμό κατά της Τεχεράνης¹³. Η συσπείρωση αυτή των αραβικών κρατών, οδήγησε την Ισλαμική Δημοκρατία στην απομόνωσή της τα χρόνια που ήρθαν και την έφεραν αντιμέτωπη κατά τον οκταετή πόλεμο με το Ιράκ (1980-1988), όχι μόνο με το ίδιο το Ιράκ, αλλά και με εξωτερικές δυνάμεις, όπως τη Σαουδική Αραβία, τον υπόλοιπο αραβικό κόσμο (εξαιρούμενης της Συρίας ως μοναδικός της σύμμαχος) και τις ΗΠΑ. Χώρες δηλαδή που είχε προκαλέσει τα προηγούμενα χρόνια και πλέον υποστήριζαν την κυβέρνηση του Σαντάμ Χουσεΐν, μόνο και μόνο προκειμένου να αποδυναμώσουν το ίδιο το Ιράν (*Ενότητα 3.2.*). Μια ενδεχόμενη αύξηση της ισχύος του θα είχε ως αποτέλεσμα την διάδοση αντι-αμερικανικών φρονημάτων σε ολόκληρη τη Μέση Ανατολή και την υπονόμηση της Σαουδικής Αραβίας και του Σουνισμού, γεγονός που ούτε οι ΗΠΑ, ούτε ο αραβικός κόσμος ήταν διατεθειμένες να διακινδυνεύσουν.¹⁴ Εν τέλει, η αραβική επιδίωξη δεν επιβεβαιώθηκε, με την επιτυχία του Ιράν στον πόλεμο και τις πιθανότητες εγκαθίδρυσης ιρανικής επιρροής να είναι σημαντικές. Το πλεονέκτημα αυτό, ωστόσο, το Ιράν δεν κατάφερε να το εκμεταλλευτεί αναλόγως, εξαιτίας των κοινωνικοοικονομικών συνεπειών του πολέμου και των οικονομικών κυρώσεων που είχε δεχθεί από την διεθνή κοινότητα.¹⁵

Η αντιπαλότητα των δύο κρατών εκτονώθηκε και μέσω της εμπλοκής τους στις εσωτερικές υποθέσεις του Μπαχρέιν (*Ενότητα 5.1.*). Το Μπαχρέϊν είχε σιιτική σύσταση κατά την πλειοψηφία του πληθυσμού, αλλά σουνιτική κυβέρνηση της δυναστείας Αλ Χαλίφα. Το 2011, η εξέγερση στο Μπαχρέϊν κατεστάλη δια των όπλων με τη συνδρομή της Σαουδικής Αραβίας, που υποστήριζε την υπάρχουσα κυβέρνηση¹⁶. Η στρατιωτική επέμβαση δικαιολογήθηκε από το Ριάντ ως αποστολή βοήθειας στην νόμιμη κυβέρνηση του Μπαχρέϊν που κινδύνευε από τις αναταραχές των σιιτών, οι οποίοι με πραξικόπημα και «υποκινούμενοι από το Ιράν», σκόπευαν να εγκαθιδρύσουν ένα θεοκρατικό καθεστώς. Η Τεχεράνη χρησιμοποίησε σκληρή ρητορική στην Σαουδική Αραβία για τα πεπραγμένα της

¹² Conesa Pierre, *Πέντε επάλληλες συγκρούσεις στον αραβο-ισλαμικό κόσμο*, Le Monde Diplomatique ελληνική έκδοση, 10 Ιανουαρίου 2016, μετάφραση: Χρυσοβέργης Γιάννης <https://monde-diplomatique.gr/?p=1040> (Accessed: 3/4/2019)

¹³ Fraihat Ibrahim, Keeping Iran and Saudi Arabia From War: Getting Riyadh and Tehran to Talk, *Foreign Affairs*, May 30, 2016 <https://www.foreignaffairs.com/articles/iran/2016-05-30/keeping-iran-and-saudi-arabia-war> (Accessed: 4/4/2019)

¹⁴ Εκτενέστερη ανάλυση της Σαουδαραβικής εμπλοκής στον πόλεμο Ιράν-Ιράκ βλ. Ενότητα 3.2

¹⁵ Χουρχούλης Διονύσης, *Ιστορία του Μεταπολεμικού Κόσμου II, Μάθημα 12ο Πόλεμος Ιράν-Ιράκ, πόλεμος του Λιβάνου και η Παλαιστινιακή Ιντιφάντα*, σημειώσεις e-class Εθνικό Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών.

¹⁶ Mabon Simon, The battle of Bahrain: Ira-Saudi Rivalry, *Middle East Policy Council*, Vol. XIX Number 2, <https://www.mepc.org/battle-bahrain-iranian-saudi-rivalry> (Accessed: 9/8/2019)

και ιδιαίτερα για την καταστολή των σιιτών, ωστόσο η διαμάχη έμεινε σε διπλωματικό επίπεδο.¹⁷

Η δεύτερη περίοδος εποχικής εξομάλυνσης των σχέσεων Ριάντ-Τεχεράνης ήρθε με τον θάνατο του Αγιατολάχ Χομείνι το 1989 και την άνοδο μετριοπαθών πολιτικών σχημάτων με φιλοδυτικά φρονήματα. Σημαντικές ενέργειες επαναπροσέγγισης λήφθηκαν κατά την διακυβέρνηση του Μοχάμεντ Χαταμί, στόχος της πολιτικής ατζέντας του οποίου ήταν η σύσφιξη των σχέσεων της Τεχεράνης με τα κράτη του Κόλπου και την σύναψη εμπορικών και οικονομικών συμφωνιών, αποσκοπώντας στην επανένταξη της χώρας στην διεθνή σκηνή. Μάλιστα, κατά τη διάρκεια της κυβέρνησης Χαταμί, οι σχέσεις Ριάντ-Τεχεράνης έφτασαν σε τόσο ικανοποιητικό επίπεδο, ώστε να πραγματοποιηθούν επισκέψεις των ηγετών και από τις δύο πλευρές.¹⁸¹⁹

Οι τρομοκρατικές επιθέσεις της 11^{ης} Σεπτεμβρίου του 2001 στην καρδιά της Νέας Υόρκης, στο Κέντρο του Παγκόσμιου Εμπορίου, και η κήρυξη του πολέμου κατά της τρομοκρατίας από τον αμερικανό πρόεδρο Τζωρτζ Μπους τον νεώτερο, ανατάραξε τις ισορροπίες στη Μέση Ανατολή και κατά συνέπεια τις σχέσεις Ιράν-Σαουδικής Αραβίας. Αν και η Τεχεράνη στο άκουσμα των τρομοκρατικών χτυπημάτων στάθηκε στο πλευρό των ΗΠΑ και δήλωσε συνοδοιπόρος τους στον πόλεμο υπέρ της διεθνούς ειρήνης και ασφάλειας, οι κατηγορίες του Ισραήλ και των ΗΠΑ απέναντί του για υπόθαλψη τρομοκρατικών οργανώσεων και η ένταξη της χώρας στον «Άξονα του Κακού», την έφερε ξανά αντιμέτωπη με την Δύση. (βλ. *Ενότητα 4*). Η παραδοχή της ευθύνης των επιθέσεων από την Αλ Κάιντα, ο πόλεμος των ΗΠΑ με το Ιράκ το 2003 και η ανατροπή της κυβέρνησης του Σαντάμ Χουσεΐν (Απρίλιος 2003), όξυναν το αίσθημα ανασφάλειας που επικρατούσε στην περιοχή, γεγονός που εκμεταλλεύτηκαν οι Σίιτες, οι Σουνίτες και οι Κούρδοι προκειμένου να καθιερώσουν την ηγεμονία τους στην Ευρύτερη Μέση Ανατολή. Δεδομένων των καταστάσεων, ένας από τους κύριους στόχους τόσο της Τεχεράνης, όσο και του Ριάντ, ήταν το Ιράκ. Η άνοδος της σιιτικής κυβέρνησης Αλ Μαλίκι το 2005 στο Ιράκ αποτέλεσε μεγάλη ήττα για το βασιλείο και λαμπρή νίκη για το Ιράν, καθώς ένας από τους μεγαλύτερους του αντιπάλους και αραβικό κράτος, είχε πλέον μετατραπεί σε έναν σημαντικό σύμμαχο²⁰. Η νεοσύστατη Ιρακινή κυβέρνηση αντιμετώπισε πληθώρα προκλήσεων από ένοπλες σουνιτικές ομάδες, υπό την στήριξη της Σαουδικής Αραβίας, που διεκδικούσαν την χαμένη σουνιτική εξουσία τους. Στα πλαίσια του εμφύλιου σπαραγμού μεταξύ των ιρακινών σιιτών και σουνιτών, η κυβέρνηση δέχθηκε ιρακινή βοήθεια για να αντιμετωπίσει την κρίση. Με την ιρακινή ενίσχυση της πολιτικο-στρατιωτικής εξουσίας και την αραβική στήριξη των σουνιτών αντικαθεστωτικών, το Ιράκ αποτέλεσε πεδίο εκδήλωσης και εκτόνωσης της περιφερειακής αντιπαλότητας των δύο χωρών.

Καθότι μια άμεση στρατιωτική εμπλοκή δεν θα συνέφερε καμία από τις δύο χώρες και γνωρίζοντας πως διακυβεύονται πολλά, η Σαουδική Αραβία και το Ιράν φροντίζουν να εξυπηρετούν τα συμφέροντά τους και να εκτονώνουν την αντιπαλότητά τους μέσω τρίτων

¹⁷ Milani Mohsen M., *Iran and Saudi Arabia Square Off*, οπ.π.

¹⁸ Ramazani R.K., *Ideology and Pragmatism in Iran's Foreign Policy*, *The Middle East Journal*, Autumn 2004, σ. 557-558

¹⁹ Haji Yousefi "Who's agenda is served by the idea of a Shia Crescent?", οπ.π. σ.116

²⁰ Οπ.π. και Milani Mohsen M., *Iran and Saudi Arabia Square Off* οπ.π.

χωρών και του «πολέμου δια αντιπροσώπων» (*proxy war*). Μια τέτοια περίπτωση αποτέλεσαν οι λαϊκές εξεγέρσεις που ξεκίνησαν το 2011 με αφορμή τη δύσκολη κατάσταση που χαρακτήριζε τα κράτη της Ευρύτερης Μέσης Ανατολής και της Βορείου Αφρικής και τη μακροχρόνια διακυβέρνηση των κρατών από αυταρχικά καθεστώτα. Οι εν λόγω εξεγέρσεις εμφανίστηκαν στην Τυνησία και την Αίγυπτο και εν συνεχεία εξαπλώθηκαν στη Συρία, την Υεμένη, το Μπαχρέιν και τη Λιβύη. Εκμεταλλευόμενες τις εντάσεις και την πολιτική αστάθεια που χαρακτήριζαν τις προαναφερθείσες χώρες και επικαλούμενες τις θρησκευτικές τους αντιπαράθεσεις²¹, ενεπλάκησαν στα εσωτερικά των κρατών, αποσκοπώντας φυσικά στην επέκταση της σφαίρας επιρροής τους στην περιοχή²².

Ενδεικτικά, όπως θα αναλυθεί και στην Ενότητα 5, στην περίπτωση της Υεμένης η άνοδος του Αμπντ Ραμπ Μανσούρ Χαντί στη διακυβέρνηση προκάλεσε τις αντιδράσεις της σιιτικής κοινότητας των Χούθι, οι οποίοι εξεγέρθηκαν διαμαρτυρούμενοι για τις πολιτικές καταστάσεις και υπερασπίζοντας τον προηγούμενο πρόεδρο. Οι αραβικές εξεγέρσεις στη χώρα ξεκίνησαν τον Ιανουάριο του 2011 και τερματίστηκαν ένα χρόνο αργότερα, ωστόσο σε ορισμένες χώρες εξελίχθηκαν σε εμφύλιο πόλεμο που διαρκεί έως και σήμερα, μετρώντας χιλιάδες θύματα και εκατομμύρια πρόσφυγες και εκτοπισμένους. Το 2015, οι Χούθι κατέλαβαν μια σειρά πόλεων, συμπεριλαμβανομένης της πρωτεύουσας Σαννάα, και το Προεδρικό Μέγαρο, αναγκάζοντας τον πρόεδρο Χαντί να καταφύγει στο εξωτερικό. Η υποψία της Σαουδικής Αραβίας για πιθανή χρηματοδότηση του Ιράν στους αντάρτες, οδήγησε στην πραγματοποίηση της επιχείρησης «Αποφασιστική Καταιγίδα», όπου με τη συνδρομή των χωρών του ΣΣΚ, της Τουρκίας και των ΗΠΑ, έκανε επιδρομές δια αέρος στην Υεμένη, με σκοπό να παρεμποδίσει τους αντάρτες να καταλάβουν και άλλες πόλεις. Η εμπλοκή του Ριάντ στην Υεμένη αποσκοπεί και στην αποφυγή εξεγέρσεων των σιιτικών της μειονοτήτων σε δικά της εδάφη που συνορεύουν με περιοχές υπό την κατάληψη των Χούθι. Η αντίδραση των ανταρτών στην αραβική επιδρομή ήταν άμεση με την εκτόξευση βαλλιστικών πυραύλων, ένας εκ των οποίων εξεράγη πάνω από το αεροδρόμιο του Ριάντ. Ο διπλωματικός πόλεμος που ακολούθησε μεταξύ Σαουδικής Αραβίας και Ιράν ήταν έντονος, με το Ριάντ να κατηγορεί την Τεχεράνη για πράξεις πολέμου και την υπόγεια συμμετοχή της στις επιθέσεις των Χούθι, και το Ιράν να αρνείται την όποια κατηγορία, καλώντας τα κράτη του Κόλπου σε διπλωματικό διάλογο.²³

Στην περίπτωση της Συρίας, ο πόλεμος δια αντιπροσώπων είναι εξίσου έντονος και η αντιπαλότητά τους αφορά τη δραστηριότητα της Χεζμπολάχ²⁴ του Λιβάνου. Κατά τη Σαουδική Αραβία, το Ιράν εφοδιάζει με στρατιωτικό εξοπλισμό τη Χεζμπολάχ, η οποία σύμφωνα με τη δήλωση του Λιβανέζου πρωθυπουργού Σάαντ Χαρίρι τον Νοέμβριο του 2017 από το Ριάντ, οφείλεται για την παραίτησή του, υπογραμμίζοντας πως φοβάται για τη

²¹ Το Ιράν θεωρούσε την Αραβική Άνοιξη στην Τυνησία και την Αίγυπτο ένα είδος ισλαμικής αφύπνισης, ενώ η Σαουδική Αραβία υποστήριζε τις κυβερνήσεις.

²² Fraihat Ibrahim, *Iran and Saudi Arabia From War: Getting Riyadh and Tehran to Talk*, οπ.π.

²³ Ιγνατίου Μιχαήλ, *Οξύνεται η ένταση Σαουδικής Αραβίας- Ιράν: Επιθετική ενέργεια ο πύραυλος κατά του Ριάντ*, Hellas Journal, 6 Νοεμβρίου 2017 <https://hellasjournal.com/2017/11/oxinete-i-entasi-saoudikis-aravias-iran-epithetiki-energia-o-piravlos-kata-tou-riant/> (Accessed 2/3/2019)

²⁴ Η Χεζμπολάχ είναι η σιιτική πολιτοφυλακή του Λιβάνου, που αναδύθηκε κατά τον πόλεμο του Λιβάνου με το Ισραήλ το 1982. Ωστόσο ο ρόλος της ως κυβερνητικό όργανο έχει τεθεί υπό αμφισβήτηση και δεν έχει αναγνωριστεί πλήρως, καθώς συγκαταλέγεται στην λίστα των τρομοκρατικών οργανώσεων ορισμένων κρατών.

ζωή του²⁵. Τόσο η Τεχεράνη, όσο και η Βηρυτός αντέδρασαν στους ισχυρισμούς του πρωθυπουργού. Η Τεχεράνη διέψευσε τις κατηγορίες περί ενίσχυσης ανταρτών και υπέδειξε την Σαουδική Αραβία υπαινισσόμενη πως οι καταθέσεις αυτές αποτελούν πολιτική του Ριάντ ώστε να διαταράξει τις στενές σχέσεις Ιράν-Λιβάνου, και ο ηγέτης της Χεζμπολάχ, Χασάν Νασράλα, την κατηγόρησε πως έχει υπό την ομηρία της τον πρωθυπουργό και η δήλωσή του αυτή ήταν απόρροια πιέσεων προς το πρόσωπό του. Το Βασίλειο αρνήθηκε τις κατηγορίες και ύστερα από μεσολάβηση του Γάλλου πρωθυπουργού Ε. Μακρόν, ο Χαρίρι επέστρεψε στα καθήκοντά του. Η ανησυχία του Ριάντ και του Ισραήλ για τις ενέργειες της Χεζμπολάχ εξακολουθούν να είναι έντονες, ύστερα από την εκλογική νίκη της το 2018 για τη διακυβέρνηση του Λιβάνου²⁶ και λαμβάνοντας υπόψιν πως διαδραματίζει καταλυτικό ρόλο στα γεγονότα της συριακής κρίσης (Ενότητα 5.2.).

Η πολιτική απομόνωσης της Ισλαμικής Δημοκρατίας που είχε την πρωτοκαθεδρία στην ατζέντα της Σαουδικής Αραβίας, εφαρμόστηκε και στην περίπτωση του Κατάρ. Το εμιράτο, αν και αραβικό κράτος και μέλος του ΣΣΚ, διατηρούσε φιλικές σχέσεις με την Τεχεράνη στα πλαίσια εκμετάλλευσης των κοινών τους κοιτασμάτων φυσικού αερίου. Κατά το ΣΣΚ, το Κατάρ δρούσε εις βάρος των αραβικών συμφερόντων υποστηρίζοντας το Ιράν και αποτελούσε τροχοπέδη στον στόχο του για ιρανική απομόνωση. Για να αποφευχθεί κάτι τέτοιο, το Συμβούλιο έστειλε μια λίστα 13 αιτημάτων στο Κατάρ, συντεταγμένο στην προστακτική, απαιτώντας από το κράτος να διακόψει τις διπλωματικές του σχέσεις με την Τεχεράνη. Η άρνηση «συμμόρφωσης» στις προσταγές της Σαουδικής Αραβίας και των συμμάχων της, οδήγησε στην διακοπή των διπλωματικών σχέσεων του Κατάρ με τα Ηνωμένα Αραβικά Εμιράτα, το Μπαχρέιν, την Αίγυπτο και τη Σαουδική Αραβία και την επιβολή κυρώσεων τον Ιούνιο του 2017 από το ΣΣΚ.²⁷

Με τις οικονομικές κυρώσεις που τέθηκαν στο Ιράν το 2005, για το πυρηνικό της πρόγραμμα, η Σαουδική Αραβία και οι ηγεμονικές της φιλοδοξίες φαίνεται να αναπτερώθηκαν. Η παραγωγή και οι εξαγωγές του ιρανικού πετρελαίου είχαν περιοριστεί, δίνοντας στο Ριάντ το πλεονέκτημα της εξαγωγής πετρελαίου παγκοσμίως. Η περίοδος ανταγωνιστικού πλεονεκτήματος στις διεθνείς αγορές και η κυριαρχία του ως βασικού προμηθευτή μαύρου χρυσού ωστόσο έληξε το 2015, όταν, ύστερα από την έκθεση του ΙΑΕΑ που επιβεβαίωνε την τήρηση των δεσμεύσεων που είχαν ορισθεί στα πλαίσια της Συμφωνίας 5+1²⁸ στην Τεχεράνη, οι ΗΠΑ και η ΕΕ ήραν τις οικονομικές κυρώσεις. Η πολιτική επαναπροσέγγισης του αμερικανού προέδρου Μπάρακ Ομπάμα και η συμφωνία

²⁵ Ιγνατίου Μιχαήλ, *Η παραίτηση Χαρίρι δρομολογεί ραγδαίες εξελίξεις στον Λίβανο και στην ευρύτερη Μέση Ανατολή*, Hellas Journal, 6 Νοεμβρίου, 2017 <https://hellasjournal.com/2017/11/i-paretisi-chariri-dromologi-ragdees-exelixis-ston-livano-ke-stin-evriteri-mesi-anatoli/> (Accessed: 2/3/2019)

²⁶ News 247, *Εκλογές στον Λίβανο: Θρίαμβος για τη Χεζμπολάχ – Ανησυχία για τη Σαουδική Αραβία* 8 Μαΐου, 2018) <https://www.news247.gr/kosmos/ekloges-ston-livano-thriamvos-gia-ti-chezmpolach-anisychia-apo-ti-saoydiki-aravia.6610718.html> (Accessed: 5/3/2019) **(ΔΕΝ ΑΝΑΓΡΑΦΟΤΑΝ ΑΡΘΡΟΓΡΑΦΟΣ)**

²⁷ Βλ. Ενότητα 5.3.

²⁸ Η συμφωνία αφορούσε στην παύση του πυρηνικού προγράμματος του Ιράν και στην επιτήρηση των ενεργειών του από τον Διεθνή Οργανισμό Ατομικής Ενέργειας. Υπογράφηκε από τις ΗΠΑ, τη Ρωσία, την Κίνα, τη Γαλλία, τη Βρετανία και τη Γερμανία στις 14 Ιουλίου 2015 ύστερα από διαπραγματεύσεις. (Αναλυτικά βλ. Ενότητα 4.1.)

του 2015 μεταξύ του Ιράν και έξι παγκόσμιων δυνάμεων ανατάραξε το Ριάντ, που θορυβήθηκε πως ίσως να σήμανε το τέλος της ιρανικής απομόνωσης και της επανένταξής του στη διεθνή αγορά και κοινωνία.²⁹

Η μετριοπαθής πολιτική των ΗΠΑ απέναντι στο Ιράν και η ανάδυσή του, σε συνδυασμό με τις πιέσεις που δεχόταν η Σαουδική Αραβία με την έξαρση των αραβικών εξεγέρσεων, έκαναν την εξωτερική πολιτική του Ριάντ επιθετικότερη. Ο νέος διάδοχος του θρόνου, πρίγκιπας Μοχάμεντ μπιν Σαλμάν³⁰, ήταν αποφασισμένος να αναχαιτίσει την αναδυόμενη ιρανική επιρροή. Προσέγγισε έναν από τους αντιπάλους του Ιράν, το Ισραήλ, προκειμένου να αντιμετωπίσουν από κοινού την «ιρανική απειλή»³¹ και πέρασε σε μια σειρά καθοριστικών ενεργειών για την πορεία των σχέσεων της χώρας με την Ισλαμική Δημοκρατία, όπως οι προαναφερόμενες κυρώσεις Κατάρ και η εμπλοκή στην Υεμένη. Εκτός από τις αεροπορικές επιδρομές στην Υεμένη, το Ριάντ εκτέλεσε 47 ανθρώπους συμπεριλαμβανομένου του σίιτη κληρικού Νιρμ αλ Νιρμ³². Τον Ιανουάριο του 2016, οι διπλωματικές σχέσεις των δύο χωρών διακόπηκαν, όταν οργισμένοι Ιρανοί πυρπόλησαν την πρεσβεία της Σαουδικής Αραβίας στην Τεχεράνη. Την αντίδραση των ιρανών διαδηλωτών, όπως και όλης της σιιτικής κοινότητας, πυροδότησε κατά βάση η εκτέλεση του σίιτη κληρικού.

Σήμερα, οι διμερείς σχέσεις των κρατών βρίσκονται σε πλήρες αδιέξοδο και η διαμάχη τους για την πρωτοκαθεδρία στην περιοχή οξύνεται ολοένα και περισσότερο. Οι δύο χώρες εκμεταλλευόμενες τα κενά ασφαλείας, δημιουργούν νέα πεδία μαχών και εντείνουν τις βιαιότητες στις ήδη εμπόλεμες ζώνες. Η αμέριστη στήριξη του αμερικανού προέδρου Ντόναλντ Τραμπ στην Σαουδική Αραβία, επιτρέπει στο Βασίλειο να ακολουθεί μια σκληρή πολιτική απέναντι στα κράτη που τείνουν είτε να αμφισβητούν την κυριαρχία τους στην περιοχή, είτε να εισέλθουν στην σφαίρα επιρροής του Ιράν. Από την άλλη, η Τεχεράνη κατηγορεί το Ριάντ για συνεργασία με τρομοκρατικές και ακραίες σουνιτικές οργανώσεις, τις οποίες χρηματοδοτεί προκειμένου να υπονομεύσουν την ιρανική επιρροή σε αραβικά κράτη, όπως η Συρία και η Υεμένη. Παρόλα αυτά και παρά την απειλή που

²⁹ Το Ιράν κατέχει πλούσια κοιτάσματα φυσικού αερίου και πετρελαίου και ελέγχει τα Στενά του Ορμούζ, καθιστώντας το μεγάλο ανταγωνιστή της Σαουδικής Αραβίας στην παγκόσμια αγορά. Πηγή: Milani Mohsen M., *Iran and Saudi Arabia Square Off*, οπ.π.

³⁰ Υποστηρικτής ενός μετριοπαθούς Ισλάμ και ανοιχτού σε όλες τις θρησκείες. Φυλάκισε μέλη της βασιλικής οικογένειας και επιφανή μέλη της σαουδαραβικής κοινωνίας με το πρόσχημα της πάταξης της διαφθοράς, αλλά θεωρείται πως οι ενέργειές του οφείλονταν στην επιθυμία του να διατηρήσει την θέση του στην διακυβέρνηση της χώρας. Πηγή: Stratfor Worldview, *In the Middle East, Strange Times Make for Strange Bedfellows*, Assessments, November 24, 2017 <https://worldview.stratfor.com/article/middle-east-strange-times-make-strange-bedfellows> (Accessed 6/8/2019)

³¹ Οπ. π. καθώς και Ottaway David, *Saudi Arabia Vows Shift to Moderate Islam*, *Wilson Center*, Nov 1, 2017 <https://www.wilsoncenter.org/article/saudi-arabia-vows-shift-to-moderate-islam> (Accessed 5/5/2019)

³² Το μεγαλύτερο μέρος των εκτελεσθέντων ήταν σουνίτες τρομοκράτες που ενεργούσαν υπέρ των προσπαθειών της Αλ Κάιντα για αποσταθεροποίηση της χώρας κατά το διάστημα 2003-2006. Οι σίιτες που εκτελέστηκαν ήταν λίγοι και είχαν κατηγορηθεί για αντικαθεστωτικές δραστηριότητες κατά των αρχών. Ο κληρικός Νισρ αλ Νισρ κρίθηκε «τρομοκράτης» από το σαουδαραβικό καθεστώς του οποίου υπήρξε έντονος επικριτής.

αποτελεί η Σαουδική Αραβία για τα συμφέροντά του, η πολιτική και οι ενέργειές της δεν αποτελούν πρώτο θέμα στην ατζέντα της εξωτερικής πολιτικής του Ιράν.³³

Αναμφίβολα, η υπόσταση και το καθεστώς της Σαουδικής Αραβίας φαίνεται να επηρεάζονται άρρηκτα από την άνοδο της Ισλαμικής Δημοκρατίας. Η αστείρευτη επιθυμία του Βασιλείου για την περιφερειακή κυριαρχία στην περιοχή και η απειλή που νιώθει από το σιιτικό κράτος, καθορίζουν την κατεύθυνση της χώρας σε στρατηγικό και πολιτικό επίπεδο.

³³ Esfandiary Dina and Tabatabai Ariane., *Saudi Arabia Cares more About Iran than Iran Does about Saudi Arabia*, International Interest ,Oct.18, 2016 <http://nationalinterest.org/feature/saudi-arabia-cares-more-about-iran-iran-does-about-saudi-18091?page=show> (Accessed: 5/5/2019)

2. Σχέσεις Ιράν – Σαουδικής Αραβίας : 1945 – 1979

Η μεταπολεμική περίοδος βρίσκει τόσο το Ιράν, όσο και τη Σαουδική Αραβία υπό τη στενή επιρροή της αμερικανικής υπερδύναμης, αντιμετωπίζοντας η κάθε μία τα δικά της εσωτερικά και εξωτερικά προβλήματα, όπως θα αναλυθούν στις ενότητες 2.1 και 2.2. Αμφότερες οι χώρες διοικούνταν από δυτικά προσκείμενες κυβερνήσεις, το Ριάντ υπό τον οίκο των Σαούντ και την Τεχεράνη υπό την δυναστεία Παλχεβί, χωρίς να έχουν εκφράσει ιδιαίτερη αντιπαλότητα, παρά τις ηγεμονικές φιλοδοξίες του δεύτερου. Οι ΗΠΑ, θεωρούσαν τα δύο κράτη ως στρατηγικούς εταίρους και πυλώνες των αμερικανικών συμφερόντων, ακολουθώντας την λεγόμενη «πολιτική των δύο πυλώνων». Η πολιτική αυτή αποσκοπούσε στην εξάλειψη της σοβιετικής παρουσίας στην περιοχή και επετεύχθη, μέχρι το 1958, με το τρίπτυχο Ιράν-Σαουδική Αραβία- Ιράκ.

Τα μέσα της δεκαετίας του '50, χαρακτηρίστηκαν από την μεσανατολική πολιτική του αμερικανού προέδρου Ντουάιτ Ντέιβιντ Αϊζενχάουερ, η οποία στόχευε στην αποκατάσταση των Αραβο-Ισραηλινών σχέσεων και την εδραίωση της δυτικής επιρροής στη Μέση Ανατολή, απομακρύνοντας αυτή της ΕΣΣΔ. Ωστόσο, η αποτυχία της εν λόγω προσέγγισης, έφερε ως αποτέλεσμα το γνωστό «δόγμα Αϊζενχάουερ», στο οποίο συμμετείχαν χώρες από τη Δύση, τη Μεσόγειο και τη Μέση Ανατολή, συμπεριλαμβανομένων του Ιράν και της Σαουδικής Αραβίας. Κατά το δόγμα Αϊζενχάουερ, η περιοχή του Κόλπου αποτελούσε χώρο ζωτικών συμφερόντων για τις ΗΠΑ τον οποία θα υπερασπιζόνταν με όλα τα διαθέσιμα μέσα.

Η Ισλαμική Επανάσταση του Ιράν το 1979 και η πτώση του σάχη ύστερα από διαδηλώσεις, άλλαξαν το σκηνικό. Η ίδρυση της Ισλαμικής Δημοκρατίας και η ανάδυση του ριζοσπαστικού σιιτικού καθεστώτος υπό τον Αγιατολάχ Χομεινί στο Ιράν, είχαν ως συνέπεια την ολική αλλαγή της εξωτερικής πολιτικής του. Η κυβέρνηση Χομεινί ασκούσε έντονη κριτική στις ΗΠΑ και τους συμμάχους τους, όπως το Ριάντ και το καθεστώς Σαντάμ στο Ιράκ.³⁴

Η νέα σύσταση του σιιτικού Ιρανικού καθεστώτος θεωρήθηκε επιβλαβής για την ηγεμονία της Σαουδικής Αραβίας και την παραμονή του οίκου Σαούντ, καθώς θεωρούσε πως απειλούσε τα αραβικά συμφέροντα και την επιρροή της στον Κόλπο. Η αντι-σιιτική πολιτική που ακολούθησε το Ριάντ επιβεβαιώνεται από την βίαιη καταστολή των εξεγέρσεων της σιιτικής μειονότητας της Σαουδικής Αραβίας τον Νοέμβριο του 1979. Κατά τον Χομεινί, όλες οι μουσουλμανικές κοινωνίες οι οποίες ήταν, είτε υπό σουνιτικά καθεστώτα, είτε υπό φιλοδυτικά αυταρχικά καθεστώτα, καταπιέζονταν και τα καλούσε σε εξέγερση. Η Σαουδική Αραβία κάθε άλλο παρά άπραγη δεν έμεινε στις προκλήσεις της Τεχεράνης, με αλληπάλληλες συγκρούσεις που συνεχίζονται έως και σήμερα, οι οποίες εκτονώνονται σε διάφορα πολιτικά μέτωπα και εμπόλεμες ζώνες στη Μέση Ανατολή.

³⁴ Tyler M. & Boone A. (editors), *Rivalry in the Middle East: Saudi Arabia and Iran*, από τη σειρά "Politics and Economics of the Middle East" Nova Science Pub; UK ed. Edition, Aug. 15, 2012

2.1. Η πολιτική και οι στόχοι της Σαουδικής Αραβίας

Η ιστορία της νέας Σαουδικής Αραβίας σαν κρατική οντότητα ξεκινά μόλις από το 1932. Ιδρύθηκε από τον βασιλιά Άμπντ αλ Αζίζ (Λιοντάρι του Νατζντ), όταν κατέλαβε την πόλη Χετζάζ από τους Χασεμίτες και την ενέταξε υπό την ηγεσία του οίκου Σαούντ, ο οποίος αποτελεί ηγέτιδα δύναμη έως και σήμερα. Η Σαουδική Αραβία έχει κεντρίσει το παγκόσμιο ενδιαφέρον, καθώς κατέχει το ¼ των παγκόσμιων πετρελαϊκών κοιτασμάτων.

Το τέλος του Β' Παγκοσμίου Πολέμου βρίσκει την Σαουδική Αραβία επιφυλακτική όσον αφορά τη συμμετοχή της στη διεθνή σκηνή, εξαιτίας των συνεχών πιέσεων που δεχόταν από τις δυτικές δυνάμεις. Κατά τα χρόνια διακυβέρνησης του Άμπντ αλ Αζίζ, το κράτος δεν είχε ανεπτυγμένες υποδομές. Η βασιλική οικογένεια επένδυε – με μοναδική εξαίρεση την κατασκευή πετρελαϊκών εταιριών - αποκλειστικά σε ό,τι αφορούσε τα προσωπικά της συμφέροντα. Μάλιστα, το 1951 κατασκευάστηκε από την ΑΡΑΜΚΟ ο βασιλικός σιδηρόδρομος που κόστισε 700 εκατομμύρια δολάρια από τα πετρελαϊκά δικαιώματα του βασιλιά και ξεκινούσε από τον Κόλπο και κατέληγε στο Ριάντ.

Σε γενικότερα πλαίσια, η κοινωνία της Σαουδικής Αραβίας τη δεκαετία του '50, αποτελούσε κοινωνία δύο όψεων. Από τη μια ήταν η βασιλική οικογένεια και ορισμένες εύπορες, όπως ένα μικρό μέρος της οικογένειας αλ Σάικχ - απόγονοι του Άμπντ αλ Ουάχαμπ³⁵ – και ορισμένων εμπορικών οικογενειών στις μεγάλες πόλεις, και από την άλλη ήταν η μεσαία τάξη που βιοποριζόταν κάτω από συνθήκες φτώχειας και ήταν παραγκωνισμένη από την ηγεσία. Ωστόσο, κατά τα μέσα της δεκαετίας, λόγω των κοινωνικοπολιτικών και οικονομικών μεταβολών³⁶ που γνώρισε ο αραβικός κόσμος, αναδύθηκε τόσο η μεσαία τάξη- κυρίως των μεγάλων αστικών κέντρων.

Το 1953, αποτέλεσε έτος-σταθμό για το αραβικό κράτος εξαιτίας του θανάτου του Άμπντ αλ Αζίζ. Τον θρόνο διαδέχθηκε ο γιος του, Σαούντ, ο οποίος ακολούθησε την ίδια πολιτική στα εσωτερικά ζητήματα με τον πατέρα του, ιδιωτικοποιώντας τα κρατικά κέρδη-ισχυριζόμενος πως ανήκουν στην βασιλική οικογένεια- , ασκώντας πολιτικό έλεγχο και δίνοντας επιδοτήσεις στους ηγέτες των φυλών της Σαουδικής Αραβίας, προκειμένου να εξασφαλίσει την υπακοή τους. Εν αντιθέσει, στα θέματα εξωτερικής πολιτικής, ο Σαούντ ήταν αρκετά άπειρος ώστε να ανταπεξέλθει στις εξελίξεις που αντιμετώπιζε η ευρύτερη περιοχή και δεν υιοθέτησε την ουδετερότητα που χαρακτήριζε τη χώρα τα προηγούμενα χρόνια. Σύναψε συνεργασία με τη Συρία και την Αίγυπτο το 1955 (Σύμφωνο της Βαγδάτης), με σκοπό τον τερματισμό της αδράνειας όσον αφορά τα τεκταινόμενα στον Κόλπο και τη δήλωση αντιπαράθεσης προς την ιρακινή πρόταση για ένα αμυντικό σύστημα υπό την αιγίδα της Δύσης και υποστήριξε τον Νάσσερ στην Κρίση του Σουέζ. Δύο χρόνια αργότερα, το 1957, η φιλοδυτική μεταστροφή του Σαούντ εκφράστηκε με την συμμετοχή της χώρας στο δόγμα Αϊζενχάουερ στα πλαίσια εξασφάλισης της ισορροπίας στην περιοχή³⁷. Η συμμετοχή συγκεκριμένα του Ριάντ μεταφράστηκε θετικά από τη Δύση, καθώς θεωρήθηκε

³⁵ Κήρυκας και λόγιος του 8^{ου} αιώνα, από τον οποίο πήρε το όνομά του το θρησκευτικό κίνημα του Σουνισμού, «Ουαχαμπισμός». Πηγή: Wikipedia

³⁶ Δολοφονία του βασιλιά της Ιορδανίας, Αμπντουλάχ και η ανατροπή του Φαρούκ στην Αίγυπτο, που αντικαταστάθηκε από το Επαναστατικό Συμβούλιο Διοίκησης.

³⁷ Σε επίσκεψή του στις ΗΠΑ, ο Σαούντ εξασφάλισε για το βασίλειο δάνειο ύψους 250 εκατομμυρίων δολαρίων.

πως θα μπορούσε να λειτουργήσει ως κινητήριος δύναμη που θα επηρέαζε τα υπόλοιπα αραβικά κράτη για να υποστηρίξουν την αμερικανική πολιτική, κάτι που αναιρέθηκε με την έξοδο της Αιγύπτου και της Συρίας από την συμφωνία του 1955.

Οι πρακτικές που ακολούθησε ο βασιλιάς, είτε όσον αφορά την εξωτερική, είτε την εσωτερική πολιτική, φαίνεται να απέτυχαν. Στον εξωτερικό τομέα, η εμπλοκή της Σαουδικής Αραβίας στην κρίση στο Σουέζ είχε ως αποτέλεσμα σημαντικές οικονομικές επιπτώσεις, εξαιτίας της μείωσης των εξαγωγών πετρελαίου, και η συμμετοχή της στο δόγμα Αϊζενχάουερ, την έφερε απέναντι στον αραβικό εθνικισμό, ο οποίος αποσκοπούσε στην πτώση των μοναρχιών του αραβικού κόσμου³⁸. Μάλιστα, ο Σαούντ επεχείρησε να διαλύσει το κράτος της Ηνωμένης Αραβικής Δημοκρατίας³⁹ και κατηγορήθηκε για την απόπειρα δολοφονίας εις βάρος του Νάσσερ, ο οποίος αποτελούσε μια από τις κυριότερες απειλές κατά των αραβικών μοναρχιών. Παράλληλα, η σαουδαραβική δυναστεία δοκιμαζόταν και στις εσωτερικές υποθέσεις. Ο βασιλιάς κρίθηκε ανίκανος να διαχειριστεί τις περιστάσεις, καθώς επέμενε σε παλαιότερες πρακτικές διακυβέρνησης σε μια χώρα που είχε προχωρήσει⁴⁰. Το 1953 και το 1956 το Ριάντ ήρθε αντιμέτωπο με μια νέα εμπειρία⁴¹ για τα έως τότε δεδομένα της κοινωνίας.⁴²

Παρά τις αλλεπάλληλες προσπάθειες να καταπνίξει τις απεργίες απειλώντας τους Σαουδάραβες με φυλάκιση και τους αλλοδαπούς με απέλαση, η νέα τάξη πραγμάτων είχε δημιουργήσει έντονο αίσθημα ανασφάλειας στις διεθνείς αγορές και η κυβέρνηση αντιμετώπιζε σοβαρή οικονομική κρίση. Η APAMKO, αμερικανο – σαουδαραβική εταιρία μείωσε την παραγωγή της εξαιτίας της πτώσης των τιμών πετρελαίου και αρκετές εταιρίες εισαγωγής έμειναν απλήρωτες. Η κατάσταση αυτή οδήγησε σε πτώση των συναλλαγματικών αποθεμάτων του κράτους, σε πληθωρισμό και σε έριδες μεταξύ της οικογένειας Σαούντ, μέλη της οποίας αμφισβητούσαν τις ικανότητες του κυβερνήτη, ο οποίος με τη σειρά του κατηγορούσε τη Δύση πως προσπαθούσε να μετατρέψει το κράτος του σε υποχείριο των αμερικανικών συμφερόντων. Το 1958, εξαιτίας των πιέσεων, ο βασιλιάς έχρισε Πρωθυπουργό τον αδερφό του, Φαϊσάλ, ο οποίος αργότερα έγινε και βασιλιάς (1964).

Κατά τη διάρκεια της νέας διακυβέρνησης Φαϊσάλ, η οικονομική κρίση μετριάστηκε με τη συμβολή της *Διεθνούς Τράπεζας Ανασυγκρότησης και Ανάπτυξης (Παγκόσμια Τράπεζα)*. Παρά ταύτα, η δεκαετία του '60 για τη Σαουδική Αραβία αποτέλεσε μια δεκαετία διαρκών εσωτερικών - και μερικές φορές βίαιων- αναταραχών, με τη δυναστεία Σαούντ να βρίσκεται υπό διαρκή απειλή. Η κυβέρνηση προκειμένου να

³⁸ Ο Σαούντ υποστήριξε την ένωση για αμοιβαιότητα μεταξύ των μοναρχιών του Ιράκ και της Ιορδανίας και διαδραμάτισε καθοριστικό ρόλο στην παραμονή του Χουσεΐν στην εξουσία.

³⁹ Η Ηνωμένη Αραβική Δημοκρατία ήταν ένα από τα κυρίαρχα κράτη της Μέσης Ανατολής και αποτελούσε πολιτική ένωση μεταξύ της Αιγύπτου και της Συρίας (1958-1961). Πηγή: *Wikipedia*

⁴⁰ Τα χρόνια εκείνα η Σαουδική Αραβία γνώρισε μεταβολή στην φυλετική σύστασή της, εξαιτίας της εισροής αλλοδαπών εργατών από άλλα αραβικά κράτη που έφεραν μαζί την κουλτούρα τους, αλλά και νέες προοπτικές στην σαουδαραβική κοινωνία.

⁴¹ Οι απεργίες της APAMKO οδήγησαν στην πολιτικοποίηση των εργατικών τάξεων και τη δημιουργία της Επιτροπής Εργαζομένων που στόχευε σε πιο δίκαιες συνθήκες εργασίας.

⁴² Nehme G. Michael, Saudi Arabia 1950-1980: between nationalism and religion, *Middle Eastern Studies Journal*, Volume 30, Issue 4, 1994, p.930-943

προστατευθεί, προχώρησε σε μαζικές συλλήψεις, απελάσεις, μέχρι και δημόσιους αποκεφαλισμούς όσων εμπλέκονταν σε ενέργειες εναντίον της. Συνολικά παραπάνω από 37.000 εργαζόμενοι απελάθηκαν και μεγάλος αριθμός Σαουδαραβών συνελήφθη και παρέμεινε στη φυλακή μέχρι το τέλος της βασιλείας του Φαΐσάλ (1975). Πηγή των εντάσεων ήταν η δυσαρέσκεια απέναντι στη διακυβέρνηση όσον αφορά θέματα εσωτερικής (διοικητικό έλλειμμα – αμφιλεγόμενη θέση βασιλικής οικογένειας σχετικά με τον αραβικό εθνικισμό), αλλά και εξωτερικής πολιτικής (Παλαιστινιακό- προσέγγιση ΗΠΑ).

Στις εξωτερικές υποθέσεις η Σαουδική Αραβία αντιμετώπιζε εξίσου σημαντικά προβλήματα, όπως για παράδειγμα η αντιπαλότητα με την Αίγυπτο εξαιτίας της εμπλοκής τους στον εμφύλιο πόλεμο στην Υεμένη (1962-1967)⁴³. Παράλληλα, το 1967 ξέσπασε ο *Πόλεμος των Έξι Ημερών (Πόλεμος Γιομ Κιπούρ)* μεταξύ των Αράβων και του Ισραήλ, στον οποίο αν και το Ριάντ δεν είχε άμεση στρατιωτική εμπλοκή, συμμετείχε στο εμπάργκο πετρελαίου που επέβαλαν τα κράτη-μέλη του ΟΠΕΚ στις χώρες που υποστήριζαν το Ισραήλ κατά τη διάρκεια του αραβοϊσραηλινού πολέμου και αύξησαν τις τιμές πετρελαίου (*Πετρελαϊκή κρίση 1973*). Ο πόλεμος αυτός πάντως, έδωσε την ευκαιρία στη Σαουδική Αραβία να αποκαταστήσει την εικόνα της στον Κόλπο παρέχοντας οικονομική βοήθεια στα ηττημένα αραβικά κράτη, κάτι που αργότερα βέβαια αποδείχθηκε αρκετά επιζήμιο για την οικονομία της.⁴⁴

Την δεκαετία του '70, το βασίλειο ήρθε αντιμέτωπο με μια ακόμη πρόκληση. Η προσπάθεια της βασιλικής οικογένειας να διαμορφώσει την κοινωνία σύμφωνα με ένα δυτικού τύπου καπιταλιστικό πρότυπο, ήρθε σε πλήρη αντίθεση με τον ισλαμικό χαρακτήρα του κράτους. Η κοινωνία διασπάστηκε σε τρία στρατόπεδα: α). στους αφοσιωμένους στις διδαχές του Ισλάμ και στη διατήρηση του θεοκρατικού χαρακτήρα του κράτους, β). στους θετικά προσκείμενους στην υιοθέτηση μιας δυτικού τύπου κοινωνίας, και γ). στους «ουδέτερους», που ναι μεν «θαύμαζαν» το καπιταλιστικό στοιχείο μιας κοινωνίας, αλλά παράλληλα δεν ήθελαν να αποσπαστούν από τις διδαχές του Κορανίου. Τον 1979, ο Μπιν Μουχάμαντ Μπιν Σάιφ Αλ Ουταΐμπι και οι ακόλουθοί του (*Μεταρρυθμιστές*⁴⁵) κατέλαβαν το Μεγάλο Τζαμί της Μέκκα, προασπίζοντας την αυστηρή τήρηση των ισλαμικών παραδόσεων, τονίζοντας τους κινδύνους των δυτικών κοινωνιών και αποδοκιμάζοντας το τυραννικό καθεστώς της δυναστείας των Σαούντ.⁴⁶

Στις 11 Νοεμβρίου του ίδιου έτους, η σιιτική κοινότητα της Σαουδικής Αραβίας – που συμμετείχε σε όλες τις απεργίες – εξέφρασε και εκείνη την δυσαρέσκειά της απέναντι στο καθεστώς, δημιουργώντας την έως τότε μεγαλύτερη διαδήλωση. Το 1979, είναι το έτος της Ισλαμικής Επανάστασης στο Ιράν με πρωτεργάτη τον Αγιατολάχ Χομεϊνί, ο οποίος εξαπέλυε σκληρή κριτική στο σαουδαραβικό κράτος και τη φιλοδυτική πολιτική του και αμφισβητούσε απροκάλυπτα την πρωτοκαθεδρία του στον μουσουλμανικό κόσμο, απόψεις

⁴³ Η Αίγυπτος υποστήριζε τη νέα δημοκρατική κυβέρνηση, ενώ η Σαουδική Αραβία τους βασιλικούς.

⁴⁴ US Department of State Background Note, *Saudi Arabia Department of State Background*, Infoplease, June 2007 <https://www.infoplease.com/world/countries/state-department-profiles/saudi-arabia-department-of-state-background#history> (accessed 4/4/2019)

⁴⁵ 5,000 – 6,000 ένοπλοι εκπαιδευμένοι άντρες Πηγή: Nehme G. Michael, *Saudi Arabia 1950-1980*, οπ.π.

⁴⁶ Οπ.π.

τις οποίες ενστερνίζονταν οι σιίτες της Σαουδικής Αραβίας. Η διαδήλωση αυτή εξελίχθηκε σε βίαιη αναμέτρηση και μέτρησε δεκάδες νεκρούς.

2.2. Η πολιτική και οι στόχοι του Ιράν

Το Ιράν υφίσταται ως αυτόνομο κράτος από το πέρας του Β΄ Παγκοσμίου Πολέμου και την αποχώρηση των αγγλοσοβιετικών στρατευμάτων από τη χώρα. Το 1946, νέος Σάχης του Ιράν είναι ο Μοχάμεντ Ρεζά Παλχεβί, ο οποίος χαρακτηρίστηκε για τα φιλοδυτικά του φρονήματα και με την υποστήριξη των Η.Π.Α. αναζωογόνησε την ιρανική κοινωνία⁴⁷. Ο Τύπος είχε περισσότερη ελευθερία λόγου και η πολιτική σκηνή της χώρας εμφάνισε τα πρώτα της δυτικά στοιχεία με την σύνθεση των πρώτων πολιτικών κομμάτων. Σημαντικότερα ήταν το κουμμουνιστικό κόμμα του Τουντέχ και το Εθνικό Μέτωπο.

Η δυτικού τύπου διακυβέρνηση του Παλχεβί ωστόσο, δεν έβρισκε σύμφωνη μεγάλη μερίδα της ισλαμικής κοινωνίας του Ιράν, βλέποντας μάλιστα τον ιδιαίτερα πολυτελή και κοσμικό βίο του, την ώρα που ο ιρανικός λαός ζούσε σε επίπεδα φτώχειας. Ο εθνικιστικός χαρακτήρας του Εθνικού Μετώπου ασκούσε έντονη αντι-δυτική πολιτική, κατακρίνοντας την ανάμειξη των Δυτικών στα εσωτερικά τους. Η πολιτική του κόμματος επικεντρωνόταν κυρίως στις ΗΠΑ και τη Μεγάλη Βρετανία, οι οποίες επηρέαζαν τις εξελίξεις στην ιρανική κοινωνία. Η ιδιόμορφη σύσταση του κόμματος, καθώς αποτελούσε συνασπισμό όλων των πολιτικών δυνάμεων⁴⁸, προσέγγισε την μεγαλύτερη μερίδα του λαού και σημαντική λαϊκή υποστήριξη, περνώντας τον Μάρτιο του 1951, μέσω του Ιρανικού Κοινοβουλίου, τον νόμο του πρωθυπουργού Μοσαντέκ σχετικά με την εθνικοποίηση του ιρανικού πετρελαίου. Ο Μοσαντέκ, εμβληματική φιγούρα του Εθνικού Μετώπου, υποστήριζε σθεναρά την ανεξάρτηση του Ιράν από τις δυτικές δυνάμεις τόσο σε πολιτικό επίπεδο, όσο και σε οικονομικό. Κύριο μέλημα του ήταν η ανεξαρτητοποίηση και εθνικοποίηση των ιρανικών κοιτασμάτων πετρελαίου με σκοπό την ενίσχυση της εθνικής οικονομίας και την αντιμετώπιση της φτώχειας. Η απαγόρευση της εκμετάλλευσης του ενεργειακού πλούτου από τους Βρετανούς, ήρθε σε αντιδιαστολή με την πολιτική του Παλχεβί, ωστόσο, ύστερα από σημαντικές πιέσεις από το Κοινοβούλιο, έχρησε τον Μοσαντέκ τον Απρίλιο του 1951 Πρωθυπουργό του κράτους.⁴⁹

Η πολιτική του Μοσαντέκ έφερε την άμεση αντίδραση των δυτικών δυνάμεων, με τον Βρετανό πρωθυπουργό Γουίνστον Τσόρτσιλ να οδηγεί το Ιράν στο Διεθνές Δικαστήριο της Χάγης και στην επιβολή διεθνών εμπορικών κυρώσεων και εμπάργκο στο ιρανικό πετρέλαιο. Στα χρόνια που πέρασαν, η λαϊκή επιρροή του Μοσαντέκ γινόταν ολοένα και ισχυρότερη, ωστόσο οι βλέψεις του για ανάκαμψη της ιρανικής οικονομίας δεν είχαν ευοδωθεί. Οι κυρώσεις είχαν σοβαρή επίπτωση στην ιρανική κοινωνία και στην αποτυχία της υλοποίησης του μεταρρυθμιστικού συστήματος που είχε οραματιστεί ο πρωθυπουργός.

⁴⁷ Kinzer Stephen, *All the Shah's Men – An American Coup and the Roots of Middle East Terror*, John Wiley and Sons Inc., p.10

⁴⁸ Συντηρητικών, φιλελεύθερων, σημαντικών εκπροσώπων του κλήρου και σοσιαλιστών.

⁴⁹ Chehabi H.E., *Iranian Politics and Religious Modernism, The Liberation Movement of Iran under the Shah and Khomeini*, Part 1, Religious Modernism and Nationalism in a Dual Society, Cornell University Press, 1990, p.10

Η αποτυχία αυτή , οδήγησε σε σύγκρουση κυβέρνησης – αντιπολίτευσης, η οποία υποκινείτο από τον Παλχεβί. Οι συγκρούσεις έληξαν με την ανατροπή της κυβέρνησης και τον Μποσαντέκ, με αμερικανική επέμβαση κατά την πρωθυπουργία Αϊζενχάουερ, να συλλαμβάνεται από την CIA με την κατηγορία της προδοσίας. Η σύλληψή του είχε την κωδική ονομασία «*Επιχείρηση Αίας*»⁵⁰. Η αμερικανική επιχείρηση και το πραξικόπημα στην κυβέρνηση Μποσαντέκ είχε διττή σημασία για τις ΗΠΑ. Αφενός ανέτρεψαν μια απειλητική για τα δυτικά συμφέροντα κυβέρνηση, και αφετέρου, απομάκρυναν μια προσωπικότητα που την καταλόγιζαν ως συνεργάτη της Σοβιετικής Ένωσης, εξαιτίας των κουμμουνιστικών πολιτικών του. Το έργο του Μποσαντέκ παρόλα αυτά, ενέπνευσε όλες τις χώρες της Μέσης Ανατολής και η επιρροή του διατηρήθηκε ανέγγιχτη.

Στην εξουσία επανήλθε ο Παλχεβί, με τις ΗΠΑ στο πλευρό του. Ωστόσο η διακυβέρνησή του δεν έμοιαζε σε τίποτα με τον φιλελεύθερο χαρακτήρα του 1946. Χαρακτηριστικό παράδειγμα της αυταρχικής του διακυβέρνησης αποτέλεσε το 1957 η δημιουργία μυστικής υπηρεσίας ασφάλειας και πληροφοριών ΣΑΒΑΚ⁵¹, σε συνεργασία με τις μυστικές υπηρεσίες του Ισραήλ και των ΗΠΑ, που λειτουργούσε ως τροχοπέδη οποιασδήποτε δράσης αντιφρονούντων προς την κυβέρνηση του. Ο Παλχεβί πλέον ήλεγχε τα πάντα στην ιρανική κοινωνία⁵², προκειμένου να επιτύχει τον στόχο του, δηλαδή την εξέλιξη του Ιράν σε μια παγκόσμια δύναμη και ηγέτιδα της Μέσης Ανατολής. Το όραμα του Παλχεβί, σύμφωνα με ορισμένους, αποτελεί έως σήμερα στόχο του Ιράν, το οποίο έχει φέρει τη χώρα σε σύγκρουση με πολλές αραβικές χώρες, όπως η Σαουδική Αραβία.

Για να καταφέρει να καταστήσει το Ιράν υπολογίσιμη δύναμη, ο Παλχεβί προσπάθησε να αναδιοργανώσει την ιρανική κοινωνία *ab ovo* και σύμφωνα με τα δυτικά πρότυπα. Έδωσε πολιτικά και εργασιακά δικαιώματα στις γυναίκες -κάτι που ερχόταν σε πλήρη αντιπαράθεση με το συντηρητικό Ισλάμ-, προσπάθησε να απομακρύνει το λαό από τη θρησκεία και τις παραδόσεις- αποσκοπώντας στην αποδυνάμωση του κλήρου- , πέρασε σε εκ νέου διανομή της γης και την εκβιομηχάνισε. Οι ενέργειες αυτές έγιναν υπό το μεταρρυθμιστικό πρόγραμμα της κυβέρνησης με το όνομα «*Λευκή Επανάσταση*». Η Λευκή Επανάσταση αποδοκιμάστηκε από το λαό. Ιδιαίτερα οι αγροτικές μεταρρυθμίσεις, κρίθηκαν αντίθετες με τις υποταγές του Ισλάμ, καθώς στερούσαν το δικαίωμα του κλήρου στην εκμετάλλευση των βακουφίων, των οποίων τα έσοδα δωρίζονταν σε αυτόν και στα τεμένη, στα πλαίσια της ελεημοσύνης (*sadaka*) ,κύριου πυλώνα του Ισλάμ. Μάλιστα, οι δωρεές αυτές καθιστούσαν τον κλήρο οικονομικά ανεξάρτητο από το κράτος, κάτι που ο Παλχεβί ήθελε να αλλάξει.⁵³

Τα χρόνια εκείνα ο Ψυχρός Πόλεμος βρισκόταν σε εξέλιξη και η Μέση Ανατολή αποτέλεσε σε ουκ ολίγες περιπτώσεις το μήλο της Έριδος μεταξύ των ΗΠΑ και της ΕΣΣΔ. Το Ιράν ήταν σημαντικός σύμμαχος των ΗΠΑ, επισφραγίζοντας τη συμμαχία αυτή με την

⁵⁰ Chehabi H.E., *Iranian Politics and Religious Modernism* σπ.π. σ.10

⁵¹ Milani Abbas, *The Shah*, Chapter 1, *The Flying Dutchman*, Palgrave Macmillan, 2011, p.1-11

⁵² Siebertz Roman, Chapter 7: *Depicting Power: Reza Shah's Rule, cabinet politics and the Commemorative stamp set of 1935*, Devos Bianca and Werner Christoph (eds), *Culture and Cultural Politics under Reza Shah, The Pahlavi State, New Bourgeoisie and the Creation of a Modern Society in Iran*, Part II, *The Shah: State Politics and Authoritarian Modernization*, Routledge, 2014, p.149-181

⁵³ Briere Claire, Pierre Blancet, *Iran: La Revolution au Nom de Dieu – L'Histoire Immediate*, Editions Seuil, Ch.2, *Le Systeme Shahinshahi*, 1979, p.116-117

υπογραφή της «Πολιτικής των Πυλώνων» με τον πρόεδρο των ΗΠΑ, Ρίτσαρντ Νίξον. Οι ΗΠΑ πλέον είχαν έναν «συνοριοφύλακα» που θα απομάκρυνε κάθε σοβιετική επιρροή από τα εδάφη του Κόλπου και το Ιράν, με τις ευλογίες του συμμάχου του, ήταν υπεύθυνο για την διασφάλιση του Κόλπου. Οι υπέρογκες στρατιωτικές δαπάνες στα πλαίσια της συμφωνίας και οι μεταρρυθμίσεις του Παλχεβί, υπογράμμισαν την κοινωνική ανισότητα στην ιρανική κοινωνία σε βάρος της εργατικής και αστικής τάξης. Η κυβέρνηση επιχειρούσε με κάθε τρόπο να κατευθύνει τις ζωές των πολιτών και ακολουθούσε μια πολιτική άκρως αντίθετη των αναγκών του λαού της, με αποτέλεσμα αυτός να ασφυκτιά και να στρέφεται εναντίον της. Αποτέλεσμα της πολιτικής του επιπροσθέτως, ήταν η προσθήκη των διανοούμενων στη λαϊκή μερίδα που δρούσε κατά της κυβέρνησης, δυσαρέσκεια την οποία ο Σάχης κατέστειλε με τη βία μέσω τη ΣΑΒΑΚ.⁵⁴

Οι προσπάθειες των Ιρανών για την ανατροπή του καθεστώτος ήταν ατελέσφορες, λόγω της έλλειψης συντονισμού και κεντρικής ηγεσίας. Η σύλληψη του Αγιατολάχ Ρουχολάχ Χομεϊνί το 1962, ενός από τους μεγαλύτερους επικριτές του Παλχεβί από το 1960, ήταν το κομμάτι του παζλ που έλειπε για την συσπείρωση των προσπαθειών κατά της κυβέρνησης και άνοιξε ένα καινούργιο κεφάλαιο στην ιστορία του Ιράν. Ο Χομεϊνί φυλακίστηκε για 18 μήνες και ύστερα εξορίστηκε από τη χώρα, πρώτα στην Προύσα της Τουρκίας (1963-1965), και αργότερα στο Αλ Ναζάφ στο Ιράκ (1965-1978), όπου μετά από συμφωνία με τον Σαντάμ Χουσεΐν, ο Σάχης φρόντισε να εκδιωχθεί και από εκεί, καταλήγοντας στο Παρίσι. Η επιμονή στην εκδίωξη του Χομεϊνί από τον Παλχεβί οφειλόταν στη μεγάλη απήχηση που εξακολουθούσε να έχει στον ιρανικό λαό, εξαιτίας της συνεχούς στήριξής του στη σιΐτική, ισλαμική ταυτότητα του Ιράν και στην αντι-ιμπεριαλιστική κρητική που ασκούσε απέναντι στον ίδιο αλλά και τις ΗΠΑ. Παράλληλα, στο Ιράν οι διαδηλώσεις υπέρ του Χομεϊνί κλιμακώνονταν.

Το 1978 αποτέλεσε έτος-σταθμό για τις σχέσεις Ιράν – ΗΠΑ προμηνύοντας τα γεγονότα του Νοεμβρίου του 1979. Με τις διαδηλώσεις υπέρ του Χομεϊνί να αποκτούν γενικότερο χαρακτήρα, τη χώρα να παραλύει με συνεχείς διαδηλώσεις και απεργίες κατά του υπάρχοντος καθεστώτος, με σημαντικότερη αυτή στις 8 Σεπτεμβρίου που μέτρησε 64 νεκρούς και από τότε έχει μείνει στην ιστορία ως «Μαύρη Παρασκευή», η κατάσταση βρίσκει ένα χρόνο μετά τον Παλχεβί να αναγκάζεται να παραιτηθεί του αξιώματος του και να εγκαταλείψει τη χώρα, και τον Χομεϊνί να ανεβαίνει στην εξουσία του Ιράν, ανακηρύσσοντας με το δημοψήφισμα τη 1^ης Απριλίου τη χώρα σε Ισλαμική Δημοκρατία⁵⁵ και τον Δεκέμβριο του ίδιου έτους να εγκρίνεται το Σύνταγμά της. Ο Χομεϊνί, ως σιΐτης, ήταν ο πρώτος που κατάφερε να πλαισιώσει σε έναν κοινό σκοπό διαφορετικές μερίδες του πληθυσμού, όπως τους φοιτητές, τους φτωχούς, του εμπόρους, ακόμη και τις μη

⁵⁴ Chehabi H.E., *Iranian Politics and Religious Modernism*, σπ.π. σ.17

⁵⁵ Η χώρα διαπνεόταν από δύο αρχές: τη Δημοκρατία και τη θρησκεία, το Ισλάμ. Άρθρο 1 Συντάγματος « Η κυβέρνηση του Ιράν είναι μια Ισλαμική Δημοκρατία, κατά την οποία το ιρανικό έθνος, στη βάση της πίστης του στην κυβέρνηση του δικαίου του Κορανίου, υιοθέτησε με δημοψήφισμα [...]». Πηγή: Thiebant Azadech Kian, *Secularization of Iran: A Doomed Failure? The New Middle Class and the Making of Modern Iran*, Institut d'etudes iraniennes and Diffusion Peeters, Paris, 1998. σ.52

θρησκευόμενες μεσαίες τάξεις, κάτι που κανένας ισλαμιστής σουνίτης δεν είχε καταφέρει στο παρελθόν.⁵⁶

Το όνειρο του Παλχεβί για τη δυτικοποίηση του Ιράν απέτυχε και οι διπλωματικές σχέσεις της χώρας με τις ΗΠΑ διακόπηκαν ύστερα από την εισβολή φοιτητών τον Νοέμβριο του 1979 στην Αμερικανική Πρεσβεία στην Τεχεράνη, υποστηρίζοντας πως η CIA θα επιχειρούσε να ανατρέψει την κυβέρνηση, κρατώντας 52 Αμερικανούς πολίτες και διπλωμάτες για 444 μέρες. Έκτοτε, οι σχέσεις μεταξύ των δύο χωρών είναι τεταμένες, με το Ιράν να τρέφει έντονο αντι-δυτικό χαρακτήρα και πολιτική. Η αναστάτωση στο εσωτερικό του Ιράν εκείνη την περίοδο, εκμεταλλεύτηκε ο Σαντάμ Χουσεΐν εισβάλλοντας στο ιρανικό Χουζεστάν και οδήγησε στον πόλεμο του Ιράν με το Ιράκ.

3. Η ανατροπή του σαχικού καθεστώτος και η επίδρασή της στις σχέσεις Ριάντ – Τεχεράνης

Ο σάχης Ρεζά Παλχεβί διατηρούσε τις ισορροπίες σε θέματα εξωτερικής πολιτικής μεταξύ του Ιράν και των άλλων δυνάμεων. Κρατώντας χαμηλό προφίλ απέναντι στη Δύση σε θέματα πολιτικής και επιχειρώντας να απομακρύνει από τη θρησκεία και τις παραδόσεις τον ιρανικό λαό, διατηρούσε καλές σχέσεις τόσο τις δυτικές δυνάμεις, όσο και με τη σουνιτική κοινότητα του Ιράν, η οποία ήταν κυρίαρχη στον ισλαμικό κόσμο αλλά μειοψηφία στην χώρα. Ύστερα από την Επανάσταση του 1979 και την ανατροπή του σαχικού καθεστώτος, ο Αγιατολάχ Χομεϊνί, αναλαμβάνοντας τη διακυβέρνηση του κράτους, ακολούθησε μια θεοκρατική πολιτική σύμφωνα με τις υποταγές του Ισλάμ και του Κορανίου. Η πολιτική Χομεϊνί οδήγησε το Ιράν στην απομόνωση και στη ρήξη των σχέσεών του με ορισμένους από τους έως τότε συμμάχους του. Ο Ρουχολάχ Χομεϊνί αποτελεί μια από τις πιο εμβληματικές φιγούρες του συντηρητικού Ισλάμ. Προερχόμενος από μια βαθιά θρησκευόμενη οικογένεια και με θρησκευτική εκπαίδευση, οι διδαχές του Ισλάμ διαδραμάτισαν καταλυτικό ρόλο στη ζωή και το πολιτικό του έργο. Στόχος του ήταν η ενότητα των μουσουλμάνων και ο ίδιος δήλωνε έτοιμος να υπερασπιστεί όλους τους καταπιεσμένους μουσουλμάνους ανεξαρτήτως δόγματος.⁵⁷

Η αντίδραση της Σουνιτικής κοινότητας ήταν έντονη. Η Σαουδική Αραβία, κέντρο του Ισλάμ, θεώρησε τη συμπεριφορά της σιιτικής κοινωνίας απειλή προς την πρωτοκαθεδρία τους στον μουσουλμανικό κόσμο. Η δυσaráσκεια του Ριάντ προς την Τεχεράνη εκδηλώθηκε ιδιαίτερα στον πόλεμο Ιράν-Ιράκ (1980-1988), όπου η Σαουδική Αραβία ενίσχυσε το Ιράκ, σύμμαχο της Σοβιετικής Ένωσης.

⁵⁶ Axworthy Michael, *Iran: Empire of the Mind: A History from Zoroaster to the Present Day*, Penguin Books, London, 2008, p.262-263

⁵⁷ Αρχείο ΕΡΤ, *Τα παιδιά του Χομεϊνί*, Ντοκιμαντέρ Έρευνας, 2003
<http://exandas.ert.gr/old/archive/homeini/islam.htm> (Accessed 4/3/2019)

3.1. Το ιδεολογικό υπόβαθρο του Χομεϊνικού καθεστώτος

«Ούτε Ανατολή, ούτε Δύση, αλλά Ισλαμική Δημοκρατία.»

Με την άνοδο του Χομεϊνικού καθεστώτος, δόθηκε η ευκαιρία στον Σιισμό και το Πολιτικό Ισλάμ να κάνουν αισθητή την παρουσία τους στη διεθνή σκηνή. Η κοσμοθεωρία του Αγιατολάχ Χομεϊνί στηριζόταν στην αναγκαιότητα της ανάδειξης του Ισλάμ και της μουσουλμανικής κοινωνίας παγκοσμίως. Κατά τον ίδιο, η αποστολή της μύησης των πολιτισμών στα διδάγματα του Κορανίου δεν κρίνεται από τον ανθρώπινο παράγοντα, αλλά από τον ίδιο τον Αλλάχ, μέσω χαρισματικών προσωπικοτήτων και διαδόχων του τελευταίου του Προφήτη, Μωάμεθ. Βάση της χομεϊνικής ιδεολογίας αποτελεί η νόμιμη διαδοχή του Αλή και των ιμάμιδων απογόνων του, όπως και η επιστροφή του δωδέκατου Ιμάμη, που θα σήμανε μια εκ νέου αρχή για την Οικουμένη υπό τον μουσουλμανισμό.⁵⁸ Όπως και το 632 μ.Χ., η πολιτική αμφισβήτηση της νομιμοποίησης του Σουνισμού ως κυρίαρχο στοιχείο στο Ισλάμ, οδήγησε σε ένταση τις σχέσεις σουνιτών-σιιτών.

Ιστορικά, κατά την περίοδο διακυβέρνησης Σάχη, ο Χομεϊνί ήσκησε εντονότατη κριτική στην φιλοδυτική πολιτική και πορεία που ακολουθούσε το ιρανικό κράτος. Συγκεκριμένα, το 1963 η «Λευκή Επανάσταση» -το πρόγραμμα εκσυγχρονισμού του Σάχη-, προκάλεσε την οργή του Αγιατολάχ. Οι καταγγελίες για διαφθορά στην κυβέρνηση, παραβιάσεις στο Σύνταγμα και εμπλοκής εξωτερικών παραγόντων (ΗΠΑ- Ισραήλ) στα εσωτερικά της χώρας, οδήγησαν στην εις διπλούν σύλληψη και φυλάκιση και στον εν τέλει εξορισμό του στην Τουρκία αρχικά και ύστερα στην ιερή πόλη Νατζάφ του Ιράκ.⁵⁹⁶⁰

Αν και εξόριστος, ο Χομεϊνί δεν έπαψε να ασκεί τη ρητορική του και να εξαπολύει δριμύτατη κριτική απέναντι στον Σάχη. Από την Νατζάφ καλούσε τους κληρικούς να αναλάβουν ενεργό ρόλο στα τεκταινόμενα της και τις διαμαρτυρίες και να συσπειρωθούν με τους φιλελεύθερους διανοούμενους της ιρανικής κοινότητας, με σκοπό την ανατροπή του σαχικού καθεστώτος. Η χαρισματική του προσωπικότητα και ο καθοριστικός του ρόλος σε πολιτικό και θρησκευτικό επίπεδο στην Επανάσταση του 1979, οδήγησε στην «αγιοποίηση» του από την σιιτική κοινότητα. Κατά μια μερίδα ιρανών πολιτών, ο Αγιατολάχ Χομεϊνί ήταν το «υποκατάστατο» (ναγίμπ) του δωδέκατου ιμάμη και πολλές φορές οι πιστοί υποστήριζαν πως έβλεπαν τη μορφή του στη σελήνη. Η θρησκευτική αυτή λατρεία στο πρόσωπό του είχε σοβαρές συνέπειες στο πολιτικό γίνεσθαι της ιρανικής κοινωνίας τα επόμενα χρόνια.⁶¹

Η επιστροφή του, τον Φεβρουάριο του 1979, σηματοδότησε την αρχή της επανάστασης και της ανατροπής του σαχικού καθεστώτος⁶². Οι επόμενοι μήνες χαρακτηρίστηκαν από αστάθεια στο εσωτερικό του ιρανικού κράτους και την καταδίωξη,

⁵⁸ Roger Howard, *Ιράν και κρίση. Πυρηνικές φιλοδοξίες και η αμερικανική απάντηση*, , Μετάφραση: Αστερίου Ελένη, Επιμέλεια: Κρεασίδης Γιώργος, Εκδόσεις ΚΨΜ, Απρ.2006

⁵⁹ Κατά την περίοδο παραμονής του στο Ιράκ δίδασκε στη θεολογική σχολή την θεωρία του περί ισλαμικής κυβέρνησης.

⁶⁰ Αρχείο ΕΡΤ, *Τα παιδιά του Χομεϊνί*, σπ. π.

⁶¹ Thiebaut Azadech Kian, *Secularization of Iran*, σπ. π. σελ.37

⁶² Λίγες μόλις μέρες μετά την επιστροφή του Χομεϊνί, διαδηλωτές κατέλαβαν ραδιοφωνικό και τηλεοπτικό σταθμό στην Τεχεράνη δηλώνοντας πως «Αυτή είναι η φωνή της ιρανικής επανάστασης».

σύλληψη και εκτέλεση των φιλο-σαχικών. Την 1^η Απριλίου, ο ιρανικός λαός κλήθηκε να αποφασίσει την μοίρα του κράτους με δημοψήφισμα. Το δημοψήφισμα του 1979 αφορούσε στο πολίτευμα και οι ιρανοί πολίτες θα έπρεπε να απαντήσουν στο ερώτημα «Ισλαμική Δημοκρατία: ΝΑΙ ή ΟΧΙ;». Η θριαμβευτική νίκη υπέρ της Ισλαμικής Δημοκρατίας, εδραίωσε τη θέση του Χομεϊνί ως αρχηγό του κράτους, δίνοντάς του το πράσινο φως να δημιουργήσει το Ιράν που ονειρευόταν. Άλλαξε το Σύνταγμα και το διαμόρφωσε με βάση τον Ισλαμικό νόμο, με χαρακτηριστικές αλλαγές τη επιβολή της χιτζάμπ στις γυναίκες, την ποταπαγόρευση και τον αποκλεισμό της δυτικής μουσικής.⁶³

Ύστερα από δύο μεταβατικά χρόνια της νεοσύστατης κυβέρνησης, ο Αγιατολάχ συγκέντρωσε όλες τις εξουσίες στο πρόσωπό του. Προκειμένου να εξασφαλίσει την εξουσία και επικαλούμενος την απόλυτη ανάγκη υποταγής στον Ισλαμικό νόμο, τον οποίο μόνο ο ίδιος μπορούσε να ερμηνεύσει, εξουδετέρωσε τους πολιτικούς αντιπάλους του και όσους εξέφραζαν αμφιβολίες ως προς το έργο του. Τα χρόνια που ήρθαν, το Ιράν μετατράπηκε σε ένα άκρως συντηρητικό κράτος του οποίου η πολιτική στηριζόταν αποκλειστικά στη θρησκεία. Για πρώτη φορά στην Ιστορία του σύγχρονου κόσμου, υφίσταται κυβέρνηση με ενιαία ιδεολογική, θρησκευτική και πολιτική υπόσταση. Το Ιράν εμφορείται από δύο βασικές αρχές. Την θρησκεία (Ισλάμ) και την δημοκρατία, από όπου και το όνομα «Ισλαμική Δημοκρατία». Η υιοθέτηση δημοκρατικών φρονημάτων σε συνδυασμό με τον θρησκευτικό δεσποτισμό αποτελούν ένα είδος συμβιβασμού μεταξύ του κοσμικού και του ιερού στοιχείου.⁶⁴

Κατά το νέο Σύνταγμα του Χομεϊνί, η απόλυτη κυριαρχία του κόσμου ανήκει στον Θεό, όπου Αυτός – και μόνον Αυτός - είναι υπεύθυνος για την ελευθερία της αυτοδιάθεσης του ατόμου. Κανένας άνθρωπος δεν έχει το δικαίωμα να αφαιρέσει από τον λαό το δικαίωμά του στην κυριαρχία, την οποία ασκεί μέσω της συμμετοχής του στα κοινά και της ψήφου του στις υποχρεωτικές πλέον εκλογές (*Άρθρο 6*) κυβερνητικού αρχηγού και Βουλής (*Άρθρο 56*). Επίσης, στα δημοκρατικά πλαίσια του κράτους, τα Άρθρα 9 έως 42 αναφέρονται στα δικαιώματα των πολιτών, συμπεριλαμβανομένης της ισότητας των δύο φύλων, την προστασία των μειονοτήτων, την ιδιωτική και περιουσιακή ασφάλεια και περίθαλψη, τα κοινωνικά δικαιώματα και την ελευθερία λόγου στις δημόσιες συναθροίσεις. Πάντως, ο δημοκρατικός χαρακτήρας του Συντάγματος στα άρθρα που αφορούν την εξουσία του πνευματικού ηγέτη φαίνεται να μην είναι τόσο ευδιάκριτος. Ενώ ο πνευματικός ηγέτης είναι ο φορέας των διδαχών του Προφήτη, και αντιπροσωπεύει τον Αλάχ και τον Μωάμεθ στα επίγεια μέσω του πνευματικού του ρόλου, ασκεί παράλληλα έντονη πολιτική δράση. Συγκεκριμένα, σύμφωνα με το Σύνταγμα, ο Οδηγός (δηλ. ο πνευματικός ηγέτης) μαζί με την Συνέλευση των Σοφών⁶⁵ έχει τον έλεγχο της νομοθετικής, της εκτελεστικής και της δικαστικής εξουσίας. Έχει το δικαίωμα να ασκεί εξουσία στη Δικαιοσύνη, την ενημέρωση του πλήθους μέσω των ΜΜΕ και στο Υπουργείο Πληροφοριών,

⁶³ Αρχείο ΕΡΤ, Τα παιδιά του Χομεϊνί, σπ. π.

⁶⁴ Thiebaut Azadech Kian, *Secularization of Iran*, σπ.π. σ.52

⁶⁵ Συνέλευση των Σοφών ή Νομοδιδάσκαλων, είναι το συμβούλιο που μετά τον θάνατο του Χομεϊνί θα εξέλεγε τον διάδοχό του. Ο πρόεδρος του κράτους εκλεγόταν δημοκρατικά, αλλά δεν είχε ουσιαστική ελευθερία δράσης.

να κηρύττει πολέμους και έχει τον απόλυτο έλεγχο των ένοπλων δυνάμεων της χώρας και να ασκεί εξωτερική πολιτική.⁶⁶

Η χομεϊνική περίοδος έχει στιγματίσει τις διμερείς σχέσεις του Ιράν με τη Δύση και ειδικότερα με τις ΗΠΑ. Ο Χομεϊνί αποκαλούσε τις ΗΠΑ “ *The Great Satan*” και τον στενό τους σύμμαχο το Ισραήλ, “*The Lesser Satan*”⁶⁷. Τον Νοέμβριο του 1979 οι διπλωματικές σχέσεις ΗΠΑ-Ιράν διακόπηκαν βίαια με την *Ομηρία των 444 ημερών*. Ειδικότερα, ιρανοί φοιτητές – γνωστοί με την ονομασία «Φρουροί της Επανάστασης»- κατέλαβαν την αμερικανική πρεσβεία στην Τεχεράνη και κράτησαν για 444 μέρες όμηρους το προσωπικό της, μεταξύ των οποίων και αμερικανούς διπλωμάτες. Κύριο αίτημά τους ήταν η επιστροφή του Σάχη ώστε να δικασθεί, αίτημα που στηριζόταν στα γεγονότα της δεκαετίας του '50. Το 1953, με την συνδρομή των ΗΠΑ και της Βρετανίας είχε ανατραπεί η -εκλεγμένη από τον λαό- κυβέρνηση Μοσσαντέκ και επέστρεψε στην διακυβέρνηση ο Σάχης. Την εισβολή στην αμερικανική πρεσβεία 20 χρόνια αργότερα, πυροδότησε η παροχή ασύλου από μέρους των ΗΠΑ στον Σάχη, προκαλώντας την υποψία και τον φόβο του ιρανικού λαού πως οι αμερικανοί σχεδίαζαν ξανά πραξικόπημα στο Ιράν και την ανατροπή του Αγιατολάχ Χομεϊνί.⁶⁸ Οι όμηροι τον Ιανουάριο του 1981 απελευθερώθηκαν, ωστόσο το περιστατικό στην αμερικανική πρεσβεία άλλαξε ριζικά την πολιτική των ΗΠΑ προς το Ιράν, που είχε πλέον μπει στο επίκεντρο της αμερικανικής ατζέντας⁶⁹. Οι ΗΠΑ επέβαλαν μια σειρά οικονομικών κυρώσεων στην Ισλαμική Δημοκρατία προκειμένου να «συνετιστεί» και το 1989 ο αμερικανός πρόεδρος Ρέιγκαν ενέταξε το Ιράν στον κατάλογο με τα κράτη-υποστηρικτές της τρομοκρατίας.⁷⁰

Η Επανάσταση του 1979 και η άνοδος του χομεϊνικού καθεστώτος, σήμαναν την αρχή του τέλους της σχέσης της Ισλαμικής Δημοκρατίας τόσο με τη Δύση, όσο και με τις χώρες του Κόλπου. Το Ιράν από μια φιλοδυτική χώρα, είχε μετατραπεί σε ένα συντηρητικό μουσουλμανικό κράτος με αντι-δυτικά φρονήματα. Το χομεϊνικό καθεστώς κήρυξε την έναρξη μιας νέας εποχής στην εξωτερική πολιτική του Ιράν, την οποία το ισλαμικό κράτος διατηρεί σε ένα βαθμό έως σήμερα. Αρχή του Αγιατολάχ Χομεϊνί. ήταν πως, το Ισλάμ οφείλει να διαδραματίζει ζωτικής σημασίας ρόλο στην πορεία ενός μουσουλμανικού κόσμου και να είναι άμεσα συνυφασμένο με την πολιτική, η οποία θα έπρεπε να «συμμορφώνεται» με βάση τις διδαχές του Ισλάμ⁷¹. Η νομοθεσία θα έπρεπε να αντλείται

⁶⁶ Fukuyama Francis, *Iran, Islam and the Rule of Law*, The Wall Street Journal, Opinion , 27 Ιουλ., 2009 <https://www.wsj.com/articles/SB10001424052970203946904574300374086282670> (Accessed: 5/6/2019)

⁶⁷ Sciolino Elaine, *Iran will not rely on US or Soviets, Khomeini declares*, The New York Times, Δημοσίευση πρωτότυπου άρθρου: Οκτ.5, 1988 <https://www.nytimes.com/1988/10/05/world/iran-will-not-rely-on-us-or-soviets-khomeini-declares.html> (Accessed: 5/5/2019)

⁶⁸ Kinzer Stephen, *All the Shah's Men: An American Coup and the roots of Middle East Terror*, Εκδόσεις Wiley, Second Edition, Jan.1,2008, σ.68

⁶⁹ Χαρακτηριστικό παράδειγμα της αμερικανικής μεταστροφής αποτελεί η στήριξη των ΗΠΑ στο Ιράκ κατά τον οκταετή πόλεμο Ιράν-Ιράκ.

⁷⁰ The Iran Primer, *US-Iran Timeline Since 1979*, United States Institute of Peace , November 17,2013 <http://iranprimer.usip.org/blog/2013/nov/17/us-iran-timeline-1979> (Accessed 5/5/2019)

⁷¹ Προτού αναλάβει την διακυβέρνηση της Ισλαμικής Δημοκρατίας, ο Χομεϊνί έκρινε αυστηρά τους κληρικούς για την αδράνειά τους και την αποστασιοποιημένη στάση που κρατούσαν όσον αφορά τα κοινά και την εσωτερική πολιτική σκηνή.

μέσα από το Κοράνι και τις παραδόσεις του Μωάμεθ (σούννα)⁷². Έως ότου εμφανιστεί ο τελευταίος ιμάμης, ολόκληρος ο μουσουλμανικός κόσμος θα έπρεπε να κυβερνηθεί από την ελίτ των μουσουλμάνων κληρικών (φακίχ), οι οποίοι θα ήταν εξαιρετοι γνώστες των διδαχών του Αλάχ, όπως αυτές εκφράστηκαν από τον Μωάμεθ και θα μπορούσαν να τις μεταλαμπαδεύσουν στον υπόλοιπο κόσμο. Για τον ίδιο, η νέα τάξη πραγμάτων του Ιράν το καθιστούσε ανώτερο όλων των δυνάμεων του σύγχρονου κόσμου. Το Ιράν ήταν πλέον ένα κράτος με πυλώνα το Ισλάμ και σύμφωνα με την κοσμοθεωρία του, ήταν το μέσο επίτευξης του Ισλαμισμού για την ανάδειξη της μουσουλμανικής κοινότητας (umma), καθώς και το μοναδικό κράτος που ήταν άξιο να διαδώσει και να μυήσει την ανθρωπότητα στο Ισλάμ⁷³.

Ο Ρουχολάμ Μουσαβί Χομεϊνί πέθανε στις 3 Ιουνίου 1989, λίγες μέρες αφού είχε συμφωνήσει –αναγκαστικά– για ανακωχή στον οκταετή πόλεμο του Ιράν με το Ιράκ. Το πολιτικό του έργο και η επιρροή του όμως, φαίνεται να έχουν αφήσει ανεξίτηλα σημάδια στην πολιτική πορεία του ιρανικού κράτους ακόμη και στις μέρες μας, με το Ιράν να παρουσιάζει τον εαυτό του ως προστάτη και εκπρόσωπο όλης της καταπιεσμένης μουσουλμανικής κοινότητας και απανταχού μουσουλμάνων, ανεξαρτήτων παρατάξεων. Κατά αυτό τον τρόπο, δικαιολογείται και η συνδρομή της Ισλαμικής Δημοκρατίας στην σουνιτική οργάνωση Χαμάς και σε άλλες ισλαμικές οργανώσεις.

3.2. Η αντίδραση της Σαουδικής Αραβίας

Η ανάδυση ενός έντονα συντηρητικού σιιτικού καθεστώτος που αμφισβητούσε την πρωτοκαθεδρία του Σουνισμού στο Ισλάμ, θορύβησε το Βασίλειο της Σαουδικής Αραβίας. Η υποστήριξη από την ισλαμική κοινότητα που είχε λάβει ο Χομεϊνί, σε συνδυασμό με την συσπείρωση σιιτών και μιας μερίδας σουνιτών κατά την Επανάσταση του 1979 που αποσκοπούσε στην ανάδειξή του, στένεψε αρκετά τα περιθώρια του Ριάντ. Πριν την Ιρανική Επανάσταση ο Σάχης της Σαουδικής Αραβίας είχε τονίσει την σπουδαιότητα της στήριξης του ιρανικού σαχικού καθεστώτος και σε δήλωσή του τον Αύγουστο του 1978 είχε πει τα εξής : « Τα αραβικά κράτη πρέπει να υποστηρίξουν το σαχικό καθεστώς του Ιράν, καθώς η σταθερότητα του κράτους είναι σημαντική για όλη την περιοχή του Κόλπου [...] οποιαδήποτε ριζική αλλαγή θα προκαλούσε την ανατροπή της περιφερειακής ασφάλειας»⁷⁴.

Το θεοκρατικό καθεστώς του Ιράν τέθηκε στο περιθώριο του διεθνούς συστήματος, ειδικότερα μετά το συμβάν στην αμερικανική πρεσβεία στην Τεχεράνη (1979), με τις σχέσεις Τεχεράνης – Ουάσινγκτον να έρχονται σε ολοκληρωτική ρήξη. Η νέα τάξη πραγμάτων στο Ιράν ανατάραξε τις ισορροπίες του διεθνούς συστήματος, συμπεριλαμβανομένων και των αραβικών κρατών. Η απήχηση της Επανάστασης στις σιιτικές κοινότητες και στις ριζοσπαστικές οργανώσεις της περιοχής, ενίσχυσαν τις ανησυχίες των χωρών του Κόλπου για επικείμενες απόπειρες της αποκλεισμένης σιιτικής

⁷² Οι υπόλοιποι κληρικοί ήταν αντίθετοι της συγκεκριμένης άποψης. Πηγή: Schirazi Asghar *The Constitution of Iran: Politics and the State in the Islamic Republic* 1B, Εκδ. I.B. Tauris, Σεπτ. 15, 1998

⁷³ Ramazani R.K., *Ideology and Pragmatism in Iran's Foreign Policy*, σπ. π. σ.555

⁷⁴ Barry Rubin, *The Iran-Iraq War: Impact and Implications*, στο Karsh Efraim (editor), *Chapter 8 "The Gulf States and the Iran-Iraq War*, Palgrave Macmillan UK, 1989, σ.122

κοινότητας της επικράτειάς τους να ανατρέψουν τα υπάρχοντα καθεστώτα και να διεκδικήσουν περισσότερα δικαιώματα⁷⁵. Τον Μάιο του 1981 Ομάν, Μπαχρέιν, Ηνωμένα Αραβικά Εμιράτα, Κατάρ, Σαουδική Αραβία και Κουβέιτ συσπειρώθηκαν και ίδρυσαν το Συμβούλιο Συνεργασίας του Κόλπου (*Gulf Cooperation Council-GCC/ΣΣΚ*) προκειμένου να αντιμετωπίσουν την χομείνική απειλή και τις συνέπειες που θα είχε για την περιοχή γενικότερα ο πόλεμος Ιράν-Ιράκ (1980-1988).⁷⁶

Τον πόλεμο Ιράν-Ιράκ και το οικονομικό πλήγμα που αντιμετώπιζε το Ιράν⁷⁷, εκμεταλλεύτηκαν ο αμερικανός πρόεδρος Ρέιγκαν, ώστε να αποκαταστήσει την αμερικανική εικόνα στη διεθνή σκηνή, και τα αραβικά κράτη, ώστε να περιορίσουν την ιρανική επιρροή, ενισχύοντας τη Βαγδάτη.

Για τις αραβικές μοναρχίες ήταν πιο επωφελές να τερματιστεί ο πόλεμος χωρίς κάποιον ουσιαστικό νικητή, καθώς έτσι θα κατεύναζαν τις φιλοδοξίες αμφότερων των χωρών. Εάν το Ιράν υπερτερούσε του πολέμου, τότε η σφαίρα επιρροής του θα επεκτεινόταν πέρα από τα ιρανικά σύνορα, και σαφώς κινδύνευαν οι παρούσες σουνιτικές κυβερνήσεις τους. Έτσι, καθώς θεωρούσαν πως οι πιθανότητες να κερδίσει το Ιράν ήταν σημαντικές, υποστήριξαν το Ιράκ... Προκειμένου λοιπόν να εξαλείψει την ικανότητα του Ιράν να κερδίσει τον σιιτικό πληθυσμό της, η Σαουδική Αραβία μαζί με τα κράτη του ΣΣΚ, χρηματοδότησαν τους πληθυσμούς αυτούς. Η Ιρανική Επανάσταση είχε ως αποτέλεσμα την διείσδυση των σιιτών στις κατεχοχήν σουνιτικές χώρες.⁷⁸ Παρά την οικονομική ενίσχυση, ο εθνικισμός και η καταπίεση που δέχονταν οι σιιτικές ομάδες των αραβικών κρατών, τις οδήγησε στην υποστήριξη του χομείνικού καθεστώτος και του Ιράν. Μάλιστα, οι χώρες του Κόλπου προκειμένου να διασφαλίσουν την ασφάλειά τους, ζήτησαν τη συνδρομή των ΗΠΑ. Οι Άραβες κατά τη διάρκεια του πολέμου, δέχτηκαν αμερικανική βοήθεια και αγόρασαν μεγάλες ποσότητες στρατιωτικού εξοπλισμού⁷⁹ ώστε να μειώσει τις πιθανότητες νίκης του Ιράν, πράγμα που οι χώρες του ΣΣΚ ήθελαν να αποφύγουν με κάθε τρόπο. Τελικά ο πόλεμος έληξε τον Αύγουστο του 1988, κατόπιν αιτήματος εκεχειρίας από την πλευρά του Ιράκ.

⁷⁵ Haji-Yousefi *Who's agenda is served by the idea of a Shia Crescent?*, οπ. π. σ.116

⁷⁶Barnett Michael N. , *“Dialogues in Arab Politics”* , Columbia University Press, New York, 1998, σ. 201

⁷⁷ Το Ιράκ έπληξε τις πετρελαϊκές εγκαταστάσεις του Ιράν και κατηγορήσε την Τεχεράνη στη διεθνή σκηνή υποστηρίζοντας πως ο λόγος που δεν κάνει εξαγωγές και δεν προμηθεύει πετρέλαιο τις διεθνείς αγορές είναι η παρεμπόδιση πρόσβασης ξένων πλοίων στα Στενά του Ορμούζ στα πλαίσια του πολέμου. Οι κατηγορίες αυτές έδωσαν έναυσμα στους εξωτερικούς δρώντες να συμμετέχουν στον πόλεμο, καθώς διακυβεύονταν διεθνή συμφέροντα. Πηγή: Barry Rubin, *The Iran-Iraq War* οπ.π.

⁷⁸ Στη Σαουδική Αραβία υπήρχε έντονη σιιτική μειονότητα. Σχεδόν οι μισοί εργαζόμενοι των σαουδαραβικών πετρελαιοπαραγωγικών πηγών ήταν σίιτες.

⁷⁹ Barry Rubin, *The Iran-Iraq War* οπ.π. σ.121-122

4. Η επίδραση των τρομοκρατικών επιθέσεων της 11^{ης} Σεπτεμβρίου 2001 στις σχέσεις Ιράν – Σαουδικής Αραβίας

Στις 11 Σεπτεμβρίου 2001, περίπου 3,000 άνθρωποι έχασαν τη ζωή τους ύστερα από τρομοκρατικό χτύπημα στο Παγκόσμιο Κέντρο Εμπορίου, τους Δίδυμους Πύργους, στην Νέα Υόρκη. Ο Τζωρτζ Μπους σε ανακοίνωσή του μετά από την «Ώρα Μηδέν» δήλωσε τα εξής: «Η Αμερική και οι σύμμαχοί μας παρατάσσονται με όλους όσους επιζητούν την ειρήνη και την ασφάλεια στον κόσμο και θα σταθούμε μαζί, ώστε να κερδίσουμε τον πόλεμο κατά της τρομοκρατίας[...] η έρευνα αυτή για την εξεύρεση όσων κρύβονται πίσω από αυτές τις ειδικές πράξεις βρίσκεται σε εξέλιξη. Έχω ήδη διατάξει τις μυστικές υπηρεσίες πληροφοριών, καθώς και της δικαιοσύνης, προκειμένου να βρουν τους υπεύθυνους και να τους φέρουν ενώπιον της δικαιοσύνης. Δεν θα κάνουμε καμία διάκριση μεταξύ των τρομοκρατών που διέπραξαν τις πράξεις αυτές, ούτε όσων τις καλύπτουν».⁸⁰

Οι τρομοκρατικές ενέργειες της 11^{ης} Σεπτεμβρίου αποτέλεσαν ορόσημο της μετέπειτα αμερικανικής πολιτικής στην Ευρύτερη Μέση Ανατολή, καθώς ο Τζωρτζ Μπους ο νεότερος κήρυξε σταυροφορία κατά της τρομοκρατίας. Το γεγονός αυτό επηρέασε ιδιαίτερα τις ΗΠΑ, καθώς ήταν η πρώτη φορά που δέχθηκαν επίθεση σε δικό τους έδαφος με στόχο τους ίδιους τους πολίτες, μετά την επίθεση στο Πέρλ Χάρμπορ. Το ζήτημα της ασφάλειας ήλθε στο επίκεντρο της πολιτικής τους και η υιοθέτηση σκληρών μέτρων κατά ενός οικουμενικού εχθρού, ήταν αναπόφευκτη. Έτσι, από την αντιμετώπιση των απειλών για την σταθερότητα της παγκόσμιας σκηνής, και τους «ανθρωπιστικούς πολέμους» του Μπιλ Κλίντον κατά τη διάρκεια του Ψυχρού Πολέμου, η αμερικανική πολιτική πέρασε στο δόγμα των προληπτικών πολέμων του Τζωρτζ Μπους, σε Αφγανιστάν, Ιράκ κ.α.⁸¹ Για τους Άραβες, οι λόγοι που οδήγησαν στις επιθέσεις του Σεπτεμβρίου ήταν η αποτυχία επίλυσης του Παλαιστινιακού, η μονομερής υποστήριξη των ΗΠΑ στο Ισραήλ και τέλος, η αμερικανική στρατιωτική παρουσία στα κράτη της Μέσης Ανατολής και ιδιαίτερα στο έδαφος της Σαουδικής Αραβίας, όπου βρίσκονται οι ιερές πόλεις Μεδίνα και Μέκκα.⁸²

Ειδικότερα, η επιδίωξη επιρροής και εκδημοκρατισμού στην Ευρύτερη Μέση Ανατολή αποτελούσαν αναπόσπαστο κομμάτι της εξωτερικής πολιτικής των ΗΠΑ ήδη από τα χρόνια του Ψυχρού Πολέμου κάτι που μαρτυρείται από τη συνεχή εμπλοκή τους στα εσωτερικά των κρατών της Μέσης Ανατολής και της Βορείου Αφρικής. Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί το πρόγραμμα ΜΕΡΠ, *Democracy and Government Aid*, του οποίου ο προϋπολογισμός για τα έτη 2002 έως 2005 ανήλθε στο 1.061.966.000 δολάρια⁸³. Η πολιτική αυτή, ωστόσο, έγινε πιο επιθετική ύστερα από τις τρομοκρατικές επιθέσεις της 11^{ης} Σεπτεμβρίου, με την ανάγκη για εκδημοκρατισμό και την εξάλειψη της τρομοκρατίας να

⁸⁰ George W. Bush *Address to the Nation on the Terrorist Attacks*, The White House Office of the Press Secretary, 11 September 2001, www.whitehouse.gov (Accessed: 15/6/2019)

⁸¹ Γιαλλουρίδης Χρ. και Κεφαλά Β., *Κόσσοβο: η εικόνα του πολέμου. Όψεις ενός μιλιταριστικού ανθρωπισμού*, Σιδέρης, Αθήνα 2001.

⁸² CRS Report for Congress. Saudi Arabia: Background and US Relations, <http://opencrs/document> (accessed: 6/6/2019)

⁸³ Τα χρήματα διατέθηκαν στην ενίσχυση της εκπαίδευσης, της δικαιοσύνης και του Τύπου στην Υεμένη, την Ιορδανία, το Ιράκ, την Αίγυπτο, την Γάζα, τον Λίβανο και το Μαρόκο. Πηγή: Albright Madeleine K. et. al. *In Support of Arab Democracy : Why and How – Independent Task Force Report No.54*, Council of Foreign Relations, Washington, Δεκέμβριος 12,2005

αποτελούν τον νούμερο ένα στόχο της Αμερικής. Παράλληλα, οι επιθέσεις έθιξαν την παγκόσμια εικόνα της Αμερικής, η οποία όπως φαίνεται δεν βρισκόταν στο απυρόβλητο της διεθνούς ισλαμικής τρομοκρατίας. Οι ΗΠΑ έπρεπε να αποκαταστήσουν την εικόνα τους ως παγκόσμια υπερδύναμη. Έτσι, στις 14 Σεπτεμβρίου ο Τζωρτζ Μπους ο νεότερος παίρνει το πράσινο φως από το Κογκρέσο να πράξει τα δέοντα – συμπεριλαμβανομένων ακόμη και στρατιωτικών επιχειρήσεων – εναντίον οποιονδήποτε κρατών, προσώπων και οργανώσεων συνεργάζονται ή υποθάλπουν τρομοκρατικές οργανώσεις. Η πολιτική που ακολούθησε ήταν η πλήρης αποδυνάμωση όσων κρατών λειτουργούσαν εις βάρος των αμερικανικών συμφερόντων, αποτελούσαν απειλή για τα αμερικανικά συμφέροντα και δεν βρίσκονταν υπό τη σφαίρα επιρροής τους – περίπτωση στην οποία ανήκε το Ιράν - και η δημιουργία ισχυρών συμμαχιών και συνεργασιών, οι οποίες θα λειτουργούσαν υπέρ των γεωστρατηγικών συμφερόντων των ΗΠΑ – περίπτωση στην οποία ανήκε η Σαουδική Αραβία.⁸⁴

Στα πλαίσια της εξάλειψης της τρομοκρατίας, η αμερικανική πολιτική ήταν μονομερής και υιοθέτησε επιθετικές αγνοώντας τις υποδείξεις της ΕΕ και του Συμβουλίου Ασφαλείας. Οι αντιτρομοκρατικοί νόμοι, το στρατόπεδο συγκέντρωσης Γκουαντανάμο (σύμβολο βασανισμού των κρατουμένων), οι παράνομες μέθοδοι ανάκρισης και ο πόλεμος στο Αφγανιστάν, είχαν ως αποτέλεσμα την δυσαρέσκεια της κοινής γνώμης και των διεθνών δρώντων προς το πρόσωπο των ΗΠΑ, που υπέδειξαν τον ηγεμονικό τους χαρακτήρα ως παγκόσμια υπερδύναμη στο άναρχο διεθνές σύστημα, καταπατώντας θεμελιώδη ανθρώπινα δικαιώματα.⁸⁵ Στην εξαγγελία του για το Εθνικό Πρόγραμμα Ασφάλειας των ΗΠΑ ο αμερικανός πρόεδρος τόνισε πως: *«Οι ΗΠΑ αγωνίζονται σε έναν πόλεμο ενάντια της παγκόσμιας τρομοκρατίας. Ο εχθρός δεν είναι ένα πολιτικό καθεστώς ή ένα άτομο ή μια θρησκεία ή μια ιδεολογία. Ο εχθρός είναι η τρομοκρατία, η πολιτικά υποκινούμενη βία που δρα εις βάρος αθώων πολιτών. Σήμερα οι εχθροί μας (δηλ. οι τρομοκράτες), έχουν δει τα αποτελέσματα όσων μπορούν τα πολιτισμένα κράτη να κάνουν κατά καθεστώτων θετικά προσκείμενων προς την τρομοκρατία και τη χρησιμοποιούν ως μέσο επίτευξης των πολιτικών τους στόχων.[...]Εκατοντάδες τρομοκράτες εξακολουθούν να δρουν με συνδέσμους στη Βόρεια και Νότια Αμερική, την Ευρώπη, την Αφρική, τη Μέση Ανατολή και την Ασία.[...] η προτεραιότητά μας είναι να εξαρθρώσουμε και να εξολοθρεύσουμε τις τρομοκρατικές οργανώσεις σε παγκόσμιο επίπεδο και να επιτεθούμε στις ηγετικές τους βάσεις, όπως τη διοίκηση, τις επικοινωνίες, την υλική και χρηματική στήριξή τους. Το γεγονός αυτό θα φέρει αρνητικές συνέπειες στην οργάνωση και τον σχεδιασμό των τρομοκρατικών επιθέσεων[...]*» και συνεχίζοντας το λόγο του κάλεσε όλους τους συμμάχους του στον «πόλεμο κατά της τρομοκρατίας».⁸⁶

⁸⁴ The White House, *Bush Administration Actions Consistent with 9/11 Recommendations*, July 30, 2004 <https://georgewbush-whitehouse.archives.gov/news/releases/2004/07/20040730-18.html> (accessed: 4/5/2019)

⁸⁵ Τριανταφυλλίδου Σ. και Γαλάνης Γ., *Τρομοκρατία: Νέα μορφή πολέμου;*, Εκδ. Παπαζήσης, Αθήνα, Ιαν.1, 2003

⁸⁶ The National Security Strategy of the United States, Washington D.C., September 2002, www.whitehouse.gov/nsc (Accessed 5/5/2019)

4.1. Ο «Άξονας του Κακού» και η απομόνωση του Ιράν

Την περίοδο των τρομοκρατικών επιθέσεων της 11^{ης} Σεπτεμβρίου το Ιράν ήταν υπό την προεδρία του Χαταμί. Παρά τον εσωτερικό διχασμό μεταξύ των συντηρητικών ισλαμιστών και της κυβέρνησης, που επικρατούσε ήδη από τις αρχές του 2000, οι δύο παρατάξεις εξέφρασαν τη λύπη τους για τα γεγονότα και τα καταδίκασαν από κοινού. Ο Χαταμί, που ακολουθούσε μια πολιτική επαναπροσέγγισης των σχέσεων της χώρας με τις δυτικές δυνάμεις, ήταν από τους πρώτους αρχηγούς χωρών που εξέφρασαν τα συλλυπητήρια και τη συμπαράστασή τους στις ΗΠΑ, γεγονός αρκετά σπάνιο για τα δεδομένα της Μέσης Ανατολής.

Οι σχέσεις του Ιράν με τους Ταλιμπάν ήταν ανέκαθεν τεταμένες και όταν η Αλ Κάιντα ανέλαβε την ευθύνη των επιθέσεων, η Τεχεράνη για πρώτη φορά, μετά την ανατροπή του σάχη, συνεργάστηκε με τις ΗΠΑ και στάθηκε στο πλευρό τους στον πόλεμο κατά της τρομοκρατίας, του Αφγανιστάν και του Ιράκ. Ο ρόλος του Ιράν στον σκοπό αυτό θα ήταν ουσιαστικός και οι ΗΠΑ το γνώριζαν καλά. Η συνδρομή της χώρας βοήθησε ουσιαστικά στην ανατροπή των Ταλιμπάν και την ανάδειξη της κυβέρνησης εθνικής ενότητας στο Αφγανιστάν.⁸⁷ Το Ιράν και η μετριοπαθής κυβέρνηση Χαταμί ευελπιστούσαν στην αποκατάσταση και στις προοπτικές των σχέσεων της χώρας με τις ΗΠΑ. Οι ελπίδες αυτές ωστόσο ναυάγησαν το 2002, όταν το Ισραήλ ύστερα από έφοδο σε παλαιστινιακό πλοίο κατηγόρησε το Ιράν για παροχή όπλων στους Παλαιστίνιους. Οι σχέσεις ΗΠΑ-Ιράν έφτασαν για άλλη μια φορά σε τέλμα και ο πρόεδρος Μπους στις 29 Ιανουαρίου 2002 ενέταξε την Ισλαμική Δημοκρατία στον «Άξονα του Κακού» (*Axis of Evil*), ως κράτος που λειτουργεί υπέρ της τρομοκρατίας και υποθάλλει τρομοκρατικές οργανώσεις όπως η Χαμάς, η Χεζμπολάχ, η Αλ Κάιντα κ.α. Σε ομιλία του ο αμερικανός πρόεδρος είχε αναφέρει πως «*Ο δεύτερος στόχος μας είναι να αποτρέψουμε καθεστώτα που υποστηρίζουν την τρομοκρατία κατά της Αμερικής ή των συμμάχων μας με όπλα μαζικής καταστροφής. Μερικά από αυτά τα καθεστώτα ήταν αρκετά ήσυχα την 11^η Σεπτεμβρίου. Αλλά γνωρίζουμε την πραγματική τους φύση.[...] Το Ιράν επιδιώκει να αποκτήσει επιθετικά όπλα και εξαγει τον τρόπο, ενώ παράλληλα μια μη εκλεγμένη μερίδα των λίγων καταστέλλουν τις ελπίδες του ιρανικού λαού για ελευθερία. [...] Τα κράτη όπως αυτά και οι τρομοκράτες τους συνιστούν έναν Άξονα του Κακού, απειλώντας την παγκόσμια ειρήνη. Με την αναζήτηση απόκτησης όπλων μαζικής καταστροφής, τα κράτη αυτά αποτελούν σοβαρό και αυξανόμενο κίνδυνο. [...]*»⁸⁸

Το πυρηνικό πρόγραμμα του Ιράν αποτέλεσε ένα ακόμα ζήτημα που ανατάραξε τις ισορροπίες μεταξύ των δύο χωρών. Ιστορικά, το πυρηνικό πρόγραμμα του Ιράν, που αποτελεί ακόμη θέμα μείζονος χρονολογείται από το 1950 επί σάχη και υπό την επίβλεψη των ΗΠΑ⁸⁹, ως ένα πρόγραμμα συνεργασίας. Το πρόγραμμα χαρακτηρίζεται από τις

⁸⁷ Ramazani R.K., *Ideology and Pragmatism in Iran's Foreign Policy*, σπ. π. σ.555

⁸⁸ The White House, *President Delivers State of the Union Address*, Office of the Press Secretary, Washington D.C., January 29, 2002 <https://georgewebush-whitehouse.archives.gov/news/releases/2002/01/20020129-11.html> (Accessed 4/5/2019)

⁸⁹ Το 1965 ιδρύεται το Κέντρο Πυρηνικής Ενέργειας Τεχεράνης (TNRC), εξοπλισμένο με αντιδραστήρα αμερικανικής προέλευσης χωρητικότητας 5 μεγαβάτ. Πηγή: Global Security, Weapons of Mass Destruction (WMD), *Tehran Nuclear Research Center* <http://www.globalsecurity.org/wmd/world/iran/tehran-tnrc.htm> (Accessed 6/5/2019)

φιλοδοξίες του Σάχη, γεγονός που ανησυχούσε τις κυβερνήσεις Κάρτερ και Φόρντ και το 1970 η Τεχεράνη υπέγραψε τη «Συνθήκη περί μη διάδοσης πυρηνικών όπλων» (*Treaty on the Non-Proliferation of Nuclear Weapons*, γνωστή και ως NPT)⁹⁰. Το 2002 ωστόσο, αποκαλύφθηκε από την παραστρατιωτική οργάνωση *National Council of Resistance of Iran* η ύπαρξη μυστικού πυρηνικού προγράμματος στις περιοχές Αράκ (κατασκευή εργοστασίου βαρέου ύδατος) και Νατάνζ (εγκατάσταση εμπλουτισμού ουρανίου), εκτός της εμβέλειας επιθεώρησης της ΙΑΕΑ⁹¹, με ενδεχόμενη κατασκευή πυρηνικών όπλων εις βάρος της διεθνούς ειρήνης και ασφάλειας. Η Δύση κάλεσε το Ιράν να τερματίσει το πυρηνικό του πρόγραμμα, αλλά παρά τις πιέσεις, η Τεχεράνη συνέχισε να υπερασπίζεται τον ειρηνικό του χαρακτήρα.

Ο Χαταμί, γνωρίζοντας πως η ιρανική οικονομία βρίσκεται επί ξύλου κρεμάμενη ύστερα από τον οκταετή πόλεμο με το Ιράκ (1980-1988), ως υπερασπιστής της καλής συνεργασίας με τη Δύση και της επανένταξης του Ιράν στη διεθνή σκηνή και προκειμένου να μην κλιμακωθεί περαιτέρω η ένταση των δύο χωρών, το 2003 μέσω του πρέσβη της Ελβετίας στο Ιράν προσπάθησε να έρθει σε συνεννόηση με τις ΗΠΑ που αποσκοπούσε σε συνεργασία στο πυρηνικό πρόγραμμα, προσφέροντας μάλιστα συμβιβασμό με τη διακοπή των σχέσεων του Ιράν με παλαιστινιακές οργανώσεις και την αναγνώριση του κράτους του Ισραήλ.⁹² Ο πρόεδρος Τζωρτζ Τζ. Μπους απέρριψε τις προτάσεις της Τεχεράνης απειλώντας το ιρανικό κράτος με κυρώσεις, καθώς και πως θα έπρεπε να λογοδοτήσει στο Συμβούλιο Ασφαλείας του ΟΗΕ.⁹³ Η αντίδραση του προέδρου των ΗΠΑ φαίνεται να οφειλόταν στην πεποίθηση πως το υπάρχον ιρανικό καθεστώς ήταν ανίσχυρο και θα ανατρεπόταν, ενισχύοντας και φέρνοντας στο προσκήνιο εκ νέου τις σκληροπυρηνικές θέσεις του Ιράν και κατά συνέπεια και τη δυσπιστία απέναντι στο κράτος.⁹⁴ Υπό τις διεθνείς πιέσεις που δεχόταν το Ιράν, μοιραία τον ίδιο χρόνο αναγκάστηκε να υπογράψει το *Πρόσθετο Πρωτόκολλο της Συνθήκης περί μη διάδοσης πυρηνικών όπλων* και τερμάτισε τις όποιες εργασίες αφορούσαν στον εμπλουτισμό ουρανίου, υπογράφοντας τη *Συμφωνία του Παρισιού* ένα χρόνο αργότερα (2004).⁹⁵ Το Ιράν θα δεχόταν συνεχείς αυστηρές επιθεωρήσεις στις εγκαταστάσεις του πυρηνικού προγράμματος από την ΙΑΕΑ,

⁹⁰ Ψήφισμα του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου σχετικά με τη Συνθήκη περί Μη Διάδοσης των πυρηνικών όπλων, Στρασβούργο, Μάιος 18, 2000 <http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//TEXT+TA+P5-TA-2000-0246+0+DOC+XML+V0//EL> (Accessed 6/5/2019)

⁹¹ Διεθνής Οργανισμός Ατομικής Ενέργειας (ΔΟΑΕ/ΙΑΕΑ)

⁹² Javedanfar Meir, *The grand bargain with Tehran*, The Guardian, Opinion, March 3, 2009 <https://www.theguardian.com/commentisfree/2009/mar/03/iran-nuclear-weapons> (Accessed 10/5/2019)

⁹³ Καψανάκη Μαρία, Κυρνάς Ιωάννης και Πλιάκου Αθηνά, *Ιράν και Ευρωπαϊκή Ένωση: Σχέσεις – Συνεργασία – Προοπτικές*, Οικονομικό Πανεπιστήμιο Αθηνών, Τμήμα Διεθνών και Ευρωπαϊκών Οικονομικών Σπουδών, σ. 11

⁹⁴ Kristof Nicholas .D., *Iran's Proposal for a "Grand Bargain"*, NY Times, The Opinion Pages, Apr 28, 2007 <https://kristof.blogs.nytimes.com/2007/04/28/irans-proposal-for-a-grand-bargain/?searchResultPosition=1> (Accessed 3/3/2019)

⁹⁵ Solana Javier, *Οι ΗΠΑ, το Ιράν και η σταθερότητα στη Μέση Ανατολή*, Το Βήμα, Ιανουάριος 27, 2017 <http://www.tovima.gr/world/article/?aid=859473> (Accessed 6/5/2019)

καταφέροντας προσωρινά να αποφύγει την επιβολή κυρώσεων και συναίεσε στην πάταξη όλων των τρομοκρατικών οργανώσεων .⁹⁶

Η εκλογή του συντηρητικού Αχμαντιντζάντ το 2005 και η πολιτική που ασκούσε, έβλαψαν ιδιαίτερα την εικόνα της Ισλαμικής Δημοκρατίας σε παγκόσμιο επίπεδο, προκαλώντας ανασφάλεια σχετικά με μελλοντική παραγωγή πυρηνικών όπλων σε χώρες όπως το Ισραήλ και τις ΗΠΑ, αλλά παράλληλα και στη Σαουδική Αραβία, η οποία ένωσε να απειλείται ο έως τότε κυρίαρχος ρόλος της στην κατά-βάση σουνιτική Μέση Ανατολή⁹⁷. Κατά τα χρόνια της διακυβέρνησής του, το Ιράν έθεσε πάλι σε λειτουργία το πυρηνικό πρόγραμμα αποσκοπώντας στην ασφάλεια του Ιράν από εξωτερικούς παράγοντες, απορρίπτοντας κάθε πρόταση για διεθνή συνεργασία.⁹⁸ Μάλιστα, η ρητορική του απέναντι στις ΗΠΑ ήταν τόσο σκληρή που, ύστερα από έκθεση του ΙΑΕΑ σχετικά με την πραγματοποίηση δοκιμών στο Ιράν για την κατασκευή πυρηνικού όπλου, σε δήλωσή του είχε πει τα εξής: «Δεν έχουμε διπλωματικές σχέσεις με τις ΗΠΑ επί 32 χρόνια, επομένως ούτε και οικονομικές και τραπεζικές σχέσεις. Άρα καμία διαφορά, ουδεμία σχέση πριν, ουδεμία σχέση και τώρα[...] Το Ιράν δεν θα υποχωρήσει ούτε στο ελάχιστο από τα δικαιώματά του σε ό,τι αφορά το πυρηνικό πρόγραμμα».⁹⁹

Οι ενέργειες αυτές οδήγησαν στην παγκόσμια κατακραυγή εναντίον του προγράμματος και στην υιοθέτηση ψηφισμάτων του ΟΗΕ που καταδίκασαν την ύπαρξή του (Αποφάσεις 1696,1737,1747,1803,1835,1929 βάσει του Άρθρου 40 του Χάρτη των ΗΕ - Γενική Συνέλευση 2006)¹⁰⁰, της Ευρωπαϊκής Ένωσης μέσω του Συμβουλίου των Υπουργών¹⁰¹ και των ΗΠΑ. Στο Ιράν επιβλήθηκαν κυρώσεις οικονομικής φύσεως¹⁰² επικαλούμενη η Δύση το νομικό πλαίσιο της Συμφωνίας περί μη διασποράς πυρηνικών όπλων, σύμφωνα με την οποία μόνο τα πέντε σταθερά μέλη του Συμβουλίου Ασφαλείας του ΟΗΕ¹⁰³ έχουν το νομικό δικαίωμα της κατοχής πυρηνικών όπλων. Παρά τις οικονομικές και διπλωματικές πιέσεις, η Τεχεράνη εξακολούθησε να έχει σε ισχύ το πυρηνικό της πρόγραμμα, οδηγώντας την στην απομόνωση και στο στόχαστρο των δυνάμεων της Δύσης για πιθανή διατάραξη της διεθνούς ειρήνης και ασφάλειας.

⁹⁶ Kamrava M., Iranian National Security Debates: Factionalism and Lost Opportunities, *Middle East Policy*, Vol.14, No.2 , σ.96

⁹⁷ Dr. Gold Dore, Lt.-Gen. (ret.) Yaalon Moshe, Brig.-Gen. (ret.) Dr. Shapira Shimon, Diker Dan, Dr. Kramer Martin, Lt. Col. (ret.) Halevi D. Jonathan, *Iran, Hizbullah, Hamas and the global Jihad: A New Conflict Paradigm For the West*, Jerusalem Center for Public Affairs, January 18, 2007, σ.34

⁹⁸ Χατζόπουλος Γ. , *Μαχμούντ Αχμεντιντζάτ, ο αμφιλεγόμενος ηγέτης του Ιράν*, εφημερίδα ΕΛΕΥΘΕΡΟΤΥΠΙΑ, Απρίλιος 10, 2009

⁹⁹Newsroom K/ ΑΜΠΕ, *Αχμαντιντζάντ: «Το Ιράν θα συνεχίσει το πυρηνικό του πρόγραμμα»*, Η Καθημερινή, Νοέμβριος,23 2011, <http://www.kathimerini.com.cy/gr/kosmos/67432/?ctype=ar> (Accessed 26/3/2019)

¹⁰⁰ Resolution 1696 (2006) Adopted by the Security Council at its 5500th meeting, on 31 July 2006 <http://www.un.org> και <https://www.treasury.gov/resource-center/sanctions/Programs/Documents/1696.pdf> (Accessed 25/4/2019)

¹⁰¹ Ευρωπαϊκό Συμβούλιο, *Περιοριστικά μέτρα της ΕΕ κατά του Ιράν*, 04/11/2016 <http://www.consilium.europa.eu/el/policies/sanctions/iran> (Accessed 5/5/2019)

¹⁰² Office Of Foreign Assets Control, Iran Sanctions, <https://www.treasury.gov/resource-center/sanctions/Programs/Pages/iran.aspx> (Accessed 31/7/2019)

¹⁰³ Τα πέντε μόνιμα μέλη του Συμβουλίου Ασφαλείας είναι η Μεγάλη Βρετανία, η Κίνα, η Γαλλία, η Ρωσία και οι Ηνωμένες Πολιτείες της Αμερικής.

Με την στάση των ΗΠΑ, αιωρείτο η άποψη πως η τρομοκρατία είναι συνώνυμο του μουσουλμανισμού, ωθώντας το Ιράν και άλλα κράτη της Μέσης Ανατολής, από την «συνέτιση» που επιθυμούσε η Δύση, ώστε να καταπολεμηθεί ο εξτρεμισμός, στη συσπείρωση κατά των αμερικανικών παρεμβάσεων στα εσωτερικά τους, ενισχύοντας τον αντι-αμερικανικό χαρακτήρα. Η πολιτική του Ιράν εκείνη την περίοδο χαρακτηριζόταν από την εξής πρόταση: «*the survival of the regime, the protection of its homeland and its goal of expanding its regional influence*»¹⁰⁴. Η έντονη αμερικανική παρουσία σε αραβικά εδάφη, με στρατιωτικές βάσεις σε Κατάρ, Μπαχρέιν, Σαουδική Αραβία, Κουβέιτ και Ομάν, όξυναν το εθνικιστικό πνεύμα των μεσανατολικών χωρών και ο Πρώτος και Δεύτερος Πόλεμος του Κόλπου, αποτέλεσαν σύμβολό του. Η ανασφάλεια που επικρατούσε τα χρόνια εκείνα στην περιοχή ήταν έντονη, γεγονός που δικαιολογεί εν μέρει την ιρανική συμπεριφορά, ωστόσο, τα επόμενα χρόνια το Ιράν εκμεταλλεύτηκε την έλλειψη ισορροπίας για την ενίσχυση της θέσης της σχετικά με την ηγεμονία στην Μέση Ανατολή¹⁰⁵.

Στην περίπτωση της Ισλαμικής Δημοκρατίας, η οποία επιβιώνει ως σιιτικό κράτος σε μια σουνιτική Μέση Ανατολή, με πληθώρα επιθετικών παρεμβάσεων στην ιστορία του, η πολιτική που ήσκησαν οι ΗΠΑ φαίνεται να υπογράμμισε το γενικότερο κλίμα ανασφάλειας με το οποίο ήρθε αντιμέτωπη η Τεχεράνη, ιδιαίτερα μετά τις κυρώσεις του 2003.¹⁰⁶ Η εποχή Ομπάμα (2009-2017), παρά τις πιέσεις του Κογκρέσου και του Ισραήλ για επιβολή αυστηρότερων κυρώσεων, προσπάθησε να επαναπροσδιορίσει τις σχέσεις με τη Μέση Ανατολή, με την πεποίθηση πως, μόνο μέσω της συνεργασίας θα μπορούσαν να επιτευχθούν οι αμερικανικοί στόχοι στη Μέση Ανατολή, τονίζοντας πως ο εχθρός της διεθνούς ειρήνης είναι η τρομοκρατία και όχι ο μουσουλμανισμός.¹⁰⁷ Παρόλα αυτά και παρά το γεγονός πως ποτέ δεν αποδείχθηκε η ανάμειξη του Ιράν με την τρομοκρατία, οι ΗΠΑ ακόμη και σήμερα το θεωρούν ως κράτος-επικεφαλής των τρομοκρατικών συμφερόντων¹⁰⁸.

Το 2013 με την κυβέρνηση Ρουχανί, ξεκίνησε νέος κύκλος διαπραγματεύσεων με το Ιράν να διεκδικεί τόσο την άρση των οικονομικών κυρώσεων που δέσμευαν περιουσιακά στοιχεία αξίας τουλάχιστον 30 δισεκατομμυρίων δολαρίων¹⁰⁹, όσο και τη νομιμοποίηση

¹⁰⁴ Lynn E. Davis, Jeffrey Martini, Alireza Nader, Dalia Dassa Kanye, James T. Quinlivan, Paul Steinberg: *Iran's Nuclear Future Critical US Policy Choices*, Εκδ: RAND Corporation, June 16, 2011, σ.10

¹⁰⁵ Wehrey Frederic, Dassa Kaye Dalia, Watkins Jessica, Martini Martini and Guffey Robert A., *The Iran Effect : The Middle East After the Iraq War*, Εκδόσεις: RAND Corporation, 2010

¹⁰⁶ Fereydoun Hoveyda, Iran and America, *American Foreign Policy Interests* 28 (1):15-21, February 2006, σ.16,

¹⁰⁷ Τουφεξή Χρυσούλα, *Ομιλία Ομπάμα στο Κάιρο: Παράμετροι της εξωτερικής πολιτικής των ΗΠΑ στη Μέση Ανατολή*, Κέντρο Μεσογειακών, Μεσανατολικών και Ισλαμικών Σπουδών, Πανεπιστήμιο Πελοποννήσου, Ιούνιος 25, 2009 σ.2
http://cemmis.edu.gr/images/Middle_East_Flashpoints_gr/epanal10.pdf (Accessed 5/5/2019)

¹⁰⁸ Revarez Rachael, *Iran is world's biggest sponsor of state terrorism: says US Defense Secretary, James Mattis*, The Independent, New York, February 4, 2017, <https://www.independent.co.uk/news/world/americas/iran-worlds-biggest-sponsor-terrorism-us-donald-trump-james-mattis-nuclear-test-missile-sanctions-a7563081.html> (Accessed 23/6/2019)

¹⁰⁹ *Νέα δεδομένα στη ναυτιλία δημιουργεί η άρση των διεθνών κυρώσεων στο Ιράν*, του ΑΠΕΜΠΕ, η ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΗ, Φεβρουάριος 2, 2016 <http://www.kathimerini.gr/847995/article/oikonomia/die8nhs-oikonomia/nea-dedomenasth-naytilia-dhmioyrgei-h-arsh-twn-die8nwnkyrwsewn-sto-iran> (Accessed 5/5/2019)

του πυρηνικού προγράμματος και τη Δύση να ζητά τον έλεγχο του Ιράν και του ενδεχόμενου παραγωγής πυρηνικών όπλων. Το 2015 με το ψήφισμα της 20^{ης} Ιουλίου, υπογράφεται η Συμφωνία *Joint Comprehensive Plan of Action (JCPA)*, που αφορούσε τον περιορισμό του ιρανικού πυρηνικού προγράμματος, μεταξύ των ΗΠΑ, της Κίνας, του Ιράν, της Γερμανίας, της Γαλλίας, της Βρετανίας, της Ρωσίας¹¹⁰. Στα πλαίσια της συμφωνίας, το Ιράν όφειλε να καταστρέψει τους αντιδραστήρες στην Αράκ και 14.000 μηχανές φυγοκέντρησης, να απομακρύνει από τα εδάφη της 11 τόνους εμπλουτισμένου ουρανίου και να απέχει από την παραγωγή πυρηνικών όπλων. Με την υπογραφή της συμφωνίας, οι ΗΠΑ, η ΕΕ και ο ΟΗΕ έθεσαν σε καταστολή τις κυρώσεις απέναντι στο Ιράν¹¹¹. Ωστόσο έγινε αντιληπτό πως, στην περίπτωση που η Ισλαμική Δημοκρατία παραβίαζε οποιονδήποτε όρο της συμφωνίας, οι κυρώσεις θα ήταν πάλι σε ισχύ. Σε δήλωση του ο Ιρανός πρόεδρος υπογράμμισε: «Εμείς οι Ιρανοί, τείνουμε το χέρι στον κόσμο σε ένδειξη ειρήνης και αφήνοντας πίσω μας όλες τις εχθρότητες, τις υποψίες, τις συνωμοσίες, ανοίγουμε μια νέα σελίδα στις σχέσεις του Ιράν με τον κόσμο[...] Η πυρηνική συμφωνία δεν είναι ενάντια στα συμφέροντα καμίας χώρας. Οι φίλοι του Ιράν είναι ευχαριστημένοι και οι αντίπαλοί του δε θα πρέπει να ανησυχούν. Το Ιράν δεν αποτελεί απειλή για καμία χώρα, αλλά κομίζει μήνυμα ειρήνης, ασφάλειας και σταθερότητας στην περιοχή και στον κόσμο[...]»¹¹². Το πυρηνικό πρόγραμμα του Ιράν συνεχίστηκε υπό την αυστηρή εποπτεία της ΙΑΕΑ.

4.2. Η πολιτική Σαουδικής Αραβίας στις νέες συνθήκες

Ύστερα από τις τρομοκρατικές επιθέσεις της 11^{ης} Σεπτεμβρίου 2001, το κύρος της Σαουδικής Αραβίας υπέστη μεγάλο πλήγμα και η εξωτερική πολιτική της βρέθηκε αντιμέτωπη με τεράστια διλήμματα. Ως πατρίδα του Μπιν Λάντεν και δεκαπέντε (15) εκ των δεκαεννέα (19) αεροπειρατών της τρομοκρατικής επίθεσης, το βασίλειο συνδυάστηκε με την τρομοκρατία και τον εξτρεμισμό. Ο άλλοτε στενός του σύμμαχος, οι ΗΠΑ, κατατρόπωσε τους Ταλιμπάν και τον Σαντάμ Χουσεΐν, που αποτελούσαν σημαντικές σουιτικές δυνάμεις στην περιοχή. Όπως αποδείχθηκε, μεγάλο μέρος των ανταρτών υπέρ του καθεστώτος των Ταλιμπάν στο Αφγανιστάν, ήταν Σαουδάραβες, όπως και αρκετοί βομβιστές αυτοκτονίας που ευθύνονται για το θάνατο αμερικανών πολιτών στο Ιράκ το 2003.¹¹³ Έτσι, από το 2001 έως το 2006, το Ριάντ κρατούσε σχετικά ουδέτερη στάση στα τεκταινόμενα της Μέσης Ανατολής. Τα χρόνια εκείνα, επιχειρούσε να δημιουργήσει εταιρικές σχέσεις με χώρες όπως η Ρωσία, η Κίνα και η Τουρκία.

¹¹⁰ Broad J. William, *The Iran Nuclear Deal : A Simple Guide*, The NY Times , Ιαν. 15, 2015 <https://www.nytimes.com/interactive/2015/03/31/world/middleeast/simple-guide-nuclear-talks-iran-us.html?searchResultPosition=1> (Accessed 24/5/2019)

¹¹¹ Τσακαράκη Κωνσταντίνα, *Μπάρακ Ομπάμα: Ζητήματα Εξωτερικής και Αμυντικής Πολιτικής*, Power Politics, Νοέμβριος 4, 2016 <https://powerpolitics.eu/barack-obama> (Accessed 16/6/2019)

¹¹² Στελλάκη Αγγελική, *Νέο κεφάλαιο στις σχέσεις Ιράν – Δύσης μετά την άρση των κυρώσεων*, Το Βήμα, Ιανουάριος 17, 2016 <https://www.tovima.gr/2016/01/17/world/neo-kefalaio-stis-sxeseis-iran-dysis-meta-tin-arsi-twn-kyrwsewn/> (Accessed 23/5/2019)

¹¹³ Al Jazeera, *US to reveal Saudi official allegedly tied to 9/11 attackers*, Al Jazeera and News Agencies, September 13, 2019 <https://www.aljazeera.com/news/2019/09/reveal-saudi-official-allegedly-tied-911-attackers-190913011926350.html> (accessed: 14/9/2019)

Το 2001, ο πρίγκιπας της Σαουδικής Αραβίας, Αμπντουλάχ, θεωρώντας πως η Ουάσινγκτον δεν δίνει την αρμόζουσα βαρύτητα στην αποκατάσταση της ειρήνης στην Μέση Ανατολή, εξαπόλυσε σκληρή κριτική στην κυβέρνηση Μπους, λέγοντας πως θα παγώσει την πολιτική και στρατιωτική συνεργασία του Βασιλείου με τις ΗΠΑ, εάν δεν λάβει δραστικά μέτρα. Στον απόηχο των απειλών του πρίγκιπα, ο τότε αμερικανός Υπουργός Εξωτερικών, Κόλιν Πάουελ, καθυσάχασε το βασίλειο, υποσχόμενος ότι οι ΗΠΑ θα αναθεωρήσουν την πολιτική τους υπέρ σαουδαραβικών συμφερόντων και του στόχου για ένα ανεξάρτητο Παλαιστινιακό κράτος. Ο αραβικός αυτός στόχος εκφράστηκε με το σχέδιο ειρήνης του πρίγκιπα και αποσκοπούσε στην εξομάλυνση των σχέσεων Ισραήλ-ΣΣΚ¹¹⁴. Παρά τις αμερικανικές υποσχέσεις, ο αμερικανός πρόεδρος έθεσε το θέμα τον Νοέμβριο του 2007 στην σύνοδο που έλαβε χώρα στην Ανάπολι των ΗΠΑ, χωρίς κάποιο ιδιαίτερο αποτέλεσμα.

Ο πόλεμος στο Ιράκ, απογοήτευσε περαιτέρω το Βασίλειο και έθιξε τα συμφέροντά του. Στο άλλοτε σουνιτικό κέντρο, η πτώση του Σαντάμ Χουσεΐν έφερε στην εξουσία σιιτική δύναμη υπέρμαχο του Ιράν, τον πρόεδρο Νούρι αλ-Μαλίκι. Κατά το πρίγκιπα Σαούντ αλ-Φαϊσαλ, οι αμερικανοί έδωσαν τη Βαγδάτη στον αντίπαλο, στην Τεχερανή. Η στάση των ΗΠΑ θεωρήθηκε από το σαουδαραβικό βασίλειο ως προδοσία και είχε ως αποτέλεσμα την ψύχρανση των σχέσεων των δύο χωρών. Η εταιρία πετρελαίου ΑΡΑΜΚΟ, ακρογωνιαίος λίθος της συνεργασίας των δύο χωρών, αναζητούσε νέα πεδία αερίου, και οι αραβικές πετρελαϊκές εταιρίες ξεκίνησαν να συνάπτουν συνεργασίες με ευρωπαϊκές, ρωσικές και κινεζικές επιχειρήσεις. Τον Αύγουστο του 2005 ο βασιλιάς Αμπντουλάχ έκανε την πρώτη του επίσκεψη στην Κίνα με την προοπτική σύναψης συνεργασίας με το κράτος και γενικότερα την Ασία. Παρά τις προτροπές των ΗΠΑ, ο βασιλιάς Αμπντουλάχ αρνήθηκε να ανοίξει ξανά την πρεσβεία στην Βαγδάτη και πίστευε πως με την αποχώρηση των αμερικανικών στρατευμάτων, το Ιράκ θα κυλήσει πάλι σε εμφύλιο πόλεμο.

Παρά το ιδεολογικό χάσμα των δύο κρατών όσον αφορά την εδραίωση της ειρήνης και ασφάλειας στην περιοχή της Μέσης Ανατολής, το Ριάντ υποστήριξε την ύπαρξη στρατιωτικών βάσεων σε χώρες του ΣΣΚ, ώστε να καταστεί σαφές στο Ιράν πως ο Κόλπος εξακολουθεί να υποστηρίζεται από τις ΗΠΑ. Η ανησυχία του Βασιλείου σχετικά με τις πρακτικές ΗΠΑ και Ισραήλ στηριζόταν στο ενδεχόμενο αντίδρασης της Τεχεράνης στις συνεχείς πιέσεις που δεχόταν και στην αντεπίθεση της Ισλαμικής Δημοκρατίας σε κάποιο από τα κράτη του ΣΣΚ.

Έτσι, δεδομένου ότι ο πόλεμος κατά της τρομοκρατίας που είχαν κηρύξει οι ΗΠΑ στη Μέση Ανατολή και το χάος που επικρατούσε από την αμερικανική επιχείρηση εκδημοκρατισμού είχαν καταστήσει την περιοχή ευάλωτη, η Σαουδική Αραβία εκμεταλλεύτηκε την ευκαιρία το 2005 να βγει από την αφάνεια και να τονώσει τον ρόλο της, μέσω της ιερής πόλης Μέκκα, ως προστάτιδα του μουσουλμανισμού. Η ανάγκη της να περιορίσει την σιιτική ιρανική απειλή, η οποία επεκτεινόταν έως το Λίβανο, συνέπιπτε με τα αμερικανικά συμφέροντα εκείνη την περίοδο. Ο βασιλιάς Αμπντουλάχ κατάλαβε πως, προκειμένου η Σαουδική Αραβία να πετύχει τους στόχους της, θα έπρεπε να συνεργαστεί

¹¹⁴ Ως αντάλλαγμα της αποκατάστασης η Σαουδική Αραβία ζητούσε την αναθεώρηση των συνόρων όπως αυτά είχαν καθοριστεί το 1967.

με τις ΗΠΑ ξανά, μόνο που αυτή τη φορά προτεραιότητα είχαν τα δικά της συμφέροντα και όχι του συμμάχου της. Τα δύο κράτη είχαν κοινή βάση, αλλά όχι κοινή στρατηγική.

Πρωθώντας λοιπόν την πεποίθηση πως οι Σίιτες αποτελούν την πλέον νούμερο ένα απειλή για την περιοχή και τη δημοκρατία, και όχι η ουαχαμιστική σουνιτική κοινότητα που είχε μπει στο στόχαστρο μετά την 11^η Σεπτεμβρίου, κατάφερε να αποπροσανατολίσει την αμερικανική εξωτερική πολιτική και να μειώσει την αμφιβολία που υπήρχε για τη χώρα εξαιτίας της συμμαχίας του Βασιλείου με τους ουαχαμιστές¹¹⁵.¹¹⁶ Η πολιτική αυτή φαίνεται να έφερε καρπούς στη Σαουδική Αραβία κυρίως λόγω της κατάστασης που επικρατούσε όσον αφορά την Ισλαμική Δημοκρατία και της ανάγκης των ΗΠΑ για ένα «αραβικό στήριγμα». Η καυστική αντιδυτική πολιτική του ιρανού προέδρου Αχμαντινετζάντ βοήθησε την Σαουδική Αραβία να βελτιώσει το προφίλ της στη διεθνή σκηνή και να παρουσιαστεί ως «ο καλός υιός» των ΗΠΑ και υπόδειγμα μετριοπαθούς αραβικού κράτους. Επιπροσθέτως, η κρίση που προέκυψε εκείνη την περίοδο με το πυρηνικό πρόγραμμα του Ιράν, τόνισε περεταίρω το πρόσφορο έδαφος για τα σαουδαραβικά συμφέροντα, καθώς η Σαουδική Αραβία, μαζί με άλλα σουνιτικά κράτη, ενίσχυαν τις ΗΠΑ μέσω της δαπάνης υπέρογκων ποσών για την αγορά στρατιωτικού εξοπλισμού και όπλων.

Το Ριάντ, στα πλαίσια της καλής θελήσεως και προκειμένου να τονώσει την εικόνα ενός φιλοδυτικού αραβικού κράτους, υποστήριξε διακριτικά το Ισραήλ στον πόλεμο με τη Χεζμπολάχ το 2006, όπως υποστήριξε και χρηματοδότησε τον πρόεδρο Φουάντ Σινιόρα, ώστε να αποδυναμώσει τις φιλο-ιρανικές δυνάμεις στο Λίβανο και τη Χεζμπολάχ. Στόχος των δύο κρατών ήταν η διασφάλιση της σταθερότητας στα εδάφη της Μέσης Ανατολής. Συνεργάστηκαν στο Πακιστάν, το Αφγανιστάν και άλλα αραβικά κράτη. Η συνεργασία των δύο χωρών επεκτάθηκε και στον εκπαιδευτικό τομέα. Ο βασιλιάς Αμπντουλάχ προσέφερε υποτροφία σε 17,000 σαουδάραβες φοιτητές σε αμερικανικά πανεπιστήμια και αντίστοιχα οι ΗΠΑ ενίσχυσαν τα Αραβικά πανεπιστημιακά κέντρα, όπως το Πανεπιστήμιο Επιστημών και Τεχνολογίας Κινγκ Αμπντουλάχ. Με την αποστολή φοιτητών στις ΗΠΑ, οι σχέσεις των δύο χωρών αναθερμάνθηκαν με άρση της απαγόρευσης έκδοσης βίζα, που τέθηκε ύστερα από τις τρομοκρατικές επιθέσεις, και την αμφότερη κίνηση ακαδημαϊκών, φοιτητών και επιχειρηματιών στις χώρες.

Ένας από τους κυριότερους λόγους που η αμερικανική πολιτική ήταν πιο διαλλακτική απέναντι στη Σαουδική Αραβία ήταν το πετρέλαιο. Η σχέση των δύο χωρών πριν από την 11^η Σεπτεμβρίου χαρακτηριζόταν από αυτή του εξαγωγέα-καταναλωτή. Η Σαουδική Αραβία ήταν από τους μεγαλύτερους εξαγωγείς πετρελαίου παγκοσμίως και οι ΗΠΑ ο καλύτερος πελάτης της. Όταν, λοιπόν, το 2003 η Αλ Κάιντα άρχισε να δραστηριοποιείται απειλώντας τη ροή του σαουδαραβικού πετρελαίου στην παγκόσμια αγορά, οι δύο χώρες συνεργάστηκαν αποσκοπώντας στην ίδρυση μιας δύναμης 35.000 μελών προκειμένου να εξασφαλίσουν την ασφάλεια των πετρελαϊκών εγκαταστάσεων. Μάλιστα, αξίζει να σημειωθεί πως η Σαουδική Αραβία, παρά τις πιέσεις των συμμαχικών

¹¹⁵ Το 30% του πληθυσμού της πόλης Νατζντ της Σαουδικής Αραβίας αποτελείται από τους Ουαχάμπι, δηλαδή οπαδούς του ακραίου και φονταμενταλιστικού σουνιτικού δόγματος.

¹¹⁶ <http://www.ibn-jebreen.com/ftawa.php7view=vmasal&subid=9546&parent=3959> (Accessed 12/8/2019)

της κρατών του Κόλπου, από το 2008 στήριζε το δολάριο αποβλέποντας στην ανάκαμψη της αμερικανικής οικονομίας και την τόνωση της ζήτησης πετρελαίου.

Τέλος, οι δύο δυνάμεις αντιμετώπιζαν μια κοινή απειλή, την ιρανική φιλοδοξία. Μπους και Αμπντουλάχ υπέγραψαν μνημόνιο κατά το οποίο οι ΗΠΑ συνέβαλαν στην ανάπτυξη μιας περιβαλλοντικά βιώσιμης και ασφαλούς για την ανθρωπότητα πυρηνικής ενέργειας στη Σαουδική Αραβία, ώστε να αντεπιτεθούν στο πυρηνικό πρόγραμμα της Τεχεράνης και να περιορίσουν την διακίνηση πυρηνικών όπλων στη Μέση Ανατολή. Ειδοποιός διαφορά των δύο πυρηνικών προγραμμάτων αποτέλεσε η δέσμευση του Ριάντ να μην χρησιμοποιήσει τις δικές του ενεργειακές πηγές, αλλά να προμηθεύεται από την διεθνή αγορά, ώστε να ελέγχεται. Η συνεργασία των δύο ηγετών δεν περιορίστηκε στο πυρηνικό πρόγραμμα, αλλά επεκτάθηκε και σε στρατιωτικό επίπεδο, με τους σαουδάραβες στρατιώτες να εκπαιδεύονται σε αμερικανικά εδάφη, τις δύο χώρες να συμμετέχουν σε κοινές ασκήσεις εδάφους και αέρος και να υπογράφονται συμφωνίες της τάξεως των 3,7 δισεκατομμυρίων δολαρίων με σκοπό την αναβάθμιση του οπλοστασίου της Σαουδικής Αραβίας και των αμερικανικών αεροσκαφών F-15 και Awac.¹¹⁷

Η άνοδος Ομπάμα το 2009, ομοίως με την περίπτωση του Ιράν, επέφερε ριζικές αλλαγές στην πολιτική των ΗΠΑ όσον αφορά την αμερικανική πολιτική στη Μέση Ανατολή. Η Σαουδική Αραβία, από αγαπημένος σύμμαχος της Ουάσινγκτον, πλέον, με τη νεοσύστατη κυβέρνηση, δεχόταν κριτική και κατηγορίες σχετικά με την συμμετοχή της σε τρομοκρατικές οργανώσεις.

Τον Μάιο του 2016, η Γερουσία πέρασε Νομοσχέδιο, το οποίο έδινε το δικαίωμα στους συγγενείς των θυμάτων των τρομοκρατικών επιθέσεων της 11^{ης} Σεπτεμβρίου να μηνύσουν την Σαουδική Αραβία για τυχόν εμπλοκή της με το συμβάν, υπογραμμίζοντας την ρήξη στις σχέσεις των δύο κρατών¹¹⁸. Στο άκουσμα του νομοσχεδίου, ήδη από τον Μάρτιο του ίδιου έτους κατά τη διάρκεια επίσκεψής του στις ΗΠΑ, ο Υπουργός Εξωτερικών της Σαουδικής Αραβίας, Αντέλ αλ-Τζουμπεϊρ, προειδοποίησε την κυβέρνηση Ομπάμα και το Κογκρέσο πως, σε περίπτωση ισχύς του νομοσχεδίου, το Ριάντ θα περάσει σε πώληση αμερικανικών περιουσιακών στοιχείων και ομολόγων που έχει στην κατοχή του αξίας 370 δισεκατομμυρίων δολαρίων. Αξιωματούχοι και διπλωμάτες της Ουάσινγκτον ενημέρωσαν τη Γερουσία πως οι επιπτώσεις του νομοσχεδίου θα ήταν σημαντικές σε οικονομικό επίπεδο και η κυβέρνηση Ομπάμα ήσκησε πιέσεις προκειμένου να άρει το νομοσχέδιο και να αποφύγει τυχόν νομική έκθεση των αμερικανών πολιτών στο εξωτερικό. Από την άλλη, οι πολίτες και οι συγγενείς των θυμάτων κατηγορήσαν τον αμερικανό πρόεδρο πως θέτει σε προτεραιότητα τα σαουδαραβικά συμφέροντα συγκαλύπτοντας την αποκάλυψη της αλήθειας σχετικά με την εμπλοκή του σαουδαραβικού κράτους στα συμβάντα εις βάρος των πολιτών του.¹¹⁹ Προηγουμένως, οι οικογένειες είχαν αποπειραθεί να κινηθούν νομικά εναντίον του Ριάντ και μελών της βασιλικής οικογένειας, ωστόσο οι ενέργειες αυτές δεν

¹¹⁷ Ottawa David, *The King and Us: U.S. – Saudi Relations in the Wake of 9/11*, Vol. 88, No.3 *Council of Foreign Affairs*, Μάιος/Ιούνιος, 2009, σ.121-129

¹¹⁸ Το Κογκρέσο διαφώνησε με το εν λόγω Νομοσχέδιο και απείλησε για άσκηση βέτο.

¹¹⁹ Mazzetti Mark, *Saudi Arabia warns economic Fallout if Congress passes 9/11 bill*, *The New York Times*, Απρ. 15,2016 <https://www.nytimes.com/2016/04/16/world/middleeast/saudi-arabia-warns-of-economic-fallout-if-congress-passes-9-11-bill.html? r=0&module=inline> (Accessed 13/8/2019)

συνεχίστηκαν εξαιτίας ενός Νόμου του 1976 που αφορά στην ασυλία των αλλοδαπών κρατών από αγωγές προερχόμενες από αμερικανικά δικαστήρια. Το Νομοσχέδιο του 2016 αποτελεί εξαίρεση του εν λόγω νόμου, καθώς στην παρούσα περίπτωση το τρίτο κράτος είναι πιθανώς ένοχο για ενέργειες κατά αμερικανών πολιτών σε αμερικανικά εδάφη.¹²⁰

Αν και η Επιτροπή για την 9/11 έχει στηρίξει πως δεν υπάρχει κάποια ένδειξη πως η κυβέρνηση της Σαουδικής Αραβίας ή κάποιος αξιωματούχος της εμπλέκονται στα γεγονότα χρηματοδοτώντας την οργάνωση, και το Ριάντ αρνείται κατηγορηματικά οποιαδήποτε σχέση, οι υποψίες παραμένουν ζωντανές. Σε έρευνα που είχε διεξαγάγει το Κογκρέσο το 2002 και στην έκθεση των 28 σελίδων¹²¹ που συνέταξε, υπάρχουν σημαντικές υποψίες πως Σαουδάραβες αξιωματούχοι που ζούσαν στις ΗΠΑ κατά την περίοδο των επιθέσεων είχαν έστω και μικρή ευθύνη.

5. Η επίδραση των αραβικών εξεγέρσεων στις σχέσεις Ιράν – Σαουδικής Αραβίας

Όπως έχει παρατηρηθεί κατά τη διάρκεια της συγκεκριμένης εργασίας, η αντιπαλότητα μεταξύ της Ισλαμικής Δημοκρατίας και της Σαουδικής Αραβίας παραμένει σε διπλωματικό επίπεδο και δεν έχει πάρει άμεσες στρατιωτικές διαστάσεις. Η κατάσταση στη Μέση Ανατολή χαρακτηρίζεται από συνεχείς εντάσεις -πολιτικές και στρατιωτικές- και θερμά επεισόδια, δίνοντας την ευκαιρία στις δύο χώρες να εκτονώνουν την αντιπαλότητά τους μέσω του «πολέμου δια αντιπροσώπων» (*proxy wars*).

Πολλές περιπτώσεις πολέμων ή ένοπλων συγκρούσεων, έχουν ταυτόχρονα και εσωτερικό/διεθνικό και διακρατικό χαρακτήρα. Σε αυτή την περίπτωση, οι συγκρούσεις αφορούν τα εσωτερικά προβλήματα του εκάστοτε κράτους, αλλά οι εμπλεκόμενες πλευρές δέχονται εκτεταμένη εξωτερική βοήθεια, με αποτέλεσμα να συγκρούονται έμμεσα και εξωτερικές δυνάμεις και συμφέροντα. Ειδικότερα, οι εξωτερικοί δρώντες χρησιμοποιούν τα κράτη ως «υποκατάστατα» μιας άμεσης σύγκρουσης μεταξύ τους.¹²² Σε πολλές περιπτώσεις προκειμένου να αποφύγουν τον άμεσο πόλεμο χρησιμοποιούν οργανώσεις, αντάρτες και άλλα κράτη. Χαρακτηριστική περίπτωση αποτελεί η χρηματοδότηση της Χεζμπολάχ του Λιβάνου από το Ιράν στον πόλεμο της Συρίας, αλλά και της Υεμένης.

Στο Κεφάλαιο αυτό, η έρευνα θα επικεντρωθεί κατά βάση στην επίδραση των αραβικών εξεγέρσεων στις διμερείς σχέσεις του Ριάντ και της Τεχεράνης, τον βαθμό που η αντιπαλότητά τους οξύνθηκε και εκτονώθηκε και το κατά πόσο η επιδίωξη των φιλοδοξιών του κάθε κράτους επιδείνωσε την ήδη ταραχώδη κατάσταση σε κάθε μια από τις ενδιαφερόμενες περιπτώσεις (Μπαχρέιν, Υεμένη και Συρία. Οι αραβικές εξεγέρσεις άρχισαν

¹²⁰Mazzetti Mark, *Senate Passes Bill that would expose Saudi Arabia to legal jeopardy over 9/11*, The New York Times, Μάιος 17, 2016 https://www.nytimes.com/2016/05/18/us/politics/senate-passes-bill-that-would-expose-saudi-arabia-to-legal-jeopardy-over-9-11.html?_r=1 (Accessed 13/8/2019)

¹²¹ Η έρευνα των 28 σελίδων δεν έχει δημοσιοποιηθεί, ωστόσο δημοσιοποιήθηκαν σημειώσεις των μελών της Επιτροπής της 11^{ης} Σεπτεμβρίου που συνδέουν την Σαουδική Αραβία με τους αεροπειρατές των επιθέσεων. Οι εν λόγω σημειώσεις είναι διαθέσιμες εδώ: <https://assets.documentcloud.org/documents/2838281/2553-001-1.pdf> (Accessed 5/5/2019)

¹²² <https://www.definitions.net/definition/proxy+war> (accessed 15/8/2019)

στις 17 Δεκεμβρίου 2010 στην Τυνησία («Επανάσταση του Γιασεμιού») και επεκτάθηκε σε αρκετά αραβικά κράτη, όπως το Μπαχρέιν, η Υεμένη και η Συρία, ύστερα από αρκετά χρόνια καταπίεσης των λαών υπό τον κλοιό των μοναρχιών. Οι εξεγέρσεις στα αραβικά κράτη σαφώς δεν είχαν την ίδια πορεία, καθώς ούτε και την ίδια κατάληξη. Παρά το γεγονός πως η φτώχεια, η καταπίεση και η διαφθορά ήταν τα σημεία τομής όλων των περιπτώσεων και αποτελούσαν καθολικό πρόβλημα στην περιοχή, η κάθε εξέγερση ακολούθησε διαφορετική πορεία, λόγω των ιδιομορφιών της κάθε χώρας. Αν και ο κάθε λαός έκανε τον προσωπικό του αγώνα κατά των πιεστικών καθεστώτων και μοναρχιών, μοιράζονταν ένα κοινό σύνθημα : *Ash-sha'ab yurid isqat an-nizam* (□□□□□ □□□□ □□□□□ □□□□□□), δηλαδή «ο λαός θέλει να πέσει το καθεστώς».

5.1. Η καταστολή της εξέγερσης στο Μπαχρέιν

Πεδίο αντιπαράθεσης των δύο δυνάμεων, που όμως εκφράστηκε σε θρησκευτικό επίπεδο ως αντιπαλότητα σιιτών-σουνιτών, αποτέλεσε και το Μπαχρέιν, που βρίσκεται υπό διαδικασία μεταρρυθμίσεων εδώ και 10 χρόνια. Ο λαός του, υποκινούμενος από τις αραβικές εξεγέρσεις στην Τυνησία και τη Λιβύη, ξεκίνησε αντι-κυβερνητικές ειρηνικές διαδηλώσεις, με πρώτη αυτή στις 14 Φεβρουαρίου 2011, γνωστή ως «Πρώτη Μέρα της Οργής», στον κυκλικό κόμβο των Περλ, στην πρωτεύουσα Μανάμα . Η λαϊκή οργή για τη σουνιτική κυβέρνηση οδήγησε σε εκατοντάδες διαδηλώσεις καθόλη τη διάρκεια των εντάσεων στη χώρα και κύριο αίτημα των διαδηλωτών ήταν η εξάλειψη των διακρίσεων μεταξύ των θρησκευτικών κοινοτήτων, η απόδοση ίσων δικαιωμάτων και επαγγελματικών ευκαιριών σε όλους τους πολίτες και φυσικά, το τέλος της μοναρχίας Αλ Χαλίφα. Καθώς το Μπαχρέιν κατά πλειοψηφία είναι σιιτικό κράτος, ο λαός συχνά κατηγορούσε την κυβέρνηση πως ευνοούσε τη σουνιτική μειονότητα σε θέματα επαγγελματικής αποκατάστασης, καθώς και πως προσπαθούσε να μεταβάλλει την θρησκευτική σύσταση του κράτους, δίνοντας υπηκοότητα σε σουνίτες Άραβες από άλλες χώρες του Κόλπου. Η ανατροπή της δυναστείας του Χαλίφα θα ήταν αρκετά επιζήμια για τα Σαουδαραβικά συμφέροντα, και κατ'επέκταση για τις ΗΠΑ. Κάτι τέτοιο θα ήταν φυσικά αρκετά προσοδοφόρο για την Τεχεράνη.

Η βασιλική οικογένεια, θετικά προσκείμενη στα σαουδαραβικά συμφέροντα και τους στόχους της σουνιτικής κοινότητας και του ΣΣΚ – δηλαδή την αντιμετώπιση της σιιτικής ιρανικής φιλοδοξίας- , δεν άργησε να υπονοήσει πως οι διαδηλώσεις αυτές αποτελούν γέννημα των ιρανικών επιδιώξεων, που προσπαθούν να φέρουν στη σφαίρα επιρροής τους το Μπαχρέιν με την πτώση της παρούσας κυβέρνησης και την άνοδο μιας Ισλαμικής Δημοκρατίας. Ο βασιλιάς Χαμάντ μπιν Ισά Αλ Χαλίφα κήρυξε την χώρα σε κατάσταση έκτακτης ανάγκης και στις 15 Μαρτίου κάλεσε τα υπόλοιπα κράτη της Συνεργασίας του Κόλπου να υποστηρίξουν την κυβέρνηση , ακόμα και με τη χρήση βίας. Μάλιστα, τόνισε πως το εμιράτο πιθανώς να είναι η αρχή της ιρανικής επεκτατικής επιδίωξης και το ενδεχόμενο οι σιιτικές κοινότητες των υπόλοιπων χωρών του Κόλπου, εμπνευσμένες από την κατάσταση στο Μπαχρέιν , να εξεγερθούν, ήταν σημαντικό . Η στήριξη στην κυβέρνηση του Μπαχρέιν από τα κράτη του ΣΣΚ ήταν άμεση και στις 14 Μαρτίου του 2011, έστειλαν στρατεύματα. Η Σαουδική Αραβία έστειλε χίλιους στρατιώτες, τα Ηνωμένα Αραβικά Εμιράτα πεντακόσιους και το Κατάρ έναν μικρό αριθμό ένοπλων δυνάμεων. Εν αντιθέσει, η Δύση αποφάσισε να υιοθετήσει ουδέτερη στάση, καθώς δεν

μπορούσε να διακινδυνεύσει να συμμετάσχει σε μια ακόμη στρατιωτική επιχείρηση καταστολής εξεγέρσεων έχοντας ήδη ανοικτά μέτωπα σε Αφγανιστάν και Ιράκ. Την παρέμβαση αυτή των κρατών του ΣΣΚ, η αντιπολίτευση υπονόησε πως αποτελούσε έμμεση εμπλοκή του Λευκού Οίκου και την ερμήνευσε ως «εισβολή».¹²³

Ο βασιλιάς, προκειμένου να αντιμετωπίσει την απειλή που δεχόταν από την αντιπολίτευση - το σιιτικό κόμμα Al Wefaq-, πέρασε στην επιβολή αυστηρών μέτρων, όπως η απαγόρευση της κυκλοφορίας και των εκδηλώσεων.¹²⁴ Με την συνδρομή των εξωτερικών δυνάμεων, η κυβέρνηση κατάφερε στις 16 Μαρτίου να καταστείλει βίαια την αντιπολίτευση και τις διαδηλώσεις. Οι αναταραχές στη χώρα είχαν ως αποτέλεσμα στο διάστημα ενός μηνός (Μάρτιος-Απρίλιος) την σύλληψη τουλάχιστον 3,000 ανθρώπων, οι οποίοι φυλακίστηκαν, βασανίστηκαν, έχασαν τις δουλειές τους ή ακόμη και την ιθαγένειά τους¹²⁵. Ύστερα από την δημοσίευση της έκθεσης του Μαχμούτ Σεριφ Μπασσιούνι¹²⁶ στις 23 Νοεμβρίου, σχετικά με την καταπάτηση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων από τον βασιλιά και τη διεθνή κατακραυγή που ακολούθησε η κυβέρνηση για να αντιμετωπίσει τις διαδηλώσεις, ο βασιλιάς ίδρυσε την *Ανεξάρτητη Εξεταστική Επιτροπή του Μπαχρέιν (Bahrain Independent Commission of Inquiry -BICI)*, που αποτελείτο από εμπειρογνώμονες για τα ανθρώπινα δικαιώματα, κατά την οποία τα μέλη των δυνάμεων ασφαλείας που εμπλέκονταν στους βασανισμούς πολιτών, θα διώκονταν και παράλληλα ήταν υπεύθυνη για την αποκατάσταση όλων των σιιτών πολιτών.¹²⁷ Μάλιστα, η κυβέρνηση προσπάθησε να έρθει σε διάλογο με την αντιπολίτευση, ωστόσο το Al Wefaq αρνήθηκε.

Η αντίδραση του Ιράν ήταν άμεση, ωστόσο πιο επιφυλακτική σε σύγκριση με άλλες αραβικές εξεγέρσεις και παρέμεινε σε διπλωματικό επίπεδο, αφού μια στρατιωτική παρέμβαση θα γεννούσε πολλούς κινδύνους. Από την εποχή διακυβέρνησης του Σαχ Ρέζα Παλχεβί, το Ιράν θεωρούσε πως το Μπαχρέιν αποτελεί μέρος του, καθώς ανήκε στην Περσική Αυτοκρατορία¹²⁸. Το Υπουργείο Εξωτερικών του Ιράν καταδίκασε την χρήση εξωτερικών στρατευμάτων εις βάρος των σιιτών διαδηλωτών, κάνοντας λόγο για «νόμιμες απαιτήσεις του πληθυσμού», ξεκινώντας έναν διπλωματικό πόλεμο με το Μπαχρέιν το

¹²³ Κεφαλά Β., «Ζητήματα Διεθνούς Πολιτικής στη Μέση Ανατολή II», Πανεπιστήμιο Αιγαίου, Τμήμα Μεσογειακών Σπουδών, Ρόδος 2011, σ. 62-63

¹²⁴ *Timeline: Anti-government protests in Bahrain* (March 16, 2011) REUTERS, <https://www.reuters.com/article/us-bahrain-protests-events/timeline-anti-government-protests-in-bahrain-idUSTRE72F4RR20110316?pageNumber=2> (accessed 12/8/2019)

¹²⁵ Συνολικά κατά τη διάρκεια των εξεγέρσεων 990 πολίτες έχασαν την υπηκοότητά τους μέσω δικαστικών αποφάσεων. Σύμφωνα με την Ύπατη Αρμοστή των Ηνωμένων Εθνών για τα Ανθρώπινα Δικαιώματα, οι αποφάσεις αυτές δεν ήταν ξεκάθαρα δίκαιες, ούτε σύμφωνες με τα διεθνή πρότυπα δίκαιης δίκης. Το ζήτημα της αφαίρεσης ιθαγένειας συνεπάγεται με την στέρηση θεμελιωδών ανθρωπίνων δικαιωμάτων, όπως το δικαίωμα στην υγεία και την εκπαίδευση. Τον Απρίλιο του 2019, η κυβέρνηση αποκατέστησε την υπηκοότητα 551 πολιτών. Πηγή: <https://www.bbc.com/news/world-middle-east-48011493> (accessed 14/5/2019)

¹²⁶ Ο Μ. Σεριφ Μπασσιούνι ήταν καθηγητής Δικαίου στο Πανεπιστήμιο ΝτιΠωλ, υπήρξε σύμβουλος του ΥΠΕΞ των ΗΠΑ και υπηρέτησε στον ΟΗΕ.

¹²⁷ Law Bill, “*Bahrain GP: The BBC explains the background of the protests*”, The BBC News, Απρ. 16, 2013 <https://www.bbc.com/news/world-middle-east-22122792> (accesses 25/8/2019)

¹²⁸ Η άποψη αυτή του Παλχεβί έφερε ρήξη στις σχέσεις των δύο χωρών. Το 1970, αποστολή των Ηνωμένων Εθνών βρέθηκε στο Μπαχρέιν προκειμένου να διευθετηθεί το εθνικό ζήτημα σύμφωνα με την πλειοψηφική προτίμηση του λαού. Το Μπαχρέιν κηρύχθηκε αυτόνομο κράτος και εξασφάλισε την ανεξαρτησία του.

οποίο κατηγόρησε την Ισλαμική Δημοκρατία πως εμπλέκεται στα εσωτερικά του ζητήματα και απέλασε έναν εκ των διπλωματών της. Η Τεχεράνη κατέστησε κατανοητό πως δεν πρόκειται να ανεχθεί την εξόντωση της σιιτικής κοινότητας του Μπαχρέιν από τις Σαουδαραβικές δυνάμεις. Τον Μάρτιο του 2011, οι δύο πλευρές διέκοψαν τις διπλωματικές τους σχέσεις και έως σήμερα δεν έχουν διπλωματικούς δεσμούς.¹²⁹

5.2. Οι πόλεμοι στη Συρία και την Υεμένη

YEMENH

Στην περίπτωση της Υεμένης, για να κατανοηθεί η επιρροή των δύο μεγάλων δυνάμεων, Σαουδική Αραβία και Ιράν, οφείλεται να γίνει μια πολιτικο-θρησκευτική αναδρομή που χρονολογείται από τα τέλη της δεκαετίας του 1970, με την αποχώρηση της Βρετανικής Αυτοκρατορίας από τα Υμενικά εδάφη. Η Υεμένη μετά από πόλεμο μεταξύ του νότιου και του βόρειου τμήματος χωρίστηκε σε δύο κράτη: το φιλοδυτικό στον βορρά και το φιλοσοβιετικό στον νότο. Με την κατάρρευση του διπολισμού, οι δύο αυτές χώρες συνενώθηκαν μετά από πόλεμο μεταξύ του και δημιούργησαν την σημερινή ενιαία Υεμένη. Πρώτος πρόεδρος του νεοϊδρυθέντος κράτους ήταν ο Αλί Αμπντουλάχ Σαλέχ, ο οποίος στα μετέπειτα χρόνια εξελίχθηκε σε δικτάτορα.

Από τα πρώτα χρόνια, στη χώρα υπήρχε έντονο το θρησκευτικό στοιχείο. Το 1992 υπήρχε η θρησκευτική οργάνωση Ανσάρ Αλλάχ (Υποστηρικτές του Θεού), θρησκευτική μειονότητα με έδρα το βόρειο τμήμα της χώρας που αποτελείτο από υποστηρικτές της αίρεσης Σάϊντα των σιιτών του Ισλάμ με κύριο αίτημα την ειρήνη στην Υεμένη. Σχεδόν μια δεκαετία αργότερα, το 2004, το θρησκευτικό αυτό στοιχείο με ηγέτη τον Μπαντρεντίν αλ Χούθι κηρύσσει πόλεμο στην κυβέρνηση και εξελίσσεται σε μαχητική οργάνωση με την υποστήριξη του Ιράν. Οι υποστηρικτές της εν λόγω οργάνωσης είναι γνωστοί ως «Χουθιγιούν» ή «Χούθι» από το όνομα του ηγέτη τους, ο οποίος έπεσε ύστερα από μάχη με τον υεμενικό στρατό. Σε αντιδιαστολή, το 2009 συγκροτείται η σουνιτική οργάνωση «Αλ Κάιντα της Αραβικής Χερσονήσου» (*Al-Qaeda in the Arabian Peninsula - AQAP*), με την συγχώνευση ριζοσπαστικών δικτύων στη Σαουδική Αραβία και την Υεμένη. Η «Αλ Κάιντα της Αραβικής Χερσονήσου» έχει χαρακτηριστεί από τον Ο.Η.Ε. ως τρομοκρατική οργάνωση και έχει αναλάβει την ευθύνη για τρομοκρατικές επιθέσεις σε Γαλλία, Υεμένη, Σαουδική Αραβία και Η.Π.Α.

Στα επόμενα χρόνια η κατάσταση στην Μέση Ανατολή οξυνόταν ολοένα και περισσότερο λόγω των ανατροπών που προκλήθηκαν από τις αραβικές εξεγέρσεις, που έφθασαν και στην Υεμένη, τον Ιανουάριο του 2011. Οι μαζικές διαδηλώσεις στην Υεμένη συνοδεύονταν με αιτήματα, όπως η εξάλειψη της ανεργίας, της φτώχειας, τη συνταγματική διασφάλιση των ελευθεριών, καθώς και την απομάκρυνση του Σαλέχ από τη διακυβέρνηση της χώρας και την ύπαρξη μιας περισσότερο αντιπροσωπευτικής μορφής κυβέρνησης. Κατά τη διάρκεια των εξεγέρσεων ενώθηκαν οι δυνάμεις διαφορετικών κοινωνικών ομάδων της

¹²⁹ “Bahrain and Iran expel diplomats”, BBC News (Μαρτ.21, 2011)<https://www.bbc.com/news/world-middle-east-12801991> (accesses 3/4/2019)

Υεμένης, όπως φοιτητές, οι «Χουθί» και το αποσχιστικό κίνημα της Νότιας Υεμένης ,το οποίο διεκδικούσε τη λύση μιας νέας ανεξαρτησίας.

Το αίτημα του Υεμενικού λαού για την απομάκρυνση του Σαλέχ έγινε δεκτό, με τον Αλί Αμντουλάχ Σαλέχ να απομακρύνεται από την προεδρία ύστερα από παρέμβαση των Σαούντ. Η κρίση εκτονώθηκε προσωρινά. Στις 22 Φεβρουαρίου 2012 εκλέγεται Πρόεδρος ο -έως τότε αντιπρόεδρος- Αμπντ Ράμπ Μανσούρ Χαντί , χωρίς να επιφέρει την αλλαγή που επιζητούσε ο λαός, καθώς το καθεστώς έμεινε άθιχτο, όπως και η επιρροή της οικογένειας Σαλέχ σε πολιτικό, οικονομικό και στρατιωτικό επίπεδο.

Με την έλλειψη των ουσιαστικών αλλαγών που οραματιζόταν ο λαός έγινε αντιληπτό στη συνέχεια πως τα πραγματικά αίτια που οδήγησαν στις εξεγέρσεις του 2011 παρέμεναν. Η κυβέρνηση Σαλέχ ήταν μεν τυραννική, αλλά διατηρούσε μια ισορροπία μεταξύ των κοινωνικών στρωμάτων της χώρας, των φατριών, των τμημάτων του κράτους, των πολιτικών δυνάμεων και άλλων, οι οποίες, με την απομάκρυνσή του, χάλασαν. Οι κοινωνικοπολιτικές δυσκολίες (ανεργία, λιμός, φτώχεια) που αντιμετώπιζε πλέον ο Πρόεδρος Χάντι σε συνδυασμό με την έλλειψη υποστήριξης από μερίδα του στρατού που συνέχιζε να είναι φιλο-Σαλεχική και τις επιθέσεις της Αλ – Κάιντα, η οποία είχε υπό τον έλεγχό της περιοχές της χώρας εκμεταλλευόμενη την εσωτερική κατάσταση και το σχίσμα του Υεμενικού στρατού, τον οδήγησαν τον Ιούλιο του 2014 σε οικονομικές μεταρρυθμίσεις λιτότητας, πλήττοντας ακόμη περισσότερο τα ασθενή οικονομικά στρώματα. Οι μεταρρυθμίσεις αυτές είχαν ως συνέπεια εκ νέου λαϊκές αντιδράσεις και κλιμακωμένες επιθέσεις της AQAR στο Νότιο τμήμα της χώρας, με στόχο τους σιίτες και την εξάλειψη των «Χούθι». Συνεπώς στη Νότια Υεμένη επικρατούσε μία εμπόλεμη κατάσταση μεταξύ σιιτών και σουνιτών.¹³⁰

Οι επιθέσεις κατά των Χούθι οδήγησαν το φθινόπωρο του 2014 στην μετεξέλιξή τους από τοπικό αντάρτικο κίνημα σε πανεθνική δύναμη καταλαμβάνοντας την πρωτεύουσα της Υεμένης, Σαναά. Η δυσαρέσκεια εναντίον της διακυβέρνησης Χάντι ενίσχυσε τους Χούθι. Στο πλευρό των ανταρτών βρέθηκαν επίσης και οι στρατιωτικές δυνάμεις υπέρ του Σαλέχ, ο οποίος είχε ξεκινήσει συμμαχία μαζί τους αποσκοπώντας στην επέκταση του εσωτερικού χάους, ώστε να κερδίσει το χρίσμα των Σαούντ και να επιστρέψει στην εξουσία. Οι αναταραχές ανάγκασαν προσωρινά τον Χάντι να παραιτηθεί από την ηγεσία της χώρας , να διαφύγει στην Νότια Υεμένη και ύστερα στη Σαουδική Αραβία, όπου εκεί έκανε άρση της παραίτησης του, καλώντας το Συμβούλιο Συνεργασίας του Κόλπου να προβεί σε στρατιωτική επέμβαση στην Υεμένη με σκοπό «να σωθεί η Υεμένη από τον ιρανικό έλεγχο».

Στην σιιτική αυτή «κατάληψη» της Υεμένης, η Σαουδική Αραβία δεν έμεινε άπραγη. Ύστερα από την παραίτηση του προέδρου Αμπντ αλ-Ραμπ Μανσούρ αλ-Χάντι με την κατάληψη της Σαναά από Σιίτες αντάρτες του Χούθι τον Ιανουάριο του 2015, η Υεμένη βρίσκεται σε εμφύλιο πόλεμο. Η συνεχής διαμάχη των Νότιων αυτονομιστών με τις δυνάμεις που υποστηρίζουν την κυβέρνηση του Αμπ Ραμπ Μανσούρ Χάντι, με έδρα το Άντεν, αποτελούν τον κύριο άξονα του εμφυλίου πολέμου στην Υεμένη. Μάλιστα,

¹³⁰ Brechony Noel , Yemen and the Huthis: genesis of the 2015 crisis, *Asian Affairs Journal*, Volume 46, Issue 2, June 9, 2015 σ. 232-250

σημαντικό ρόλο έχουν διαδραματίσει με επιθέσεις τόσο η Αλ-Κάιντα στην Αραβική Χερσόνησο με τον έλεγχο τμημάτων της επικράτειας στην ενδοχώρα και κατά μήκος των ακτών της Υεμένης, όσο και το Ισλαμικό Κράτος.¹³¹

Μόλις τρεις μέρες μετά την πρώτη επίθεση στο Κυβερνείο Ταίζ (22 Μαρτίου 2015), οι Χούθι είχαν υπό τον έλεγχό τους Μόκα, Λαχίτζ και Ταίζ, φθάνοντας στην έδρα των Χάντι , Άντεν, με αποτέλεσμα οι δεύτεροι να εγκαταλείψουν όχι μόνο την έδρα τους, αλλά και τη χώρα. Η Σαουδική Αραβία διαδραμάτισε καθοριστικό ρόλο στέλνοντας στις 25 Μαρτίου 2015 ένοπλες επιχειρήσεις από αέρος ηγούμενη οκτώ (8) Αραβικών κρατών της Μέσης Ανατολής και της Βορείου Αφρικής, με σκοπό την αποκατάσταση της τέως κυβέρνησης της Υεμένης, με την υποστήριξη μάλιστα του σημαντικού συμμάχου της, τις Η.Π.Α., μέσω παροχής στρατιωτικού εξοπλισμού και πληροφοριών. Η αεροπορική αυτή επίθεση είχε το κωδικό όνομα «Αποφασιστική Καταιγίδα». Η κατάληψη της Υεμένης - και κυρίως του Νοτίου τμήματός της από τους Χούθι - έβρισκε κατηγορηματικά αντίθετη τη Σαουδική Αραβία, καθώς ήθελε να αποθαρρύνει οποιαδήποτε εξέγερση των δικών της μειονοτικών σιιτικών τμημάτων. Κύριο μέλημά της βέβαια ήταν η μείωση της επιρροής της αντίπαλης δύναμής της, Ιράν, στην Υεμένη.

Η εμπλοκή της Σαουδικής Αραβίας και η επιχείρηση «Αποφασιστική Καταιγίδα» έθεσαν στο στόχαστρο των ανταρτών του Χούθι την Σαουδική Αραβία, πολεμώντας την έκτοτε και εξαπολύοντας επιθέσεις εναντίον του Ριάντ. Η κατάσταση αυτή προκάλεσε σοβαρές διπλωματικές εντάσεις μεταξύ του Ιράν και της Σαουδικής Αραβίας, που κατηγορεί το Ιράν ότι εξοπλίζει τους αντάρτες εναντίον της, κατηγορίες τις οποίες η Τεχεράνη αρνείται κατηγορηματικά. Από την πλευρά του το Ιράν κατηγορεί τη Σαουδική Αραβία πως με τις επιθέσεις της σκοτώνει τον άμαχο πληθυσμό της Υεμένης και οι κατηγορίες που εξαπολύει προς την Τεχεράνη αποτελούν αναποτελεσματικές προσπάθειες να καλύψει το γεγονός πως το Ριάντ δεν μπορεί να κερδίσει τον πόλεμο. Σύμφωνα με το Υπουργείο Εξωτερικών της Σαουδικής Αραβίας, αποτελεί επιτακτική ανάγκη ο περιορισμός των ηγεμονικών φιλοδοξιών του Ιράν, καθώς αποτελεί τον υπ' αριθμόν ένα κίνδυνο στην περιφέρεια, εξαιτίας του μεγάλου ποσοστού επιθέσεων που έχει δεχθεί το Ριάντ, οι οποίες προέρχονταν από εδάφη της Υεμένης.

Σήμερα, ο εμφύλιος πόλεμος στην Υεμένη μετράει τον πέμπτο του χρόνο με την επέμβαση των εξωτερικών δυνάμεων να συνεχίζεται. Οι Χούθι μάλιστα επεκτείνονται συσπειρώνοντας στις δυνάμεις τους και μέρος των σουιτών της Υεμένης. Παράλληλα, η δράση της Αλ Κάιντα της Αραβικής Χερσονήσου έχει κινητοποιήσει την επέμβαση των Η.Π.Α. από αέρος με στόχο την εξάλειψη της τρομοκρατίας. Σε διπλωματικό επίπεδο, οι ειρηνευτικές προσπάθειες για εξομάλυνση της κατάστασης στην Υεμένη δεν έχουν φέρει καρπούς, καθώς οι Η.Π.Α. θέλουν να διατηρήσουν τον έλεγχο στο πέρασμα Μπαμπ ελ Μαντέμπ. Ο πόλεμος της Υεμένης δεν αποτελεί θρησκευτική εμπόλεμη σύγκρουση και φαίνεται πως ξεπερνά θρησκευτικές αντιπαλότητες μεταξύ σουιτών και σιιτών. Πλέον φαίνεται να αποτελεί σύγκρουση δυνάμεων για τον έλεγχο ενεργειακών κοιτασμάτων και εμπορικών δρόμων. Κυρίως όμως αποτελεί πεδίο ανταγωνισμού και επίδειξης δύναμης

¹³¹ Orkaby Asher, Houthi Who?, *Foreign Affairs*, March 25, 2015
<https://www.foreignaffairs.com/articles/middle-east/2015-03-25/houthi-who> (accessed 5/3/2019)

μεταξύ της Σαουδικής Αραβίας και του Ιράν για την ηγεμονία της ευρύτερης περιοχής της Μέσης Ανατολής.

Η αντιπαλότητα μεταξύ Ριάντ και Τεχεράνης εκτονώνεται και σε άλλες ασταθείς περιοχές της περιφέρειας, όπως η Συρία. Η στρατηγική που ακολούθησε το Ιράν στον πόλεμο της Υεμένης φέρει αρκετές ομοιότητες με αυτή που ακολούθησε και στη Συρία. Η Τεχεράνη θέλοντας να υπογραμμίσει την αντίθεσή της με τη σκληρή πολιτική που ήσκησαν οι Η.Π.Α. με τις κυρώσεις που επέβαλε ο Ντόναλντ Τραμπ και την αποχώρηση του από την συμφωνία των πυρηνικών, ενίσχυσε την Χεζμπολάχ, όπως θα αναλυθεί εκτενέστερα παρακάτω.

ΣΥΡΙΑ

Η Συρία αντιμετώπιζε διαμάχες και ανισορροπία στο εσωτερικό της αρκετές δεκαετίες πριν της έξαρση της εξέγερσης στα εδάφη της, θέτοντας τις βάσεις του εμφυλίου πολέμου που ξέσπασε το 2011. Η κοινωνική ανισότητα, το δημοκρατικό έλλειμμα, η άνοδος της προνομιούχας σιιτικής τάξης των Αλαουιτών¹³² και του κόμματος του μπάαθ και ο έλεγχος του κράτους από τις στρατιωτικές δυνάμεις ασφαλείας και τα στελέχη του στρατού, ενίσχυσαν τη διαφθορά στη χώρα. Η εξέγερση έκανε την εμφάνισή της στη Συρία στις αρχές του Μαρτίου του 2011 με διαμαρτυρίες για την οικονομική και πολιτική κατάσταση που επικρατούσε στη χώρα. Η διαφορά της με τις υπόλοιπες περιπτώσεις ήταν πως στις 15 Μαρτίου του ίδιου χρόνου οι διαδηλώσεις αυτές κλιμακώθηκαν οδηγώντας τη Συρία σε εξέγερση με τις περισσότερες απώλειες στην ιστορία των αραβικών εξεγέρσεων. Έως και το 2012, οι εξεγέρσεις αυτές δεν είχαν φτάσει στα όρια του εμφυλίου που γνωρίζουμε σήμερα. Παρά το γεγονός πως αίτημα των Σύριων ήταν η αλλαγή του σκληρού και κατασταλτικού καθεστώτος του Μπασάρ αλ Άσαντ, υπήρξαν ορισμένες υποσχέσεις για μεταρρυθμίσεις. Η Συρία χωρίζεται μεταξύ τριών στρατοπέδων ανταρτών, τον *Ελεύθερο Συριακό Στρατό (Syrian Free Army)*, *Εθνικό Συμβούλιο της Συρίας που εδρεύει στην Τουρκία (Turkey-based National Syrian Council)* και το *Εθνικό Συμβούλιο Συντονισμού με βάση τη Δαμασκό (Damascus-based National Council of Coordination)*, οι οποίοι αναλαμβάνουν με αποτυχία τις διαπραγματεύσεις με τον Άσαντ.

Ο Μπασάρ αλ Άσαντ, παρατηρώντας τις εξελίξεις που διαδραματιζόνταν στην περιοχή και κρίνοντας από την τύχη του ομολόγου του στην Αίγυπτο, Μουμπάρακ, πέρασε σε καταστολή. Οι διαφορές στην περίπτωση της Συρίας με αντίστοιχες σε άλλες περιοχές του Κόλπου οφείλονταν στον χαρακτήρα της εξέγερσης, ο οποίος είχε τρεις διαστάσεις: Η πρώτη διάσταση είχε πολιτικό χαρακτήρα και αφορούσε στην λαϊκή δυσαρέσκεια για την διακυβέρνηση Άσαντ. Η δεύτερη ήταν περιφερειακού χαρακτήρα και επρόκειτο για ενδοαραβικό πόλεμο μέσω αντιπροσώπων. Ο ρόλος του Ιράν και της Σαουδικής Αραβίας, ομοίως και με την περίπτωση της Υεμένης, ήταν μεγάλης σημασίας, καθιστώντας τη Συρία άλλο ένα πεδίο του ανταγωνισμού τους. Στο πλευρό του Άσαντ από τη μία δραστηριοποιείται ενεργά η σιιτική Χεζμπολάχ του Λιβάνου και το Ιράν, μαζί με όλη την σιιτική κοινότητα και τους αλεβίτες και στο πλευρό των αντικαθεστωτικών σουνιτών, το Κατάρ, η Τουρκία και η Σαουδική Αραβία, καθώς και σουνιτικές οργανώσεις, όπως η Αλ

¹³² Θρησκευτική μειονότητα της Συρίας που χωρίζεται σε τέσσερις ομάδες: την Αλ Καλμιγιάν, την Αλ Χαγιατίν, την Αλ Χανταντίν και την Αλ Ματαουίρα.

Κάιντα. Η τρίτη όψη είχε ψυχροπολεμικά χαρακτηριστικά, με τη Ρωσία υπέρ της κυβέρνησης Άσαντ, εξαιτίας των γεωστρατηγικών της συμφερόντων¹³³, και τη Δύση υπέρ των αντικαθεστωτικών με στόχο την απομάκρυνση της Ρωσίας από τη Μεσόγειο, αλλά αποτελούσε παράλληλα και άλλη μια αποτυχημένη προσπάθεια «εκδημοκρατισμού» της Μέσης Ανατολής που είχε ως αποτέλεσμα την ενίσχυση του Πολιτικού Ισλάμ.

Έως το 2012 η Δύση είχε παραμείνει αδρανής απέναντι στα τεκταινόμενα στη Συρία, καθώς δεν μπορούσε να επικαλεστεί το Άρθρο 51¹³⁴ του Χάρτη των Η.Ε., το οποίο αναφέρεται στο φυσικό δικαίωμα ενός κράτους στην υπεράσπιση της εδαφικής του ακεραιότητας, έως ότου επέμβει το Συμβούλιο Ασφαλείας¹³⁵. Τον Νοέμβριο του 2015 το Συμβούλιο Ασφαλείας πέρασε παμψηφεί την Απόφαση 2249 σχετικά με την ευρεία επιρροή και απειλή του Ισλαμικού Κράτους στα κράτη-μέλη της εμβέλειάς του και όχι μόνον¹³⁶, καλώντας τη Δύση με το Άρθρο 5 να πράξουν τα δέοντα στα πλαίσια της διεθνούς ειρήνης και ασφάλειας και του Διεθνούς Δικαίου¹³⁷. Ύστερα από τις θηριωδίες που εκτυλίσσονταν εις βάρος του συριακού λαού, με πάνω από μισό εκατομμύριο νεκρούς και πάνω από 15 εκατομμύρια πρόσφυγες και εκτοπισμένους πολίτες σε όλο τον κόσμο, ο δυτικός κόσμος στήριξε μερικώς του αντάρτες και μέσω των μελών “Friends of Syria” τους χρηματοδότησε -εκτός των άλλων- με 100 εκατομμύρια δολάρια, με βάση το Κεφάλαιο 7 της Απόφασης 2249 του Χάρτη των Η.Ε. Την κατάσταση στη Συρία πλέον διαχειρίζονταν εξωτερικές δυνάμεις, για αυτό και έχει χαρακτηριστεί- εκτός από «Εμφύλιος Πόλεμος» - «Πόλεμος δια αντιπροσώπων». Συνολικά περίπου το ¼ της χώρας ήταν υπό συριακό στρατό με την επικουρία του Ιράν και της Ρωσίας, ¼ ήλεγχαν οι Κούρδοι με τη βοήθεια της Συρίας, των Η.Π.Α., του Ιράν αλλά και της Ρωσίας, ¼ το Ισλαμικό Κράτος και ¼ ο Ελεύθερος Συριακός Στρατός με παρακλάδια σουνιτικών τρομοκρατικών οργανώσεων, όπως η Αλ

¹³³ Η Ρωσία διαθέτει ναυτική βάση στην Τάρτους και αεροπορική βάση στη Λαττάκεια, καθιστώντας τη Συρία το μοναδικό της έρεισμα στη Μεσόγειο.

¹³⁴ Σαρηγιαννίδης Μιλτιάδης (Επιστημονική Επιμέλεια), *Διεθνές Δημόσιο Δίκαιο-Βασικά Νομοθετήματα*, εκδόσεις Σάκκουλα Α.Ε., Μάιος 2015, σ 6,20 και 23

¹³⁵ Οπ.π. , σελ.23

¹³⁶ Σύμφωνα με το Άρθρο 42 του Χάρτη των Η.Ε. , σε περίπτωση διακρατικού κινδύνου, ενεργοποιείται το Σύστημα Συλλογικής Ασφάλειας του Χάρτη των Η.Ε. (εξαιρέση Άρθρου 2 Παράγραφος 4 του Χάρτη των Η.Ε. «Όλα τα μέλη στις διεθνείς τους σχέσεις θα απέχουν από την απειλή ή τη χρήση βίας, που εκδηλώνεται εναντίον της εδαφικής ακεραιότητας ή της πολιτικής ανεξαρτησίας οποιουδήποτε κράτους, είτε με οποιαδήποτε άλλη ενέργεια ασυμβίβαστη προς τους σκοπούς των Ηνωμένων Εθνών») Πηγή: Ρούκουνας Ε., *Δημόσιο Διεθνές Δίκαιο*, Νομική Βιβλιοθήκη, 2015, σ.536-537

¹³⁷ Ψήφισμα 2249 Άρθρο 5 Συμβουλίου Ασφαλείας : «Calls upon Member-States that have the capacity to do so to take all necessary measures, in compliance with international law, in particular with the United Nations’ Charter, as well as international human rights, refugee and humanitarian law, on the territory under the control of ISIL also known as Da’esh, in Syria and Iraq, to redouble and coordinate their efforts to prevent and suppress terrorist acts committed specifically by ISIL also known as Da’esh as well as ANF, and all other individuals, groups, undertakings, and entities associated with Al Qaeda, and other terrorist groups, as designated by the United Nations Security Council, and as may further be agreed by the International Syria Support Group (ISSG) and endorsed by the UN Security Council, pursuant to the Statement of the International Syria Support Group (ISSG) of 14 November, and to eradicate the safe haven they have established over significant parts of Iraq and Syria». S/RES/2249(2015), Διαθέσιμο στο www.un.org/en/sc/documents/resolutions (Accessed 5/5/2019)

Κάιντα, που υποστηρίζονταν από τη Σαουδική Αραβία, άλλες χώρες του Αραβικού Κόλπου και την Τουρκία¹³⁸.

Η Ιρανική επιρροή στη Συρία χρονολογείται αρκετές δεκαετίες προτού ξεσπάσει η εξέγερση. Από το 1970 και έπειτα, με την εγκαθίδρυση του Χαφέζ αλ Άσαντ στην διακυβέρνηση της Συρίας, άρχισαν να υπάρχουν στενότερες σχέσεις της αλεβιτικής μειονότητας της Συρίας, στην οποία ανήκει η οικογένεια Άσαντ και του Ιράν. Με την αλλαγή καθεστώτος στο Ιράν, οι σχέσεις των δύο χωρών έγιναν στενότερες λόγω της ίδρυσης της Χεζμπολά στον Λίβανο αλλά και λόγω του ότι είχαν κοινούς αντιπάλους όπως το Ισραήλ, τις Η.Π.Α. και το Ιράκ. Επίσης, μετά τις τρομοκρατικές επιθέσεις της 11^{ης} Σεπτεμβρίου, όταν τόσο η Συρία όσο και το Ιράν εντάχθηκαν από την κυβέρνηση Μπούς στον «Άξονα του Κακού», η συμμαχία Δαμασκού – Τεχεράνης ήταν πιο αναγκαία από ποτέ για τις δύο χώρες.

Η ανάμειξη του Ιράν στη συριακή κρίση, δεν έπαιξε ρόλο μόνο στην εξέλιξη του πολέμου στη Συρία, αλλά και στην ενίσχυση της εξωτερικής πολιτικής του Ιράν. Κατά τη διάρκεια του πολέμου, ενώ το Ιράν αποτελούσε μια αρκετά απομονωμένη δύναμη, συνεργάστηκε με τη Ρωσία, ενίσχυσε οικονομικά και στρατιωτικά τη Δαμασκό και έκατσε στο τραπέζι των διαπραγματεύσεων ,μαζί με τη Ρωσία στις οποίες βεβαίως δεν συμμετείχε η Σαουδική Αραβία. Η εμφάνιση του Ισλαμικού Κράτους το 2013 οδήγησε την Ρωσία και τις Η.Π.Α. σε μια κατά-κάποιο-τρόπο συνεργασία με σκοπό την αντιμετώπιση του Ισλαμικού Κράτους και την αποφυγή στρατιωτικής σύγκρουσης των δύο μεγάλων δυνάμεων της Δύσης που θα οδηγούσε σε παγκόσμιο πόλεμο. Η εν λόγω συνεργασία ενίσχυσε την κυβέρνηση Άσαντ και την ιρανική παρουσία στη Συρία. Επιπλέον, η συνεργασία των Η.Π.Α. με τους Κούρδους , οδήγησε την Τουρκία να προστεθεί στην συμμαχία της Ρωσίας και του Ιράν.

Η Σαουδική Αραβία, ακολούθησε αντι-σιιτική πολιτική, την οποία έθεσε σε εφαρμογή το 2011 αποτρέποντας τη σιιτική επιρροή από όλες τις χώρες της αραβικής χερσονήσου. Το Ριάντ παρείχε εξίσου οικονομική βοήθεια στη Συρία ύστερα από την πτώση των τιμών του πετρελαίου, που αποτελούσε την νούμερο ένα πηγή ξένου συναλλάγματος για τη χώρα. Κύριο μέλημα της Σαουδικής Αραβίας σε όλες τις αραβικές χώρες που ξεσπούν συρράξεις, αποτελεί η αποφυγή της «πρακτικής σιιτοποίησης», όπως έχει χαρακτηριστεί από τον Άρεφ Αλομπέιτ, του σουνιτικού πληθυσμού που αποτελεί το 60% του συριακού πληθυσμού. Η συριακή κρίση σήμαινε για το Ριάντ αποσταθεροποίηση των ισορροπιών στη Μέση Ανατολή σε γεωστρατηγικό επίπεδο. Η πτώση της κυβέρνησης Άσαντ ήταν ιδιαίτερα σημαντική, καθώς σήμαινε την αυτόματη αποδυνάμωση του ανταγωνιστή της για την περιφερειακή ηγεμονία, Ιράν. Κατά αυτό τον τρόπο, η πολιτική που ακολούθησε η Σαουδική Αραβία ήταν η ενίσχυση της σουνιτικής παρουσίας ,με σκοπό την αποδυνάμωση του ιρανικού τόξου, καθώς η περιοχή κρινόταν ύψιστης στρατηγικής σημασίας τόσο για την ίδια, όσο και για το Κατάρ. Η ένταση απέναντι στην Τεχεράνη ήταν έντονη και σε διπλωματικό επίπεδο, με τον Υπουργό Εξωτερικών να κάνει λόγο για την

¹³⁸ Καλεντερίδης Στ. Σάββας, *Το εκκρεμές της Τουρκίας*, Δημοκρατικός Τύπος Α.Ε., Αθήνα, Απρίλιος 2018, σ.142

αποκάλυψη του πραγματικού προσώπου του Ιράν, που υποθάλπει εγκληματίες και τρομοκράτες και θα είναι υπόλογο για την κλιμάκωση της βίας.¹³⁹

Σήμερα, ο πόλεμος στη Συρία έχει προκαλέσει τεράστια ανθρωπιστική, όπως και πολιτιστική κρίση με μεγάλο ποσοστό της πολιτικής της κληρονομιάς να έχει καταστραφεί. Σύμφωνα με αναλυτές η περίπτωση της Συρίας είναι η μοναδική που οι εξεγέρσεις προκάλεσαν τόσο σημαντικές επιπτώσεις στο εσωτερικό ενός κράτους¹⁴⁰. Οι επιπτώσεις του συριακού έχουν λάβει τεράστιες διαστάσεις με πρωτοφανή κύματα προσφύγων να διαφεύγουν σε χώρες της Δύσης προκειμένου να αποφύγουν τον πόλεμο αλλά και την ισλαμική τρομοκρατία του ΙΚΙΣ. Μέχρι στιγμής, ο πόλεμος στην Συρία συνεχίζεται και η κατάσταση γίνεται όλο και πιο περίπλοκη με την στρατιωτική ανάμειξη της Τουρκίας στις κουρδικές περιοχές της Συρίας. Σε διπλωματικό επίπεδο, το Συμβούλιο Ασφαλείας, του ΟΗΕ με ψηφίσματα του καταδικάζει την κατάσταση στη Συρία, χαρακτηρίζοντάς την μία από τις μεγαλύτερες ανθρωπιστικές και πολιτιστικές κρίσεις των τελευταίων δεκαετιών. Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί η επίθεση με χημικά όπλα, και ειδικότερα το αέριο σαρίν, στο Ιντλίμπ που βρίσκεται υπό την κατάληψη της Αλ Νούσρα (παρακλάδι της Αλ Κάιντα), σπέρνοντας το θάνατο σε άμαχους πολίτες τον Απρίλιο του 2017.¹⁴¹

5.3. Το πρόβλημα του Κατάρ

Το Κατάρ έγινε ανεξάρτητο κράτος το 1971, το κράτος . Μη διαθέτοντας μεγάλο έδαφος και πληθυσμό, βρέθηκε υπό την επιρροή της Σαουδικής Αραβίας και το 1981 έγινε ένα από τα κράτη – μέλη του Συμβουλίου Συνεργασίας του Κόλπου (ΣΣΚ) η ίδρυση του οποίου έγινε με πρωτοβουλία του Ριάντ. Η αλλαγή ηγεσίας στο Κατάρ το 1988, ενίσχυσε την βούληση του νέου μονάρχη για θωράκιση της χώρας του από την σαουδαραβική ηγεμονία, τον εκσυγχρονισμό της αλλά και την οικονομική της ανάπτυξη, ιδιαίτερα σε ένα μετα-πετρελαϊκό μέλλον. βρισκόταν υπό την επιρροή της Σαουδικής Αραβίας. Σταδιακά το Κατάρ πέτυχε σε μεγάλο βαθμό τους στόχους του και αποτόλμησε να συνάψει συνεργασία με το Ιράν, εμπορικές σχέσεις με το Ισραήλ και εγκατέστησε στα εδάφη του αμερικανική αεροπορική βάση διασφαλίζοντας τόσο τη συνεργασία του με τις ΗΠΑ, όσο και την ασφάλειά του από πιθανές προκλήσεις της Σαουδικής Αραβίας. Η κατάσταση αυτή δημιούργησε και εδαφικές διαφωνίες ως προς τα σύνορα το 1992, οι οποίες μέτρησαν δύο νεκρούς στρατιώτες του Κατάρ.¹⁴²

¹³⁹ Γιαννεσκής Μιχάλης, *Γιατί επεμβαίνει η Σαουδική Αραβία στη Συρία;*, TVXS, Φεβρουάριος 5, 2016 <https://tvxs.gr/news/kosmos/giati-epembainei-i-saoydiki-arabia-sti-syria&dr=tvxsmrstvxs> (accessed 5/5/2019)

¹⁴⁰ Zohny Y. Ahmed, "The balancing act in a military dominated transition to democracy in Egypt after the Arab Spring", Wiley Online Library, Domes, (12/11/2018) <https://onlinelibrary.wiley.com/doi/full/10.1111/dome.12157> (accessed 5/7/2019)

¹⁴¹ Λυγερός Σταύρος, «Η Ισλαμική Τρομοκρατία», Κεφ.20 «Η περίπτωση της Συρίας», Εκδ: Πατάκη, Αθήνα, Μάιος 2016, σ.114-118

¹⁴² Fisher Max, *How the Saudi-Qatar Rivalry, Now Combusting, Reshaped the Middle East*, The New York Times Jun. 13, 2017, <https://www.nytimes.com/2017/06/13/world/middleeast/how-the-saudi-qatar-rivalry-now-combusting-reshaped-the-middle-east.html> (accessed 10-7-19)

Στο μεταξύ, οι σχέσεις Ντόχα-Τεχεράνης ήταν ιδιαίτερα φιλικές και βασιζόνταν στην συνεργασία τους σε διπλωματικό και εμπορικό επίπεδο. Στον διπλωματικό τομέα, το Κατάρ αποτελούσε ένα από τα λίγα αραβικά κράτη θετικά προσκείμενα προς το Ιράν, χωρίς να υπάρχουν ιδεολογικά, εδαφικά και στρατηγικά χάσματα. Αντιθέτως, οικονομικό τομέα, μοιράζονται το Νότιο Πεδίο (Field), το οποίο περιλαμβάνει το δεύτερο και τρίτο μεγαλύτερο κοίτασμα φυσικού αερίου παγκοσμίως, μετά τη Ρωσία.¹⁴³ Αμφότερες οι χώρες εξερευνούσαν τα κοινά εδάφη τους, τις στρατηγικές και τις πολιτικές τους. Αντίβαρο αυτής της σχέσης αποτέλεσε το γεγονός πως το Κατάρ ήταν αραβικό κράτος, επομένως και μέλος του Συμβουλίου Συνεργασίας του Κόλπου, ενώ το Ιράν όχι. Σε αρκετές περιπτώσεις το Κατάρ λάμβανε ή ακολουθούσε αποφάσεις ως μέλος του ΣΣΚ δυσμενείς για τα ιρανικά συμφέροντα, τα οποία παρουσίαζε στην Τεχεράνη ως «αναγκαίο κακό»¹⁴⁴. Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί η επιθετική στάση του ΣΣΚ προς το Ιράν, ύστερα από την συμφωνία για το πυρηνικό πρόγραμμα του Ιράν με τη Δύση και οι προσπάθειες περιθωριοποίησης και στοχοποίησής του, με «πρωτεργάτη» τη Σαουδική Αραβία.¹⁴⁵

Οι οικονομικές κυρώσεις που επεβλήθησαν στο εμιράτο από το ΣΣΚ τον Ιούνιο του 2017, έκαναν τις σχέσεις της Ισλαμικής Δημοκρατίας με το Κατάρ στενότερες. Συγκεκριμένα, η αντίθετη πολιτική που ακολουθούσε η Ντόχα απέναντι στο Ριάντ ξεκίνησε έναν κύκλο έντονων αντιπαραθέσεων μεταξύ των δύο χωρών από τον Απρίλιο του 2017, όταν το Κατάρ συμμετείχε σε συμφωνία σιτών και σουιτών μαχητών στη Συρία και το Ιράκ, με κύριο στόχο την απελευθέρωση 26 Καταριανών, εκ των οποίων υπήρχαν και μέλη της βασιλικής οικογένειας, που βρίσκονταν υπό σιιτική ομηρία. Στην εν λόγω συμφωνία, το Κατάρ προσέφερε περίπου 700 εκατομμύρια δολάρια σε μέλη της σιιτικής πολιτοφυλακής, γεγονός το οποίο ενόχλησε ιδιαίτερα τη Σαουδική Αραβία και τα Ηνωμένα Αραβικά Εμιράτα, που ήδη επέκριναν τις σχέσεις Καταρ-Ιράν.¹⁴⁶ Η κατάσταση πυροδοτήθηκε ένα μήνα αργότερα, όταν δημοσιεύθηκαν από χάκερς άρθρα με δηλώσεις του ηγέτη του Κατάρ σείχη Τάμιμ Μπιν Χαμάντ αλ-Θάνι, χαρακτηρίζοντας το Ιράν «περιφερειακή και ισλαμική εξουσία» και φίλους του Κατάρ το Ισραήλ, τη Χαμάς, τη Μουσουλμανική Αδελφότητα και – φυσικά- το Ιράν. Η χώρα, στον απόηχο της κυβερνοεπίθεσης, κατηγορήθηκε πως οι ενέργειές της αποτελούσαν απειλή για τη σταθερότητα της περιοχής και πως δρα υπέρ της τρομοκρατίας και των εξτρεμιστικών οργανώσεων. Οι προσπάθειες της Ντόχα να διαψεύσει τα δημοσιεύματα ήταν ατελέσφορη και η Σαουδική Αραβία, η Υεμένη, τα Ηνωμένα Αραβικά

¹⁴³ Το Πεδίο δίνει οικονομική ισχύ στο Κατάρ στην παραγωγή φυσικού αερίου, στην προσέλκυση ξένων επενδυτών στα εδάφη της και για το 60% των εσόδων του σε εξαγωγές. Το Ιράν, ύστερα από την παραγκώνιση από τον δυτικό κόσμο, τις τελευταίες δεκαετίες προσπαθεί και αυτό να προσελκύσει ξένους επενδυτές και να εκμεταλλευτεί τον φυσικό του πλούτο με τον αγωγό South Pars, ο οποίος ωστόσο φαίνεται να μην γνωρίζει την ίδια επιτυχία. Πηγή: Soghom Mardo, *The Economic Incentive Behind Qatar's Iran Ties*, RadioFarda, June 5, 2017 <https://en.radiofarda.com/a/iran-qatar--relations-economic-gas-fields-south-pars/28529537.html> (accessed 6/7/2019)

¹⁴⁴ Bahgat, G. *Iran-Qatar Relations*. Στο *Security and Bilateral Issues between Iran and its Arab Neighbours*, του/της Anoush, Quilliam, Neil, Bahgat, Gawdat Ehteshami. Palgrave Macmillan, 2017., σελ.167-168

¹⁴⁵ Οπ.π., σελ.168

¹⁴⁶ Naheem Ahmad Mohammed, *The dramatic rift and crisis between Qatar and the Gulf Cooperation Council (GCC) of June 2017*, *International Journal of Disclosure and Governance* 14 (3): 1-13 https://www.researchgate.net/publication/319693755_The_dramatic_rift_and_crisis_between_Qatar_and_the_Gulf_Cooperation_Council_GCC_of_June_2017 (accessed 5/4/2019)

Εμιράτα, η Αίγυπτος και το Μπαχρέιν αποφάσισαν να διακόψουν κάθε διπλωματική σχέση με το κράτος του Αραβικού Κόλπου και να του επιβάλουν εμπάργκο.¹⁴⁷ Επίσης έθεσαν τους εξής όρους για την άρση του αποκλεισμού:

- i. «Περιορίστε τους διπλωματικούς δεσμούς με το Ιράν και αποκλείστε τις διπλωματικές αποστολές του. Απελάστε τα μέλη της Επαναστατικής Φρουράς του Ιράν από το Κατάρ και διακόψτε οποιαδήποτε κοινή στρατιωτική συνεργασία με το Ιράν. Είναι επιτρεπτό μόνο το εμπόριο με το Ιράν, το οποίο συμμορφώνεται με τις αμερικανικές και διεθνείς κυρώσεις.
- ii. Διακόψετε όλους τους δεσμούς με τις τρομοκρατικές οργανώσεις, συγκεκριμένα τη Μουσουλμανική Αδελφότητα, το ISIL, την Αλ Κάιντα και τη Χεζμπολάχ.
- iii. Κλείστε το Al Jazeera και τους συνεργάτες του.
- iv. Κλείστε τα πρακτορεία ειδήσεων που το Κατάρ χρηματοδοτεί, άμεσα ή έμμεσα, συμπεριλαμβανομένων των Arabi21, Rassd, Al Araby Al Jadeed και του Midle East Eye.
- v. Αμέσως να τερματιστεί η τουρκική στρατιωτική παρουσία που βρίσκεται σήμερα στο Κατάρ, καθώς και οποιαδήποτε κοινή στρατιωτική συνεργασία με την Τουρκία εντός του Κατάρ.
- vi. Σταματήστε όλους τους τρόπους χρηματοδότησης σε άτομα, ομάδες ή οργανισμούς που έχουν καταγραφεί ως τρομοκράτες από τη Σαουδική Αραβία, τα ΗΑΕ, την Αίγυπτο, το Μπαχρέιν, τις ΗΠΑ και άλλες χώρες.
- vii. Εκδιώξτε τους τρομοκράτες που έχουν επικηρυχθεί από τη Σαουδική Αραβία, τα ΗΑΕ, την Αίγυπτο και το Μπαχρέιν προς τις χώρες καταγωγής τους. Παγώστε τα περιουσιακά τους στοιχεία και δώστε τις επιθυμητές πληροφορίες σχετικά με την κατοικία, τις κινήσεις και τα οικονομικά τους.
- viii. Τερματίστε την παρέμβαση στις εσωτερικές υποθέσεις κυρίαρχων κρατών. Σταματήστε τη χορήγηση της ιθαγένειας σε υπηκόους της Σαουδικής Αραβίας, των ΗΑΕ, της Αιγύπτου και του Μπαχρέιν.
- ix. Σταματήστε όλες τις επαφές με την αντιπολίτευση της Σαουδικής Αραβίας, τα ΗΑΕ, την Αίγυπτο και το Μπαχρέιν. Κοινοποιήστε όλα τα αρχεία που περιγράφουν τις προηγούμενες επαφές του Κατάρ για την υποστήριξη σε αυτές τις ομάδες αντιπολίτευσης.
- x. Πληρώστε αποζημιώσεις για απώλειες ζωής και άλλες οικονομικές απώλειες που προκλήθηκαν από τις πολιτικές του Κατάρ τα τελευταία χρόνια. Το ποσό θα καθοριστεί σε συντονισμό με το Κατάρ.
- xi. Ευθυγραμμιστείτε με τον υπόλοιπο Κόλπο και τις αραβικές χώρες σε στρατιωτικό, πολιτικό, κοινωνικό και οικονομικό επίπεδο, καθώς και σε οικονομικά ζητήματα, σύμφωνα με συμφωνία που έχει συναφθεί με τη Σαουδική Αραβία το 2014.
- xii. Να συμφωνήσετε με όλες τις απαιτήσεις εντός 10 ημερών από την υποβολή της λίστας αλλιώς η λίστα καθίσταται άκυρη. (Το έγγραφο δεν διευκρινίζει τι θα κάνουν οι χώρες εάν το Κατάρ αρνείται να συμμορφωθεί). Και,

¹⁴⁷ Εμπάργκο: η διακοπή χερσαίων, θαλάσσιων και αεροπορικών σχέσεων κρατών με ένα τρίτο. Πηγή: Lewis Sanders IV, *What is the Qatar crisis?*, DW, Jul.21,2017 <https://www.dw.com/en/what-is-the-qatar-crisis/a-39795408> (accessed 18/5/2019)

- xiii. Να συμφωνήσει το Κατάρ σε μηνιαίο έλεγχο για το πρώτο έτος μετά από την εξυπηρέτηση των απαιτήσεων, και μία φορά ανά τρίμηνο κατά τη διάρκεια του δεύτερου έτους. Για τα επόμενα 10 χρόνια, το Κατάρ θα παρακολουθείται ετησίως για συμμόρφωση.»¹⁴⁸

Το Κατάρ αρνήθηκε κατηγορηματικά να συμμορφωθεί με αυτές τις απαιτήσεις ισχυριζόμενο πως καταπατούσαν την αυτοκυριαρχία του ως κράτος, οδηγώντας στην σύνταξη έξι (6) αρχών. Οι αρχές αυτές αφορούσαν στην αποκήρυξη της τρομοκρατίας και του εξτρεμισμού και στην μη εμπλοκή του Κατάρ σε εσωτερικές υποθέσεις του Κόλπου.¹⁴⁹

Η Ισλαμική Δημοκρατία του Ιράν και το εμιράτο πλέον είχαν αποκτήσει ισχυρούς διπλωματικούς δεσμούς. Η κυρώσεις του 2017 όχι μόνο δεν έφεραν το επιθυμητό αποτέλεσμα που επιζητούσε το ΣΣΚ - και ειδικότερα η Σαουδική Αραβία-, δηλαδή τον τερματισμό των διπλωματικών σχέσεων των δύο χωρών, αλλά ισχυροποίησε τις εμπορικές και οικονομικές σχέσεις Τεχεράνης-Ντόχα, με εμπορικές συμφωνίες άνω των 200 εκατομμυρίων δολαρίων και την σύσφιξη τραπεζικών δεσμών με την δημιουργία κοινού εμπορικού επιμελητηρίου. Ωστόσο, απομονώθηκαν πλήρως από τα άλλα κράτη του Κόλπου.¹⁵⁰

Η συνεργασία αυτή εξακολουθεί να προκαλεί τις αντιδράσεις της Σαουδικής Αραβίας με την ίδρυση της Εθνικής Αρχής Ασφάλειας στον κυβερνοχώρο. Αποστολή της Αρχή είναι να μποϊκοτάρει τόσο το Κατάρ, όσο και την Ισλαμική Δημοκρατία, μέσω ψεύτικων λογαριασμών στο Twitter, που διαχειρίζεται το ανθρωπινό δυναμικό της (4.000 υπάλληλοι) και χρησιμοποιώντας αντισημιακή γλώσσα, διαδίδει κατηγορίες¹⁵¹, ιδίως κατά του Αλ Τζαζίρα, το οποίο κατά τη διάρκεια της Αραβικής Άνοιξης υποστήριζε τις αιγυπτιακές εξεγέρσεις και συνέβαλε στην πτώση της κυβέρνησης του Χόσνι Μουμπάρακ. Έκτοτε η Σαουδική Αραβία συνδύασε το δορυφορικό δίκτυο με τις εξεγέρσεις κατά των αραβικών μοναρχιών και το θεωρούσε ύστατη απειλή που κατευθύνει τις μάζες¹⁵².

¹⁴⁸ Αυτολεξεί μετάφραση αιτημάτων από The National, *The 13 demands on Qatar from Saudi Arabia, Bahrain, the UAE and Egypt*, June 23, 2017 <https://www.thenational.ae/world/the-13-demands-on-qatar-from-saudi-arabia-bahrain-the-uae-and-egypt-1.93329>

¹⁴⁹ *Qatar crisis: What you need to know*, BBC News, 19 July 2017 <https://www.bbc.com/news/world-middle-east-40173757> (accessed 13/5/2019)

¹⁵⁰ The National, *Iran and Qatar reinforce alliance, increasing Doha's isolation*, March 14, 2018 <https://www.thenational.ae/world/mena/iran-and-qatar-reinforce-alliance-increasing-doha-s-isolation-1.713033> (accessed 9/6/2019)

¹⁵¹ Cohen, Edy. *Saudi Arabia and Israel: Know Thine Enemy*, The Begin-Sadat Center for Strategic Studies, Ιούλιος 20, 2018. <https://besacenter.org/perspectivespapers/saudi-arabia-israel-enemies/> (accessed 5/4/2019).

¹⁵² Cafiero Giorgio, *Saudi Arabia and Qatar: Dueling Monarchies*, *Foreign Policy in Focus*, September 26, 2012, <https://fpif.org/saudi-arabia-and-qatar-dueling-monarchies/> (accessed 9/7/19)

6. Συμπεράσματα

Παρά το γεγονός πως τόσο η Σαουδική Αραβία, όσο και το Ιράν δεν έχουν δείξει σημάδια για μια άμεση στρατιωτική σύγκρουση, η μεταξύ τους αντιπαράθεση είναι εξίσου ανησυχητική, καθώς είναι ανθεκτική στο χρόνο. Σε διεθνές επίπεδο, καθοριστικό ρόλο διαδραματίζουν οι εξωτερικές δυνάμεις και κυρίως οι οικονομικά ισχυρές, όπως οι ΗΠΑ και η Ρωσία, ενώ η ΕΕ διατηρεί μια ουδέτερη διπλωματική θέση. Παρά το τέλος του «Ψυχρού Πολέμου» μεταξύ ΗΠΑ και ΕΣΣΔ, οι σχέσεις μεταξύ των δύο υπερδυνάμεων παραμένουν κλονισμένες και εξακολουθούν –σε μικρότερο βαθμό- να εκτονώνουν την αντιδικία τους σε διεθνείς υποθέσεις και κρίσεις μέσω του πολέμου δια αντιπροσώπων, με τον πρόεδρο Βλάντιμιρ Πούτιν να επιδιώκει να αντιμετωπίσει την αμερικανική –όπως δηλώνει- ηγεμονία. Σε περιφερειακό επίπεδο, οι αντιπρόσωποί τους είναι η Σαουδική Αραβία και το Ιράν. Η αποχώρηση των ΗΠΑ από το JCPA, αναθέρμανε τις σχέσεις τους με τη Σαουδική Αραβία, αλλά παράλληλα έφερε σε ρήξη αυτές με το Ιράν, τη Ρωσία και εν μέρει την ΕΕ. Είναι προφανές πως επί δεκαετίες οι ΗΠΑ και αρκετές ευρωπαϊκές χώρες υποστηρίζουν το Ριάντ στην αντιπαλότητά του με την Τεχεράνη εφοδιάζοντάς το με όπλα από το 1979 κατά τα ένοπλα επεισόδια στο Αφγανιστάν μεταξύ σουνιτών και ΕΣΣΔ, ενώ στην αντίπερα όχθη βρίσκεται σιωπηλά η Ρωσία, η οποία δείχνει την υποστήριξή της στους σίιτες μέσω των βέτο στο Συμβούλιο Ασφαλείας (Security Council)¹⁵³. Στον πόλεμο σε Συρία και Υεμένη, ΗΠΑ και Ρωσία χρησιμοποίησαν τους αντιπροσώπους τους για να αντιμετωπίσουν το Ισλαμικό Κράτος, καθιστώντας τις τις κυρίαρχες δυνάμεις στην περιοχή.¹⁵⁴

Το ερώτημα λοιπόν που προκύπτει σχετικά με την αντιπαλότητα των δύο δυνάμεων της Μέσης Ανατολής, είναι κατά πόσο το Ιράν έχει τη δυνατότητα να ηγηθεί του αραβικού χώρου και ποιες είναι οι επιλογές αντίδρασης της Σαουδικής Αραβίας υπό την απειλή αυτή.

Στόχος του Ιράν, όπως φαίνεται, είναι η αναγέννηση της Περσικής Αυτοκρατορίας, η συνέχεια της Ισλαμικής Επανάστασης και η ανάδειξη του κράτους σε περιφερειακή υπερδύναμη. Σαν μη αραβικό κράτος σε μια αραβοκρατούμενη περιοχή, ανέκαθεν πορευόταν σε ένα κλίμα ανασφάλειας και οι συνεχείς ιδεολογικές και θρησκευτικές αντιπαραθέσεις με τα αραβικά κράτη έχουν καταστήσει την πρόοδο του σκοπού του δύσκολη, ειδικότερα με την ίδρυση του ΣΣΚ, της συσπείρωσης δηλαδή των αραβικών κρατών που αποσκοπούσε στην αντιμετώπιση της ιρανικής φιλοδοξίας. Παρά το γεγονός πως το Ιράν κερδίζει έδαφος με την εμπλοκή του στις διάφορες κρίσεις που προκύπτουν στην περιοχή, τα επιτεύγματά του είναι αδύναμα για να το καταστήσουν κυρίαρχη δύναμη.

Όσον αφορά στον ιρανικό «τυφώνα», η Σαουδική Αραβία έχει δύο επιλογές. Να οργανωθεί η ίδια, να οργανώσει τους συμμάχους της κατά της Τεχεράνης και να συνετίσει το ιρανικό κράτος, ή να γίνει μάρτυρας της ιρανικής κυριαρχίας. Στις παρούσες συνθήκες, οι σχέσεις Σαουδικής Αραβίας και ΗΠΑ, υπό τον Ντόναλντ Τράμπ ενισχύουν την αποφασιστικότητα του Ριάντ να αντιμετωπίσει την Τεχεράνη, βεβαίως με την βοήθεια

¹⁵³ Conor Tom, *Why is Russia defending Iran from US over Yemen? Six things you need to know*, NewsWeek, February 26, 2018 <https://www.newsweek.com/why-russia-defend-iran-us-yemen-world-fighting-two-cold-wars-821409>

¹⁵⁴ Hashemi Nader and Postel Danny, *Iran, Saudi Arabia and Modern Hatreds*, New York Times/Opinion, 15 Μαΐου 2018 <https://www.nytimes.com/2018/05/15/opinion/iran-saudi-arabia-and-modern-hatreds.html> (accessed 2/4/2019)

φιλικών κρατών όπως: i) Μπαχρέιν – που ανησυχεί εξίσου με τη Σαουδική Αραβία για το Ιράν εξαιτίας της μεγάλης σιιτικής κοινότητάς του και διέκοψε τις διπλωματικές του σχέσεις- , ii) Ηνωμένα Αραβικά Εμιράτα – κάποτε βασικός εμπορικός εταίρος της Τεχεράνης στον Κόλπο που υποβάθμισαν τις διπλωματικές τους σχέσεις, απομακρύνοντας τον πρέσβη τους και στέλνοντας υπεύθυνο αξιωματούχο της πρεσβείας – και iii) το Σουδάν – που έκλεισε την πρεσβεία ως ένδειξη συμπαράστασης στο Ριάντ.

Ωστόσο, με το Ιράν να αφήνει το στίγμα του σε όλες τις λεπτές υποθέσεις που απασχολούν τους διπλωματικούς κύκλους και την επικαιρότητα , όπως το σαμποτάζ του πετρελαιοφόρου στο Σουδάν, την απροκάλυπτη συμμετοχή του σε όλες τις συγκρούσεις στην περιοχή (Υεμένη, Συρία, Ιράκ κ.α.) και με πιο πρόσφατα παραδείγματα το ιρανικό πετρελαιοφόρο Άντριαν Ντάρια 1, που ξεκίνησε από το Γιβραλτάρ με κατεύθυνση προς την Καλαμάτα και τελικό προορισμό τη Συρία¹⁵⁵ και την επίθεση με drone από τους Χούθι στην μονάδα επεξεργασίας πετρελαίου στο Αμπκαϊκ της Σαουδικής Αραβίας, επηρεάζοντας την παγκόσμια οικονομία και ισορροπίες , η Ουάσινγκτον συνειδητοποίησε πως το Ιράν αποτελεί απειλή για τα αμερικανικά συμφέροντα. Η ανάγκη μιας συνεργασίας της Σαουδικής Αραβίας με τις ΗΠΑ, αποτελεί αναγκαιότητα και για τα δύο κράτη, αφήνοντας στην άκρη τις όποιες διαφορές τους, προκειμένου να αντιμετωπίσουν την κοινή, για τα συμφέροντά τους, απειλή.

Συμπερασματικά, λαμβάνοντας υπόψιν τις τρέχουσες εξελίξεις και τα γεγονότα της 15 Σεπτεμβρίου 2019, το μόνο σίγουρο είναι πως Ριάντ και Τεχεράνη δεν σκοπεύουν να αποκαταστήσουν τις σχέσεις τους προς το παρόν. Οι ΗΠΑ μάλιστα, «ρίχνουν λάδι στη φωτιά» κατηγορώντας -χωρίς απτές αποδείξεις- την Ισλαμική Δημοκρατία για τις επιθέσεις στην σαουδαραβική μονάδα επεξεργασίας πετρελαίου, με Ντόναλντ Τραμπ και Χασάν Ρουχανί να ανταλλάσσουν απειλές για ένοπλη σύγκρουση, τις οποίες αργότερα ο αμερικανός πρόεδρος απέσυρε και υπογράμμισε πως στην περίπτωση που το Ριάντ επιθυμεί πόλεμο εναντίον της Τεχεράνης, η Ουάσινγκτον θα το υποστηρίξει (υπαινισσόμενη πως θα αρκестεί σε υποστηρικτικό ρόλο) .Στον αντίποδα, ακόμη και τώρα που η Σαουδική Αραβία δέχθηκε επίθεση στα εδάφη της, δεν είναι πρόθυμη να προβεί σε ένοπλη σύγκρουση με τον αντίπαλό της, καθώς πιθανότατα θα την οδηγούσε σε μια καταστροφική ήττα. Αν και ανέλαβαν την ευθύνη των επιθέσεων οι Χούθι, η Βαγδάτη εμμένει να υποστηρίξει πως οι εν λόγω ενέργειες δεν προήλθαν από δικά της εδάφη. Αν και κανείς δεν μπορεί να γνωρίζει για την ώρα τον ηθικό αυτουργό των γεγονότων του Σεπτεμβρίου, το Ιράν για μια ακόμη φορά βρίσκεται αντιμέτωπο με βαρύτερες αμερικανικές οικονομικές κυρώσεις, ενώ η πιθανότητα χειρουργικών στρατιωτικών πληγμάτων εναντίον του Ιράν δεν μπορεί να αποκλειστεί.

Κάτι τέτοιο όμως θα είχε σοβαρότατες συνέπειες τόσο για το Ιράν αλλά και για την Σαουδική Αραβία, όπως επίσης και για την περιφερειακή σταθερότητα, για να μην αναφέρουμε τις συνέπειες στην παγκόσμια οικονομία λόγω της αύξησης της τιμής του πετρελαίου. Πρόκειται για μία επικίνδυνη κατάσταση, στην οποία δεν μπορεί να βρεθεί λύση με την χρήση βίας αλλά με την διπλωματία. Προς το παρόν όμως, μία τέτοια

¹⁵⁵ Θεωρείται πως το πετρελαιοφόρο έχει σκοπό να προμηθεύσει τους Χούθι με πυρηνικά όπλα. Οι ΗΠΑ, μέσω του Πομπέο, εξήγγειλαν ανακοίνωση πως όποιο κράτος βοηθήσει την πορεία του Άντρια Ντάρια 1, θα δεχθεί κυρώσεις.

προοπτική δεν διαφαίνεται στο ορατό μέλλον. Η αντιπαλότητα Σαουδικής Αραβίας – Ιράν θα συνεχιστεί όσο τα δύο καθεστώτα χρησιμοποιούν την θρησκεία ως νομιμοποιητική πολιτική τους βάση. Πάντως, το ιδανικό σενάριο για τη Σαουδική Αραβία είναι η υιοθέτηση μιας πιο μετριοπαθούς εξωτερικής πολιτικής του ιρανικού καθεστώτος και όχι η πλήρης συντριβή του .

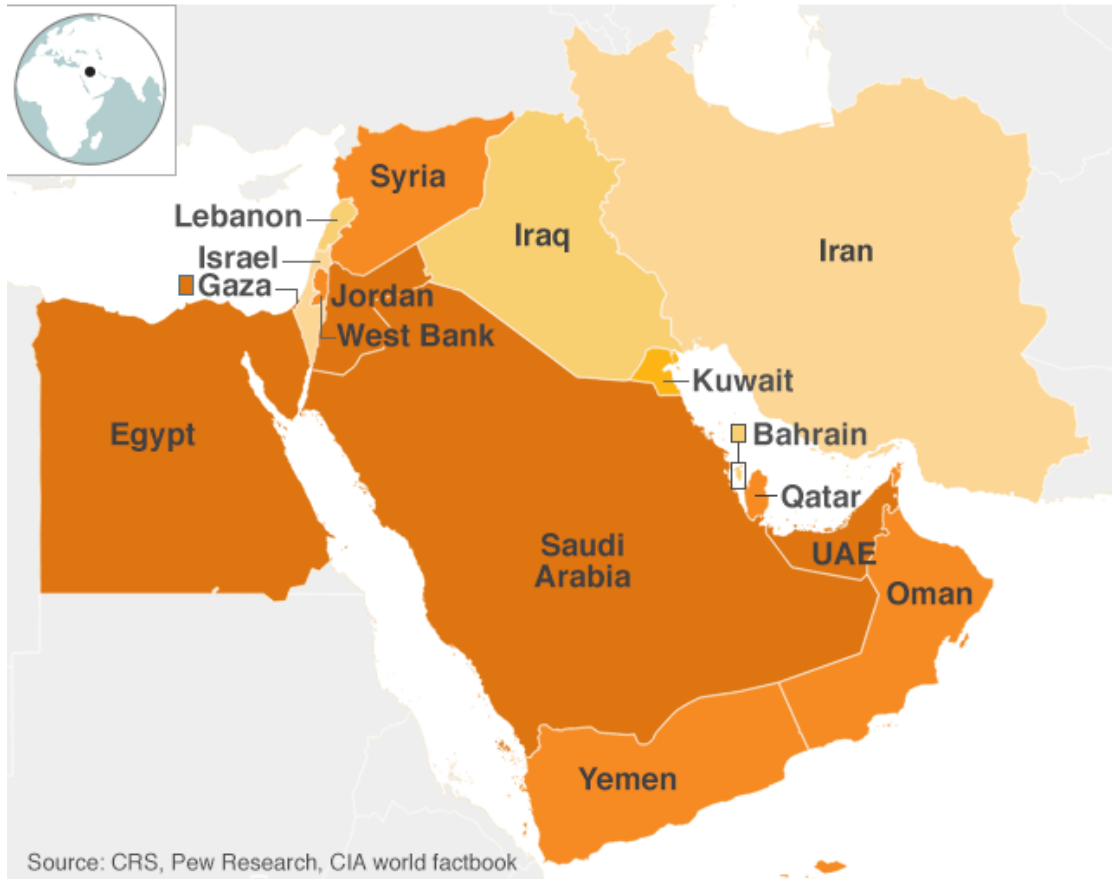
7. ΧΑΡΤΕΣ

1.1. Πληθυσμοί Σουνιτικής κοινότητας στη Μέση Ανατολή

Πηγή: CRS, Pew Research, CIA, world factbook

Estimated distribution of Sunni Muslims in the Middle East

5-20% 21-40% 41-60% 61-80% 81%+

1.2. Πληθυσμοί Σιιτικής κοινότητας στη Μέση Ανατολή

Πηγή: CRS, Pew Research, CIA, world factbook

Estimated distribution of Shia Muslims in the Middle East

0-5% 5-20% 21-40% 41-60% 61-80% 81% +

8. Βιβλιογραφία

Βιβλία στα ελληνικά

Γιαλλουρίδης Χρ. και Κεφαλά Β., *Κόσσοβο: η εικόνα του πολέμου. Όψεις ενός милитарιστικού ανθρωπισμού*, Σιδέρης, Αθήνα 2001

Καλεντερίδης Στ. Σάββας, *Το εκκρεμές της Τουρκίας*, Δημοκρατικός Τύπος Α.Ε., Αθήνα, Απρίλιος 2018, σ.142

Καφανάκη Μαρία, Κυρνάς Ιωάννης και Πλιάκου Αθηνά, *Ιράν και Ευρωπαϊκή Ένωση: Σχέσεις – Συνεργασία – Προοπτικές*, Οικονομικό Πανεπιστήμιο Αθηνών, Τμήμα Διεθνών και Ευρωπαϊκών Οικονομικών Σπουδών, σ. 11

Κοφουδάκης Βαγγέλης, Σωτηρέλης Κωνσταντίνος και Τσαρδανίδης Χαράλαμπος, *Η πολιτική των υπερδυνάμεων στη Ανατολική Μεσόγειο και τον Περσικό Κόλπο: Πολιτικές και στρατηγικές επιπτώσεις για την Ελλάδα, την Τουρκία και τη Σαουδική Αραβία*, Αθήνα, Εκδόσεις Ίδρυμα Μεσογειακών Μελετών, 1989, σ.109

Κεφαλά Β., «Ζητήματα Διεθνούς Πολιτικής στη Μέση Ανατολή II», Πανεπιστήμιο Αιγαίου, Τμήμα Μεσογειακών Σπουδών, Ρόδος 2011, σ. 62-63

Λίτσας Ν. Σπυρίδων, *Πόλεμος και Ορθολογισμός, Θεωρητικές Προσεγγίσεις και Στρατηγικές Εφαρμογές*, Εκδόσεις Ποιότητα, Αθήνα, Μάιος 2010, σ. 19

Λυγερός Σταύρος, «*Η Ισλαμική Τρομοκρατία*», Κεφ.20 «*Η περίπτωση της Συρίας*», Εκδ: Πατάκη, Αθήνα, Μάιος 2016

Μομενί Άγγελος – Αρσάμ, *Ισλάμ: βία της πίστης ή πίστη της βίας;*, Εκδόσεις ΚΑΔΜΟΣ, Αθήνα, Δεκέμβριος 2001, σ.38

Μπόση Μαίρη, *Η Διεθνής Ασφάλεια στον Μεταψυχροπολεμικό κόσμο: Οι αραβικές εξεγέρσεις και η περίπτωση της Συρίας*, Εκδόσεις Ποιότητα

Ρούκουνας Ε., *Δημόσιο Διεθνές Δίκαιο*, Νομική Βιβλιοθήκη, 2015, σ.536-537

Σακκάς Γ., *Οι Άραβες στην νεότερη και σύγχρονη εποχή- Ιστορία και κοινωνία*, εκδόσεις Πατάκη, Νοεμβριος 2011.

Σαρηγιαννίδης Μιλτιάδης (Επιστημονική Επιμέλεια), *Διεθνές Δημόσιο Δίκαιο-Βασικά Νομοθετήματα*, εκδόσεις Σάκκουλα Α.Ε., Μάιος 2015, σ 6,20 και 23

Τριανταφυλλίδου Σ. και Γαλάνης Γ. , *Τρομοκρατία: Νέα μορφή πολέμου;*, Εκδ. Παπαζήσης, Αθήνα, Ιαν.1, 2003

Χουρχούλης Διονύσης, *Ιστορία του Μεταπολεμικού Κόσμου II, Μάθημα 12^ο Πόλεμος Ιράν-Ιράκ, πόλεμος του Λιβάνου και η Παλαιστινιακή Ιντιφάντα*, σημειώσεις e-class Εθνικό Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών

Προσωπικές σημειώσεις κατά τη διάρκεια πρακτικής άσκησης στο ελληνικό Υπουργείο Εξωτερικών, Διεύθυνση Α6, Διμερείς σχέσεις Μέσης Ανατολής – Βορείου Αφρικής.

Ξενόγλωσσα βιβλία

Axworthy Michael, *Iran: Empire of the Mind: A History from Zoroaster to the Present Day*, Penguin Books, London, 2008, p.262-263

Bahgat, G. *Iran-Qatar Relations*. Στο Security and Bilateral Issues between Iran and its Arab Neighbours, του/της Anoush, Quilliam, Neil, Bahgat, Gawdat Ehteshami. Palgrave Macmillan, 2017., σελ.167-168

Barry Rubin, *“The Iran-Iraq War: Impact and Implications* ,στο Karsh Efraim (editor), *Chapter 8 “The Gulf States and the Iran-Iraq War*, Palgrave Macmillan UK, 1989, σ.122

Briere Claire, Pierre Blancet, *Iran: La Revolution au Nom de Dieu – L’Histoire Immediate*, Editions Seuil, Ch.2, Le Systeme Shahinshahi, 1979, p.116-117

Kinzer Stephen, *All the Shah’s Men – An American Coup and the Roots of Middle East Terror*, John Wiley and Sons Inc., January 1,2008, p.10

Kinzer Stephen, *All the Shah’s Men: An American Coup and the roots of Middle East Terror*, Εκδόσεις Wiley, Second Edition, Jan.1,2008, σ.68

Lynn E. Davis, Jeffrey Martini, Alireza Nader, Dalia Dassa Kanye, James T. Quinlivan, Paul Steinberg: *Iran’s Nuclear Future Critical US Policy Choices*, Εκδ: RAND Corporation, June 16,2011, σ.10

Milani Abbas, *The Shah*, Chapter 1, The Flying Dutchman, Palgrave Macmillan,2011, p.1-11

Roger Howard, *Ιράν και κρίση. Πυρηνικές φιλοδοξίες και η αμερικανική απάντηση*, , Μετάφραση: Αστερίου Ελένη, Επιμέλεια: Κρεασίδης Γιώργος, Εκδόσεις ΚΨΜ, Απρ.2006

Schirazi Asghar *The Constitution of Iran: Politics and the State in the Islamic Republic* 1B, Εκδ. I.B. Tauris, Σεπτ. 15, 1998

Siebertz Roman, Chapter 7: Depicting Power: Reza Shah’s Rule, cabinet politics and the Commemorative stamp set of 1935, Devos Bianca and Werner Christoph (eds), *Culture and Cultural Politics under Reza Shah, The Pahlavi State, New Bourgeoisie and the Creation of a Modern Society in Iran*, Part II, The Shah: State Politics and Authoritarian Modernization, Routledge,2014, p.149-181

Thiebant Azadech Kian, *Secularization of Iran: A Doomed Failure? The New Middle Class and the Making of Modern Iran*, Institut d’etudes iraniennes and Diffusion Peeters, Paris,1998. σ.52

Tyler M. & Boone A. (editors) , *Rivalry in the Middle East: Saudi Arabia and Iran* , από τη σειρά “*Politics and Economics of the Middle East*” Nova Science Pub; UK ed. Edition, Αυγ. 15, 2012

Wehrey Frederic, Karasik W. Theodore, Alizera Nader, Ghez Jeremy, Hansell Lydia, Guffey Robert A., *Saudi – Iranian Relations since the fall of Saddam, Rivalry, Cooperation and Implications for U.S. Policy* Εκδότης [RAND Corporation](#) , Μάρτιος 2009

Wehrey Frederic, Dassa Kaye Dalia, Watkins Jessica, Martini Martini and Guffey Robert A., *The Iran Effect : The Middle East After the Iraq War* , Εκδόσεις: RAND Corporation, 2010

Ελληνικά άρθρα

Κουργιώτης Π. , Η κρίση στις σχέσεις Σ.Αραβίας – Ιράν: γεωστρατηγική χειραφέτηση και φονταμενταλιστική σύγκρουση, *Κέντρο Μεσογειακών, Μεσανατολικών και Ισλαμικών Σπουδών*, Ιανουάριος 21, 2016 <http://www.cemmis.edu.gr/index.php/events/item/363-h-krish-stis-sxeseis-saoydikhs-arabias-iran-gewpolitikh-xeirafethsh-kai-font>

Τσακαράκη Κωνσταντίνα, *Μπάρακ Ομπάμα: Ζητήματα Εξωτερικής και Αμυντικής Πολιτικής, Power Politics*, Νοέμβριος 4, 2016 <https://powerpolitics.eu/barack-obama>

Τουφεξή Χρυσούλα, Ομιλία Ομπάμα στο Κάιρο: Παράμετροι της εξωτερικής πολιτικής των ΗΠΑ στη Μέση Ανατολή ,*Κέντρο Μεσογειακών, Μεσανατολικών και Ισλαμικών Σπουδών, Πανεπιστήμιο Πελοποννήσου*, Ιούνιος 25,2009 σ.2 http://cemmis.edu.gr/images/Middle_East_Flashpoints_gr/epanal10.pdf

Ξενόγλωσσα άρθρα

Abdo, Amos, Aslan, Gregory Gause III, Hoffman, Husain, Nasr : “The Sunni-Shia Divide” *Council of Foreign Relations*, https://www.cfr.org/interactives/sunni-shia-divide#!/?cid=tcp-video-in-infoguide-sunni_shia_divide-071514

Albright Madeleine K. et. al. *In Support of Arab Democracy : Why and How – Independent Task Force Report No.54* , *Council of Foreign Relations, Washington*, Δεκέμβριος 12,2005

Alterman John B. , *Russia, US, and the Middle East*, *Center for Strategic and International Studies* , July, 21, 2017

Barnett Michael N. , “*Dialogues in Arab Politics*” , Columbia University Press, New York, 1998, σ. 201

Barzegar Kayhan, *Iran and the Shiite Crescent: Myths and Realities*, *Harvard Kennedy School, Belfer Center for Science and International Affairs, Brown Journal of World Affairs*,

Fall/Winter 2008 <https://www.belfercenter.org/publication/iran-and-shiite-crescent-myths-and-realities>

Bhardwaj Maya, Development of Conflict in Arab Spring Libya and Syria: From Revolution to Civil War, Volume 1, *Washington University International review*, Spring 2012 http://pages.wustl.edu/files/pages/imce/migration/wuir_spring_2012.pdf#page=76

Brechony Noel, Yemen and the Huthis: genesis of the 2015 crisis, *Asian Affairs Journal*, Volume 46, Issue 2, June 9, 2015 σ. 232-250

Bukay David, Can there Be an Islamic Democracy?, *Middle East Forum*, Middle East Quarterly, Spring 2007, σ.71-79 <https://www.meforum.org/1680/can-there-be-an-islamic-democracy>

Cafiero Giorgio, Saudi Arabia and Qatar: Dueling Monarchies, *Foreign Policy in Focus*, September 26, 2012, <https://fpif.org/saudi-arabia-and-qatar-dueling-monarchies/>

Chehabi H.E., Iranian Politics and Religious Modernism, The Liberation Movement of Iran under the Shah and Khomeini, Part 1, Religious Modernism and Nationalism in a Dual Society, *Cornell University Press*, 1990, p.10

Conesa Pierre, Πέντε επάλληλες συγκρούσεις στον αραβο-ισλαμικό κόσμο, *Le Monde Diplomatique ελληνική έκδοση*, 10 Ιανουαρίου 2016, μετάφραση: Χρυσοβέργης Γιάννης <https://monde-diplomatique.gr/?p=1040>

Cohen, Edy. Saudi Arabia and Israel: Know Thine Enemy, *The Begin-Sadat Center for Strategic Studies*, Ιούλιος 20, 2018. <https://besacenter.org/perspectivespapers/saudi-arabia-israel-enemies/>

Dr. Gold Dore, Lt.-Gen. (ret.) Yaalon Moshe, Brig.-Gen. (ret.) Dr. Shapira Shimon, Diker Dan, Dr. Kramer Martin, Lt. Col. (ret.) Halevi D. Jonathan, Iran, Hizbullah, Hamas and the global Jihad: A New Conflict Paradigm For the West, *Jerusalem Center for Public Affairs*, January 18, 2007, σ.34

Esfandiary D. and Tabatabai A., Saudi Arabia Cares more About Iran than Iran Does about Saudi Arabia, *International Interest*, Oct.18, 2016 <http://nationalinterest.org/feature/saudi-arabia-cares-more-about-iran-iran-does-about-saudi-18091?page=show>

Fereydoun Hoveyda, Iran and America, *American Foreign Policy Interests* 28 (1):15-21, February 2006, σ.16

Fraihat Ibrahim, Keeping Iran and Saudi Arabia From War: Getting Riyadh and Tehran to Talk, *Foreign Affairs*, May 30, 2016 <https://www.foreignaffairs.com/articles/iran/2016-05-30/keeping-iran-and-saudi-arabia-war>

Haji-Yousefi Amir M., Whose agenda is served by the idea of a Shia Crescent?, *Alternatives, Turkish Journal of International Relations*, Vol.8, No.1, Spring 2009, σ.116

Kamrava M., Iranian National Security Debates: Factionalism and Lost Opportunities, *Middle East Policy*, Vol.14, No.2 , σ.96

Khalid Ahmed, The Roots of Sectarianism in Pakistan, *Criterion Quarterly Articles*, Vol.2, No.4., 4 Okt. 2013 <http://www.criterion-quarterly.com/the-roots-of-sectarianism-in-pakistan/>

Khalaf Abdulhadi, Contentious Politics in Bahrain: From Ethnic to National and Vice Versa (Sweden: University of Lund, 1998), <http://www.hf.uib.no/smi/pa>

Mabon Simon, The battle of Bahrain: Ira-Saudi Rivarly, *Middle East Policy Council*, Vol.XIX Number 2, <https://www.mepc.org/battle-bahrain-iranian-saudi-rivalry>

Milani Mohsen M., Iran and Saudi Arabia Square Off, *Foreign Affairs*, October 11,2011 <https://www.foreignaffairs.com/articles/middle-east/2011-10-11/iran-and-saudi-arabia-square>

Mohammed Yasmin, The Middle East amid Global Multipolarity: the emergence of new actors in the region involving the BRICS countries. BRICS and the revolts in the Middle East and North Africa, *Research Group of International Politics and Multilateral Agenda BRICS Policy Center*, December 2011

Naheem Ahmad Mohammed, The dramatic rift and crisis between Qatar and the Gulf Cooperation Council (GCC) of June 2017, *International Journal of Disclosure and Governance* 14 (3): 1-13

https://www.researchgate.net/publication/319693755_The_dramatic_rift_and_crisis_between_Qatar_and_the_Gulf_Cooperation_Council_GCC_of_June_2017

Nehme G. Michael, Saudi Arabia 1950-1980: between nationalism and religion, *Middle Eastern Studies Journal*, Volume 30, Issue 4, London, 1994, p.930-943

Orkaby Asher, Houthi Who?, *Foreign Affairs*, March 25,2015 <https://www.foreignaffairs.com/articles/middle-east/2015-03-25/houthi-who>

Ottaway David, Saudi Arabia Vows Shift to Moderate Islam, *Wilson Center*, Nov 1, 2017 <https://www.wilsoncenter.org/article/saudi-arabia-vows-shift-to-moderate-islam>

Ottaway David, The King and Us: U.S. – Saudi Relations in the Wake of 9/11 , Vol. 88, No.3 *Council of Foreign Affairs* , Μάιος/Ιούνιος, 2009, σ.121-129

Ottaway B. , Allegations of Iranian Plots Increase Gulf Concerns for Security, *The Washington Post* , January 2, 1982, p. A10; Edward Cody, "Iranian-Backed Coup Bid in Bahrain Re-verberates Throughout Persian Gulf," *The Washington Post* , March 31, 1982, p. A 14.

Popular Protest in North Africa and the Middle East: The Syrian Regime's Slow-Motion Suicide. , *International Crisis Group*, Middle East/North Africa Report No 109, 13 July 2011.

<https://www.crisisgroup.org/middle-east-north-africa/eastern-mediterranean/syria/popular-protest-north-africa-and-middle-east-vii-syrian-regime-s-slow-motion-suicide>

Ramazani R.K. , Ideology and Pragmatism in Iran's Foreign Policy, *The Middle East Journal*, Autumn 2004, σ. 555, 557-558

The Iran Primer, *US-Iran Timeline Since 1979*, *United States Institute of Peace* , November 17,2013 <http://iranprimer.usip.org/blog/2013/nov/17/us-iran-timeline-1979>

Witter Cofman Tamara, "The New US Proposal for a greater Middle East Initiative: Evaluation", *Brookings* May 10,2004 <https://www.brookings.edu/research/the-new-u-s-proposal-for-a-greater-middle-east-initiative-an-evaluation/>

Zohny Y. Ahmed, The balancing act in a military dominated transition to democracy in Egypt afte the Arab Spring, *Wiley Online Library*, Domes, (12/11/2018) <https://onlinelibrary.wiley.com/doi/full/10.1111/dome.12157>

Διαδικτυακές πηγές

Αρχείο ΕΡΤ, *Τα παιδιά του Χομεινί*, Ντοκιμαντέρ Έρευνας, 2003 <http://exandas.ert.gr/old/archive/homeini/islam.htm>

Ευρωπαϊκό Συμβούλιο, *Περιοριστικά μέτρα της ΕΕ κατά του Ιράν*, 04/11/2016 <http://www.consilium.europa.eu/el/policies/sanctions/iran>

Ψήφισμα του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου σχετικά με τη Συνθήκη περί Μη Διάδοσης των πυρηνικών όπλων, Στρασβούργο, Μάιος 18,2000 <http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//TEXT+TA+P5-TA-2000-0246+0+DOC+XML+V0//EL>

Arab Spring Cpuntry by Country, *The National* <https://www.thenational.ae/world/the-arab-spring-country-by-country-1.401358>

A Short History of Qatar, <http://www.studycountry.com/guide/QA-history.htm> n.d.

Sciolino E., "Iran will not rely on US or Soviets, Khomeini declares", Δημοσίευση πρωτότυπου άρθρου: Οκτ.5, 1988 <https://www.nytimes.com/1988/10/05/world/iran-will-not-rely-on-us-or-soviets-khomeini-declares.html>

CRS Report for Congress. Saudi Arabia: Background and US Relations, <http://opencrs/document>

Connor T. 2018, *why is Russia defending Iran from US over Yemen? Six things you need to know*, *The Newsweek*, February 26, 2018 <https://www.newsweek.com/why-russia-defend-iran-us-yemen-world-fighting-tow-cold-wars-821409>

Connor T. , *Saudi Arabia changes government up, switching top military leader amid Yemen war struggle*, The Newsweek, February 26,2018 <https://www.newsweek.com/saudi-arabia-changes-government-switching-top-military-leader-yemen-war-821264>

Esfandiary Dina and Tabatabai Ariane., *Saudi Arabia Cares more About Iran than Iran Does about Saudi Arabia*, International Interest ,Oct.18, 2016
<http://nationalinterest.org/feature/saudi-arabia-cares-more-about-iran-iran-does-about-saudi-18091?page=show>

Global Security , Weapons of Mass Destruction (WMD) , *Tehran Nuclear Research Center*
<http://www.globalsecurity.org/wmd/world/iran/tehran-tnrc.htm>

Goujon Reva, *Deciphering war words between US and Iran*, Worldview Stratfor, June 24,2018 <https://worldview.stratfor.com/article/deciphering-war-words-between-us-and-iran>

George W. Bush *Address to the Nation on the Terrorist Attacks*, The White House Office of the Press Secretary, 11 September 2001, www.whitehouse.gov

Hashemi N. and Postel D. , *Iran, Saudi Arabia and Modern Hatrends*, New York Times/Opinion , 15 Μαΐου 2018

International Journal of Disclosure and Governance, *The dramatic rift and crisis between Qatar and the Gulf Cooperation Council (GCC) of June 2017*
https://www.researchgate.net/publication/319693755_The_dramatic_rift_and_crisis_between_Qatar_and_the_Gulf_Cooperation_Council_GCC_of_June_2017

Iran's Options Against US and Israel, Worldview Stratfor, June 9,2018
<https://worldview.stratfor.com/article/irans-options-against-us-and-israel>

Jacobson Michael and Lesemann Dana , *Workplan : Issues Relating To the FBI Informant with Whom 9/11 Hijackers Nawaf al-Hazmi and Khalid al-Mihdhar Resided*, June 6,2003
<https://assets.documentcloud.org/documents/2838281/2553-001-1.pdf>

Office Of Foreign Assets Control, *Iran Sanctions*, <https://www.treasury.gov/resource-center/sanctions/Programs/Pages/iran.aspx>

Resolution 1696 (2006) Adopted by the Security Council at its 5500th meeting, on 31 July 2006 <http://www.un.org>

Security Council Resolution 2249 www.un.org/en/sc/documents/resolutions

Security Council Resolution 1737 (2016) <https://www.treasury.gov/resource-center/sanctions/Programs/Documents/1737.pdf>

US Department of State Background Note, *Saudi Arabia Department of State Background*, Infoplease, June 2007 <https://www.infoplease.com/world/countries/state-department-profiles/saudi-arabia-department-of-state-background#history>

The National Security Strategy of the United States, Washington D.C., September 2002, www.whitehouse.gov/nsc

The National, Iran and Qatar reinforce alliance, increasing Doha's isolation, March 14, 2018 <https://www.thenational.ae/world/mena/iran-and-qatar-reinforce-alliance-increasing-doha-s-isolation-1.713033>

The National, The 13 demands on Qatar from Saudi Arabia, Bahrain, the UAE and Egypt, June 23, 2017 <https://www.thenational.ae/world/the-13-demands-on-qatar-from-saudi-arabia-bahrain-the-uae-and-egypt-1.93329>

The White House, *President Delivers State of the Union Address*, Office of the Press Secretary, Washington D.C., January 29, 2002 <https://georgewbush-whitehouse.archives.gov/news/releases/2002/01/20020129-11.html>

The White House, *Bush Administration Actions Consistent with 9/11 Recommendations*, July 30, 2004 <https://georgewbush-whitehouse.archives.gov/news/releases/2004/07/20040730-18.html>

Timeline: Anti-government protests in Bahrain (March 16, 2011) REUTERS, <https://www.reuters.com/article/us-bahrain-protests-events/timeline-anti-government-protests-in-bahrain-idUSTRE72F4RR20110316?pageNumber=2>

<https://www.treasury.gov/resource-center/sanctions/Programs/Documents/1696.pdf>

<http://www.ibn-jebreen.com/ftawa.php7view=vmasal&subid=9546&parent=3959>

<https://assets.documentcloud.org/documents/2838281/2553-001-1.pdf>

www.un.org/en/sc/documents/resolutions